

Velká Praha

Velká Praha je označení pro zásadní administrativní rozšíření Prahy po vzniku první republiky provedené v roce 1922.

Jádro budoucí pražské aglomerace začalo vznikat postupně v 8.–10. století na levém břehu Vltavy přibližně na území Pražského hradu a Malé Strany. Osídlení na Malé Straně je doloženo již koncem 8. století. Archeologicky byly doloženy fragmenty mohutného opevnění na Malé Straně, které je v nejstarší fázi datováno do poloviny 9. století. Z 60. let 10. století pochází písemná zpráva kupce Ibrahíma ibn Jakúba popisující Prahu jako kamenné město s trhem.

Druhým opevněným místem byl později vystavěný Vyšehrad, který vznikl v první polovině 10. století na pravém břehu Vltavy o něco výše proti jejímu proudu. V 11. a 12. století se stal na čas sídlem českých knížat, resp. králů. Mezi oběma hrady při řece Vltavě se postupně soustředilo husté osídlení.

Proces vzniku Starého Města v prostoru naproti Malé Straně sahá od pozvolného osidlování pravého břehu Vltavy během 2. poloviny 11. století přes zmínky o rozsáhlém tržišti, vznik Týnského dvora a stavbu Juditina mostu ve 12. století až po první zprávu o tržním rychtáři Blažejovi z roku 1212 a zejména postavení hradeb Starého Města ve 30. letech 13. století. V těchto hradbách se Starým Městem splýnulo též plánovitě vysazené (založené) Havelské Město kolem tzv. Nového tržiště a kostela sv. Havla.

Kromě tohoto sídelního základu (Staré Město, Malá Strana a Pražský hrad) nacházely se na území dnešního pražského centra mnohé tehdy příměstské osady (Nebovidy, Obora, Újezd a Rybáře na levém a Rybník, Újezd sv. Martina, Podskalí, Opatovice, Chudobice, Poříčí a Zderaz na pravém břehu Vltavy).

Na místě levobřežního osídlení bylo roku 1257 Přemyslem Otakarem II. založeno Menší Město pražské (Malá Strana). Původní obyvatelstvo bylo vystěhováno a byli sem povoláni němečtí kolonisté, aby tu založili město. Dalším levobřežním pražským městem byly Hradčany, které vznikly ve 30. letech 14. století jako poddanské město spravované purkrabím Pražského hradu. Na královské město byly povýšeny až Rudolfem II. roku 1598. Mohutným zásahem do rozvoje pražského osídlení bylo založení Nového Města v roce 1348. Toto zcela nově založené město vyrostlo ve velmi krátké době a vstřebalo některé z prve zmíněných osad. Území Prahy se tak téměř zdvojnásobilo a Praha počala postupně pohlcovat své okolí.

Z období 11.–15. století také pocházejí první zmínky o většině vsí, které se dnes nacházejí na území Prahy, tehdy však byly od ní v úctyhodné vzdálenosti. V té době se tedy utvořil sídelní základ dnešního velkoměsta, který je na jeho okrajích ještě stále zřetelně patrný. Poté, v 19. století, vznikly již pouze dvě obce při okraji Prahy (Klánovice a Háje) a v samotné blízkosti Prahy na území bývalých vinic a polí nová předměstí, později samostatná města: Karlín, Vinohrady a Žižkov (ostatní předměstí, jako např. Smíchov, se utvořila na místě starší zástavby). Ve 20. století pak vznikla dvě nová katastrální území (Černý Most, Kamýk) vyčleněním ze stávajících obcí (viz mapa).

Naopak na území dnešní Prahy existovalo překvapivé množství obcí, které v průběhu staletí zanikly. První osady pohltily již Nové Město a Malá Strana, další překryla rozšiřující se Praha, její předměstí či jiné větší obce. Mnohé (od tehdejší Prahy vzdálenější) obce zanikly v průběhu staletí samy od sebe, nejčastěji v důsledku třicetileté války. Některé z nich se zachovaly v podobě skrovných pozůstatků zástavby či jen v místním názvosloví, nejčastěji uličním, o některých ani nevíme, kde se nacházely (Aloisov, Babice, Baně, Betáň, Blatov, Břevnov, Čertousy, Dvorce, Emšany, Hnidošice, Hostašovice, Hradiště, Humenec, Chaby, Chodovec, Chudobice, Chvaly, Kateřinky, Klukovice, Krteň, Krušina, Kuromrtvy, Lipany (Praha 5), Litochleby, Lhota, Litožnice, Nebovidy, Netluky, Nová ves, Obora, Ohrada, Okrouhly, Olšany, Opatovice, Paběnice (Babenice), Písek (Rybáře), Podbaba, Podhoř, Podskalí, Podviní, Poříčí, Práče, Pratěnice, Psáry, Roztyly, Rybník, Slavětice, Strnady, Středouň, Svěpravice, Sychrov, Šárka (Újezdec), Šešovice, Tehovičky, Tejnka, Tryskovice, Újezd, Újezd sv. Martina, Vidrholc, Xaverov, Záběhlice (Praha 5), Zderaz, Žabovřesky, Žák).

Další rozvoj území dnešní Prahy se odehrával expanzí na pražská předměstí. Po dlouhé době stagnace územního rozmachu se v 19. století v souvislosti s hospodářským rozvojem počaly rozrůstat některé pražské předměstské obce. Kromě předměstí, která se vyvíjela na základě starších osad, bylo zcela nově založeno předměstí Karlín, jehož plánovitá výstavba počala roku 1817. Jednotlivá předměstí se záhy rozrostla do velikosti měst a souvisle se spojila s Prahou v jednu zastavěnou aglomeraci. Postupně předměstí dosahovala i „úředního“ povýšení na města či městyse (1879 Královské Vinohrady, 1881 Žižkov, který byl roku 1877 oddělen od Vinohrad, 1885 Vršovice, 1895 Košíře, 1898 Libeň, 1898 Nusle, 1902 Vršovice, 1902 Vysočany, 1903 Karlín, 1903 Smíchov, 1904 Bubeneč, 1907 Břevnov a roku 1913 tehdy od Prahy vzdálená Uhřetěves).

Po vytvoření Velké Prahy v roce 1920 bylo město tvořeno 38 obcemi, avšak zastavěnou plochu mělo pouze ze 17 %. Během období první republiky se však v městě zdvojnásobil počet obyvatel a vznikla souvislejší zástavba. Po druhé světové válce začala být budována první menší sídliště, prozatím jen vyplňující mezery v zástavbě. Teprve v 60. letech počala naplno výstavba velkých, většinou již panelových sídlišť – Petřiny (1959–1965), Chmelnice (1959–1962), Jarov (1959–1962), Červený

vrch (1960–1962), Hloubětín (1961–1965), Malešice (1961–1966), Spořilov (1961–1967), Zahradní Město (1962–1968), Pankrác (1962–1967), Novodvorská (1964–1971), Krč (1964–1971) a Prosek (1964–1971). Poté pak v 70. a 80. letech pokračuje na připojených územích výstavba obrovských sídlištních komplexů Severního, Jižního a Jihozápadního Města a dalších sídlišť: Kyje – Lehovce, Lhotka – Libuš, Letňany, Černý Most, Dědina, Košík, Měcholupy – Petrovice, Modřany – Komořany, a Řepy.¹⁸ Přesto je dodnes na území Prahy mnoho nezastavěného území a mnohé okrajové obce ještě stále nepřekryla masová výstavba a zachovaly si svůj původní ráz.

Snahy o vytvoření Velké Prahy

Rozšíření Prahy o předměstí (tehdy Karlín a Smíchov) bylo jako cíl stanoveno již v pražském obecním řádu z roku 1849. Obě obce však o připojení odmítly jednat. Vyšehrad požádal o připojení sám, avšak nejprve neúspěšně. V tomto období tak byl připojen pouze Josefov (1850).

Další kolo jednání o připojení vyvolaly Královské Vinohrady, Smíchov, Karlín, Žižkov a Holešovice-Bubny v osmdesátých letech, když potřebovaly zavést vodu a plyn. Problémem se však ukázalo odlišné daňové zatížení i obava ze ztráty rozhodovacího vlivu, takže Královské Vinohrady si postavily vlastní vodárnu a připojeny byly jen Vyšehrad (1883) a Holešovice-Bubny (1884).

Určitou představu, jak by mohla vypadat budoucí Velká Praha, přinesl zákon z roku 1886, kterým se pro Prahu a některé její předměstské obce stanovil zvláštní stavební řád, odlišný od stavebního řádu platného ve zbytku Čech. Do své působnosti zahrnul tedy nejen královské hlavní město Prahu, ale i města Karlín, Smíchov, Královské Vinohrady a Žižkov, a obce Košíř, Střešovice, Břevnov, Dejvice, Bubeneč, Libeň, Troja, Vršovice, Nusle, Michle a Podolí.

V dalších letech projevil zájem například Dejvice a Košíř, ale to by bez připojení bližších měst bylo nereálné. Roku 1897 Praha opět vyzvala k jednání Karlín, Žižkov, Královské Vinohrady a Smíchov. Ty utvořily koalici a požadovaly zachování autonomie v rámci Prahy, zachování výše činžovní a potravní daně a odmítly, aby k Praze byly připojovány obce, které s ní nesousedí. Praha na tyto požadavky nepřistoupila, takže byla připojena jen Libeň (1901).

Zákonem č. 48 z. z. ze dne 16. srpna 1899 bylo zřízeno zvláštní společenství obcí Prahy, Karlína, Smíchova, Král. Vinohradů a Žižkova ke zřízení, vydržování a správě společné vodárny.

Začátkem 20. století opět vstoupily do jednání Smíchov, Žižkov a Nusle. V letech 1907 a 1908 schválil pražský sbor obecních starších (rada města) připojení šesti obcí. Rozhodnutí však podléhalo schválení Zemským sněmem, a ten byl paralyzován spory mezi Čechy a Němci. V letech 1910–1914 připojení zablokovala okresní zastupitelstva. Válka jednání přerušila. Po vzniku Československa byla pod vlivem nové národnostní atmosféry z neúspěchu předválečných jednání viněna především Habsburská Vídeň.

V letech 1918–1919 již byla o vytvoření Velké Prahy obecná shoda. Návrh zákona byl předložen Národnímu shromáždění v listopadu 1918, po konci první světové války, rozpadu Rakouska-Uherska a založení centralistického Československa, jehož hlavním městem se Praha stala. Během projednávání návrhu zákona o Velké Praze se seznam obcí, jichž se měl týkat, přičiněním regulační kanceláře městského stavebního úřadu i zájmem dalších obcí značně rozšířil. Štěrboholy, Měcholupy a Stodůlky byly však tehdy odmítnuty.

Počet obyvatel Prahy a předměstí

Rok	Praha	Karlín	Královské Vinohrady	Smíchov	Žižkov
1880	162 323	17 250	14 831	24 984	21 212
1890	182 530	19 540	34 531	32 646	41 236
1900	201 589	21 555	52 504	47 135	59 326
1910	223 741	24 230	77 120	51 791	72 173

Vznik Velké Prahy

Hlavní město Praha (tzv. Velká Praha) vzniklo 1. ledna 1922 na základě zákona č. 114/1920 Sb. n. a z. a prováděcích nařízení vlády připojením 37 obcí a osad. Připojeno bylo

- 8 obcí karlínského okresu: Bohnice, Hloubětín, Karlín, Kobylisy, Prosek, Strážkov, Troja, Vysočany (vládní nařízení 459/1921 Sb. n. a z.)

- 14 obcí smíchovského okresu: Břevnov, Bubeneč, Dejvice, Hlubočepy, Jinonice, Košíře, Liboc, Motoly, Radlice, Sedlec, Smíchov, Střešovice, Veleslavín, Vokovice
- 10 obcí král. vinohradského okresu: Braník, Hodkovičky, Hostivař (bez osad Milíčov a Háje), Krč, Michle, Nusle, Podolí, Vršovice, Královské Vinohrady, Záběhlice (vinohradský okres současně zanikl, obce Chodov, Šeberov a nová obec Háje byly převedeny do říčanského okresu, Kunratice do zbraslavského okresu)
- 4 obce žižkovského okresu: Hrdlořezy, Malešice, Staré Strašnice, Žižkov (žižkovský okres současně zanikl, obec Štěrboholy byla převedena do říčanského okresu)
- 2 části obcí zbraslavského okresu: osada Malá Chuchle (z obce Velká Chuchle), část Modřan zvaná Zátíší (zároveň připojena k Hodkovičkám)

Po svém založení měla 676 000 obyvatel na rozloze 17 164 ha (171,64 km²).

Zákony č. 115–117/1920 Sb. n. a z. upravily záležitosti samosprávy Velké Prahy. Město spravovalo ústřední zastupitelstvo a městská rada, dosavadní obecní a osadní zastupitelstva byla přejmenována na místní výbory, obecní rady na místní rady a obecní starostové na místní starosty. Vládní zařízení 457–459/1921 Sb. n. a z. upravila státní správu Prahy (zřízení Magistrátu), upřesnila hranice obcí vznikem Velké Prahy rozdělených (Modřany, Velká Chuchle a Hostivař), ustavila samostatnou obec Háje a dořešila zařazení zbývajících (k Praze nepřipojených) obcí dotčených okresů.

Vládní nařízení 7/1923 Sb. s účinností ode dne vyhlášení (17. ledna 1923) rozdělilo Prahu do 13 obvodů označených římskými čísly I–XIX. Praha I–VII tvořily dohromady jeden obvod, přičemž pro orientaci bylo na ulicích zachováno původní značení. Praha VIII byla rozšířena, ostatní obvody jsou nové. Toto rozdělení platilo pouze pro účely voleb a místní samosprávy. Hlavní město Praha spravovala městská rada, obvody spravovaly obvodní rady. Pro státní správu zůstalo v platnosti původní uspořádání.

K dosavadním čtvrtím a obvodům Královského hlavního města Prahy:

- Praha I – Staré Město
- Praha II – Nové Město
- Praha III – Malá Strana
- Praha IV – Hradčany
- Praha V – Josefov
- Praha VI – Vyšehrad
- Praha VII – Holešovice, Bubny
- Praha VIII – Libeň

přibýlo roku 1922 dalších 37 měst a obcí, následujícího roku rozdělených do obvodů takto:

- další obce do Prahy VIII – Bohnice, Kobylisy, Střížkov, Troja
- Praha IX – Prosek, Hloubětín, Vysočany
- Praha X – Karlín
- Praha XI – Hrdlořezy, Malešice, Žižkov
- Praha XII – Královské Vinohrady
- Praha XIII – Vršovice
- Praha XIV – Michle, Nusle, Krč
- Praha XV – Braník, Hodkovičky, Podolí
- Praha XVI – Hlubočepy, Malá Chuchle, Radlice, Smíchov
- Praha XVII – Košíře, Motol, Jinonice
- Praha XVIII – Břevnov, Střešovice, Dolní Liboc
- Praha XIX – Bubeneč, Dejvice, Sedlec, Veleslavín, Vokovice.

Další vývoj

Vládní nařízení č. 45/1945 Sb. ze 7. srpna 1945 zavedlo místo obvodních rad místní národní výbory, místo městské rady Ústřední národní výbor.

Od roku 1947 byl vládním nařízením č. 187 z 21. října 1946 z dosavadního obvodu Praha XIII oddělen nový obvod Praha XX, do nějž připadly Staré Strašnice, Hostivař a Zahradní Město (část Záběhlic). Místní národní výbory se krátce navrátily k označení obvodní rada.

Od roku 1949 bylo území Prahy rozděleno podle vládního nařízení č. 79/1949 Sb. na 16 obvodů, jejichž hranice se již vzdálily od hranic dosavadních čtvrtí (katastrálních území) a v jejichž čele stanuly obvodní národní výbory.

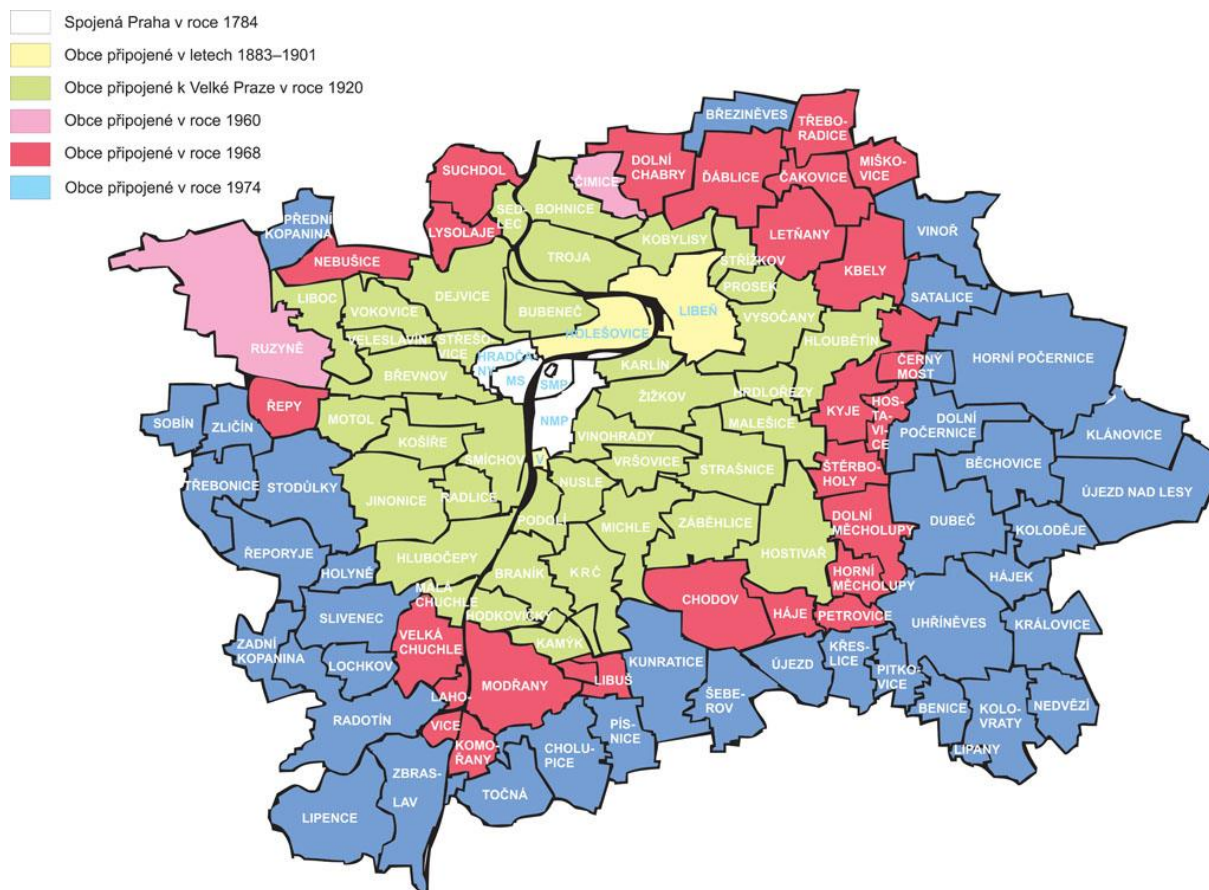
V roce 1960 bylo v rámci změny krajů a okresů na území celé republiky zavedeno v Praze 10 obvodů, které byly územními, správními i samosprávnými jednotkami. Hlavní město Praha získalo status kraje, obvody status okresů. K dalšímu územnímu růstu Prahy pak už docházelo výhradně shora a direktivně. K Praze byly připojeny Čimice, Ruzyně a části katastrů některých dalších obcí (Dolní Chabry, Ďáblice, Háje, Petrovice, Kunratice, Řeporyje, Přední Kopanina, Nebušice, Lysolaje, a Holyně). Zároveň byla Praha rozdělena do 10 obvodů, které v oblasti státní správy trvají dodnes.

Obce připojené k Praze v letech 1968, 1970 a 1974 byly sice začleněny do přilehlých obvodů, avšak zároveň si ponechaly vlastní místní národní výbory.

Následovalo připojení mnoha obcí zákonem o hlavním městě Praze (č. 111/1967 Sb.). Jím byly k 1. lednu 1968 připojeny Háje, Chodov, Kunratice, Libuš, Modřany, Lahovice, Velká Chuchle, Řepy, Nebušice, Lysolaje, Suchdol (Praha-západ), Dolní Chabry, Dolní Měcholupy, Ďáblice, Letňany, Čakovice, Kbely, Kyje, Horní Měcholupy, Petrovice, Štěrboholy (Praha-východ). Rozloha Prahy tak vzrostla na 290,7 km².

K největšímu jednorázovému připojení sousedících obcí k hlavnímu městu Praze došlo k 1. červenci 1974 (zákon č. 31/1974 o změně území hl. m. Prahy), kdy se součástí metropole staly Cholupice, Písnice, Šeberov, Újezd u Průhonic (připojeny k Praze 4), Lipence, Lochkov, Radotín, Řeporyje, Slivenec, Stodůlky, Třebonice, Zbraslav, Zličín (k Praze 5), Přední Kopanina (k Praze 6), Březiněves (k Praze 8), Běchovice, Dolní Počernice, Horní Počernice, Klánovice, Koloděje, Satalice, Újezd nad Lesy, Vnoř (k Praze 9), Benice, Dubeč, Kolovraty, Královce, Křeslice, Nedvězí a Uhřetěves (k Praze 10). Praha se tentokrát rozšířila na 495,66 km².

V letech 1998–2002 byl systém samosprávy postupně transformován tak, že vzniklo 57 samosprávných městských částí a 22 správních obvodů. Původních 10 obvodů platí již jen jako soudní obvody a pro některé vedlejší účely, například označování budov nebo organizace pošt, technicko-správních organizací a podobně.

(převzato z publikace Barbory a Marka Lašťovkových "Plán Prahy podle indikačních skic stabilního katastru (1840–1842)" a z wikipedie.

Administrativní členění Prahy

Na území Prahy se nachází řada někdejších samostatných obcí a osad, z nichž některé dosáhly před administrativním sloučením s Prahou statusu města (Břevnov, Bubeneč, Horní Počernice, Karlín, Košíře, Libeň, Modřany, Nusle, Radotín, Smíchov, Uhřetěves, (Královské) Vinohrady, Vršovice, Vysočany, Zbraslav, Žižkov; městečka Čakovice, Dubeč, Řeporyje; městský charakter měly i Holešovice-Bubny). Praha se dělí na 112 katastrálních území. Tato jednotka lépe než správní obvod či

městská část (samosprávný celek) odráží osídlení území dnešní Prahy před prvním velkým slučováním historických Pražských měst se sousedními obcemi, ke kterému došlo v roce 1922, i když řada tradičních pražských čtvrtí či osad dnes katastrálním územím není.

Od roku 2002 má Praha 57 samosprávných celků – městských částí (tuto jednotku zavedl zákon č. 418/1990 Sb. o hlavním městě Praze, nový zákon č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze, přejmenoval místní a obvodní úřady na úřady městské části); 22 z nich je zároveň správním obvodem s rozšířenou působností. Názvy městských částí a jejich území, které se nemusí krýt s vymezením katastrálních území (tj. jedno katastrální území může být rozděleno do více městských částí), vymezuje Příloha 1 Statutu hlavního města Prahy (vyhlášky č. 55/2000 Sb. hlavního města Prahy). Praha se zároveň podle dosud platného zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu dělí na 10 obvodů (či městských obvodů) coby jednotek územního členění státu.

Hlavní město Praha (tzv. Velká Praha) vzniklo k 1. lednu 1922 na základě zákona č. 114/1920 Sb. z. a n. Ještě před vznikem samostatného Československa se k Praze připojily

- Josefov (1850)
- Vyšehrad (1883)
- Holešovice-Bubny (1884)
- Libeň (1901)

V roce 1922 bylo připojeno 37 obcí a osad, z toho 10 měst:

- Bohnice, Hloubětín, město Karlín, Kobylisy, Prosek, Střížkov, Troja, město Vysočany (náležely do karlínského okresu)
- město Břevnov, město Bubeneč, Dejvice, Hlubočepy s osadami Klukovice a Zlíchov, Jinonice s osadou Butovice, město Košíře, Dolní Liboc s osadou Horní Liboc, Motol, Radlice, Sedlec s osadou Podbaba, město Smíchov, Střešovice, Veveslavín, Vokovice (náležely do smíchovského okresu)
- Braník, Hodkovičky s osadami Nové Dvory a Lhotka, osada Hostivař (bez osad Milíčov a Háje), Krč s osadami Jalový Dvůr a Dolní Krč, Michle, město Nusle s osadou Pankrác, Podolí s osadou Dvorce, město Vršovice, město Královské Vinohrady, Záběhlice s osadami Prácheň a Dolní Roztyly (náležely do vinohradského okresu)
- Hrdlořezy, Malešice, Staré Strašnice s osadou Nové Strašnice, město Žižkov (náležely do žižkovského okresu)
- osada Malá Chuchle (z obce Velká Chuchle), část Modřan zvaná Zátíší (připojena k Hodkovičkám) (náležely do zbraslavského okresu)

Od roku 1922/1923 se Praha dělila na 19 částí:

- I Staré Město
- II Nové Město
- III Malá Strana
- IV Hradčany
- V Josefov
- VI Vyšehrad
- VII Holešovice-Bubny
- VIII Bohnice, Kobylisy, Libeň, Střížkov, Troja
- IX Hloubětín, Prosek, Vysočany
- X Karlín
- XI Hrdlořezy, Malešice, Žižkov
- XII Vinohrady
- XIII Hostivař, Staré Strašnice, Vršovice, Záběhlice
- XIV: Krč, Michle, Nusle
- XV: Braník, Hodkovičky, Podolí
- XVI: Hlubočepy, Malá Chuchle, Radlice, Smíchov
- XVII: Jinonice, Košíře, Motol
- XVIII: Břevnov, Dolní Liboc, Střešovice
- XIX: Bubeneč, Sedlec, Veveslavín, Vokovice

Roku 1947 byla Praha rozdělena na 20 městských obvodů:

- I Staré Město
- II Nové Město
- III Malá Strana
- IV Hradčany
- V Josefov
- VI Vyšehrad

- VII Holešovice-Bubny
- VIII – Libeň (Bohnice, Kobylisy, Libeň, Strážkov, Troja)
- IX – Vysočany (Hloubětín, Prosek, Vysočany)
- X – Karlín
- XI – Žižkov (Hrdlořezy, Malešice, Žižkov)
- XII – Královské Vinohrady
- XIII – Vršovice (Vršovice, Záběhlce – odděleno Zahradní Město do Prahy XX)
- XIV – Nusle (Krč, Michle, Nusle)
- XV – Braník (Braník, Hodkovičky s Lhotkou a Zátiším, Podolí)
- XVI – Smíchov (Hlubočepy, Malá Chuchle, Radlice, Smíchov)
- XVII – Košíře (Košíře, Motol, Jinonice)
- XVIII – Břevnov (Břevnov, Dolní Liboc, Střešovice)
- XIX – Dejvice (Bubeneč, Dejvice, Sedlec, Veleslavin, Vokovice)
- XX – Strašnice (Hostivař, Staré Strašnice, od Záběhlce oddělené Zahradní Město)

Roku 1949 se dělila na 16 městských obvodů:

(Hranice se nekryly s hranicemi obcí, osad a katastrálních území.)

- Praha 1: Josefov, Staré Město, Malá Strana, Holešovice-Bubny (část), Hradčany (část)
- Praha 2: Vyšehrad, Nové Město (část), Nusle (část), Královské Vinohrady (část)
- Praha 3: Karlín (část), Nové Město (část)
- Praha 4: Jinonice, Košíře, Motol, Smíchov (část)
- Praha 5: Břevnov, Dolní Liboc (část), Střešovice (část)
- Praha 6: Bubeneč (část), Dejvice, Dolní Liboc (část), Holešovice-Bubny (část), Hradčany (část), Sedlec, Střešovice (část), Veleslavin, Vokovice
- Praha 7: Bubeneč (část), Holešovice-Bubny (část), Libeň (část), Troja (část)
- Praha 8: Bohnice, Karlín (část), Kobylisy, Libeň (část), Strážkov, Troja (část)
- Praha 9: Hloubětín, Hrdlořezy, Libeň (část), Prosek, Vysočany (část)
- Praha 10: Hostivař, Malešice, Staré Strašnice, Zahradní Město
- Praha 11: Žižkov, Vysočany (část)
- Praha 12: Královské Vinohrady (část)
- Praha 13: Michle (část), Vršovice, Záběhlce (část)
- Praha 14: Hodkovičky (část), Krč (část), Michle (část), Nusle (část)
- Praha 15: Braník, Hodkovičky (část), Krč (část), Podolí
- Praha 16: Hlubočepy, Malá Chuchle, Radlice, Smíchov (část)

Znovu byla Praha rozšířena roku 1960 (na základě zákona č. 36/1960 Sb. o územním členění státu; obvody byly popsány výčtem katastrálních území a vymezením hranic)

K Praze byly připojeny

- Čimice
- Ruzyně
- Lhotka

a malé části deseti dalších mimopražských katastrálních území (Dolní Chabry, Dáblce, Háje, Petrovice, Kunratice, Řeporyje, Přední Kopanina, Lysolaje, Holyně)

Byly ustanoveny obvody Praha 1 – Praha 10; opět nebyly respektovány hranice katastrálních území, např. dosavadní obvod Praha 12 (Vinohrady) byl rozdělen mezi obvody Praha 3 a Praha 10. Vznikly tři centrální obvody Praha 1 – Praha 3 a vnější obvody Praha 4 – Praha 10:

- Praha 1: Holešovice (část), Hradčany (hlavní část), Josefov, Malá Strana, Nové Město (severní část), Staré Město
- Praha 2: Nové Město (jižní část), Nusle (část), Vinohrady (západní část), Vyšehrad
- Praha 3: Vinohrady (severovýchodní část), Malešice (část), Strašnice (část), Vysočany, (část) Žižkov (část)
- Praha 4: Braník, Hodkovičky, Krč, Kunratice (část), Lhotka, Michle (část), Nusle (část bez Nuselského údolí), Podolí, Vinohrady (část), Vršovice (část), Záběhlce (část – Spořilov)
- Praha 5: Hlubočepy, Holyně (část), Jinonice, Košíře, Malá Chuchle, Malá Strana (část), Motol (část), Radlice, Řeporyje (část), Smíchov (část)
- Praha 6: Břevnov, Bubeneč (část), Dejvice, Dolní Liboc, Hradčany (část), Lysolaje (část), Motol (část), Nebušice (část), Přední Kopanina, Ruzyně, Sedlec, Smíchov (část), Střešovice, Veleslavin, Vokovice

- Praha 7: Bubeneč (část), Holešovice-Bubny (část), Libeň (část), dolní Troja
- Praha 8: Bohnice, Čimice (část), Ďáblice (část), Dolní Chabry (část), Karlín, Kobylisy, Libeň (část), Nové Město (malá část mezi Karlínem a Žižkovem), Strážkov (část), horní Troja, Žižkov (část)
- Praha 9: Hloubětín (část), Hrdlořezy (část), Libeň (východní část), Malešice (část), Prosek, Strážkov (část), Vysočany (část)
- Praha 10: Háje (část), Hloubětín (část), Hostivař, Hrdlořezy (část), Malešice (část), Petrovice (část), Vršovice (část), Záběhlice (bez Spořilova), Vinohrady (jihovýchodní část), Žižkov (část)

K novému rozšíření Prahy došlo v roce 1968 na základě zákona č. 111/1967 Sb. o hlavním městě Praze

Připojeny byly městečko Čakovice, Ďáblice, Dolní Chabry, (Dolní) Liboc, Dolní Měcholupy, Háje, Holyně (část), Horní Měcholupy, Chodov, Kbely, Komořany, Kunratice, Kyje s osadou Hostavice, Letňany, Libuš, Lysolaje, Miškovice, město Modřany, Nebušice, Petrovice, Řepy, Suchdol, Štěrboholy, Třeboradice, Velká Chuchle; v téže roce ještě Lahovice.

Připojené obce byly začleněny do stávajících obvodů Praha 1 – Praha 10 takto:

- Praha 1: Holešovice (část), Hradčany (hlavní část), Josefov, Malá Strana (část), Nové Město (severní část), Staré Město, Vinohrady (část)
- Praha 2: Nové Město (jižní část), Nusle (část), Vinohrady (západní část), Vyšehrad
- Praha 3: Malešice (část), Strašnice (část), Vinohrady (severovýchodní část), Žižkov
- Praha 4: Braník, Háje, Hodkovičky, Chodov, Komořany, Krč, Kunratice, Lhotka, Libuš, Michle (část), Modřany, Nusle (část), Podolí, Vinohrady (část), Vršovice (část), Záběhlice (část – Spořilov)
- Praha 5: Hlubočepy, Jinonice, Košíře, Lahovice, Malá Chuchle, Malá Strana (část), Motol (část), Radlice, Smíchov (část), Velká Chuchle
- Praha 6: Břevnov, Bubeneč (část), Dejvice, Hradčany (část), Liboc, Lysolaje, Motol (část), Nebušice, Ruzyně, Řepy, Sedlec, Smíchov (část), Střešovice, Suchdol, Veleslavín, Vokovice
- Praha 7: Bubeneč (část), Holešovice (část), dolní Troja
- Praha 8: Bohnice, Čimice, Ďáblice, Dolní Chabry, Karlín, Kobylisy, Nové Město (malá část mezi Karlínem a Žižkovem), Strážkov, horní Troja, Žižkov (část)
- Praha 9: Čakovice, Hloubětín (část), Hostavice, Hrdlořezy (část), Kbely, Kyje, Letňany, Libeň (východní část), Malešice (část), Miškovice, Prosek, Strážkov (část), Třeboradice Vysočany
- Praha 10: Dolní Měcholupy, Hloubětín (část), Horní Měcholupy, Hostivař, Hrdlořezy (část), Malešice (část), Michle (část), Petrovice, Strašnice (část), Štěrboholy, Vinohrady (jihovýchodní část), Vršovice (část), Záběhlice (bez Spořilova), Žižkov (část)

K zatím poslednímu rozšíření došlo v roce 1974 (přičemž již v roce 1970 – kvůli rozšiřování letiště Ruzyně – byly připojeny části katastrálních území Přední Kopanina, Kněžívka, Kněževes, Dobrovíz a Hostivice. Hlavní části těchto obcí ovšem zůstávají dodnes mimo hranice Prahy.)

Zákonem ČNR č. 31/1974 Sb. bylo připojeno 30 obcí zahrnujících 37 katastrálních území: Běchovice, Benice, Březiněves, Dolní Počernice, městys Dubeč, Dubeček, město Horní Počernice, Cholupice (včetně osady Točná), Klánovice, Koloděje, Kolovraty (včetně osady Lipany), Královice, Křeslice, Lipence, Lochkov, Nedvězí, Písnice, Přední Kopanina, město Radotín, městys Řeporyje (včetně osady Zadní Kopanina), Satalice, Slivenec (včetně osady Holyně), Stodůlky, Šeberov, Třebonice, město Uhřetěves (včetně osad Hájek a Pitkovice), Újezd nad Lesy, Újezd (u Průhonic), Vínová, město Zbraslav, Zličín (včetně osady Sobín).

Tyto obce byly opět začleněny do stávajících obvodů Praha 1 – Praha 10:

- Praha 1: Holešovice (část), Hradčany (hlavní část), Josefov, Malá Strana (část), Nové Město (severní část), Staré Město, Vinohrady (část)
- Praha 2: Nové Město (jižní část), Nusle (část), Vinohrady (západní část), Vyšehrad
- Praha 3: Malešice (část), Strašnice (část), Vinohrady (severovýchodní část), Žižkov
- Praha 4: Braník, Háje, Hodkovičky, Hostivař (část), Chodov, Komořany, Krč, Kunratice, Lhotka, Libuš, Michle (část), Modřany, Nusle (část), Podolí, Vinohrady (část), Vršovice (část), Záběhlice (část – Spořilov), Cholupice, Točná, Písnice, Šeberov, Újezd u Průhonic; 1983: Braník, Háje, Hodkovičky, Hostivař (část), Chodov, Cholupice, Komořany, Krč, Kunratice, Lhotka, Libuš, Michle (část), Modřany, Nusle (část), Písnice, Podolí, Šeberov, Točná, Újezd, Vinohrady (část), Záběhlice (část); 1989 nově vytvořeno k. ú. Kamýk; 1989: Braník, Háje, Hodkovičky, Hostivař (část), Chodov, Cholupice, kamýk, Komořany, Krč, Kunratice, Lhotka, Libuš, Michle (část), Modřany, Nusle (část), Písnice, Podolí, Šeberov, Točná, Újezd, Vinohrady (část), Záběhlice (část)
- Praha 5: Hlubočepy, Jinonice, Košíře, Lahovice, Malá Chuchle, Malá Strana (část), Motol, Radlice, Smíchov, Velká Chuchle, město Zbraslav, Zličín, Holyně (část), Zadní Kopanina, Lipence, Lochkov, Radotín, Řeporyje, Slivenec, Stodůlky, Třebonice

- Praha 6: Břevnov, Bubeneč (část), Dejvice, Hradčany (část), Liboc, Lysolaje, Nebuše, Ruzyně, Řepy, Sedlec, Střešovice, Suchdol, Veleslavín, Vokovice, Přední Kopanina
- Praha 7: Bubeneč (část), Holešovice (část), dolní Troja
- Praha 8: Bohnice, Čimice, Ďáblice, Dolní Chabry, Karlín, Kobylisy, Nové Město (malá část mezi Karlínem a Žižkovem), Střížkov, horní Troja, Žižkov (část), Březiněves
- Praha 9: Čakovice, Hloubětín (část), Hostavice, Hrdlořezy (část), Kbely, Kyje, Letňany, Libeň (východní část), Malešice (část), Miškovice, Prosek, Střížkov (část), Třeboradice Vysočany, Běchovice, Klánovice, Koloděje, Dolní Počernice, Horní Počernice, Satalice, Újezd nad Lesy, Vinoř; 1988 nově vytvořeno k. ú. Černý Most; 1988: Běchovice, Čakovice, Černý Most, Dolní Počernice, Hloubětín (část), Horní Počernice, Hostavice, Hrdlořezy (část), Kbely, Klánovice, Koloděje, Kyje, Letňany, Libeň (část), Malešice (část), Miškovice, Prosek, Satalice, Střížkov (část), Třeboradice, Újezd nad Lesy, Vinoř, Vysočany (část)
- Praha 10: Dolní Měcholupy, Hloubětín (část), Horní Měcholupy, Hostivař (část), Hrdlořezy (část), Malešice (část), Michle (část), Petrovice, Strašnice (část), Štěrboholy, Vinohrady (jihovýchodní část), Vršovice (část), Záběhlice (bez Spořilova), Žižkov (část), Benice, Dubeč, Dubeček, Hájek, Kolovraty, Královice, Křeslice, Lipany, Nedvězí, Pitkovice, Uhřetěves; 1983: Benice, Dolní Měcholupy, Dubeč, Hájek, Hloubětín (část), Horní Měcholupy, Hostivař (část), Hrdlořezy (část), Kolovraty, Královice, Křeslice, Lipany, Malešice (část), Miche (část), Nedvězí, Petrovice, Pitkovice, Strašnice (část), Štěrboholy, Uhřetěves, Vinohrady (část), Vršovice, Záběhlice (část), Žižkov (část)

Rozvoj zástavby na území Prahy

Z hlediska charakteru zástavby se na území Prahy – přibližně v soustředných kruhových pásmech vzdalujících se od centra – dají rozeznat a schematicky charakterizovat následující oblasti:

- historické jádro, pro nějž je obzvláště typické nakupení a prolínání zástavby z mnoha období a provedených v řadě architektonických stylů.
 - obce ležící v blízkosti Pražských měst či bezprostředně přímo přiléhající k někdejší pražské hradbě, které charakterizuje bloková zástavba činžovními domy z druhé poloviny 19. až první třetiny 20. století. Došlo zde k několikanásobné celkové proměně charakteru zástavby a využití ploch (zemědělské zázemí Prahy, příchod průmyslu a blokové zástavby, odsunutí průmyslu a proměna na rezidenční či administrativně-obchodní čtvrť). Dobře rozpoznatelná jsou zpravidla jádra někdejších samostatných měst, minimálně zůstala zachována zástavba vesnického charakteru, nacházejí se tu rozsáhlejší zelené (parkové) plochy.
 - ne zcela souvislá zástavba, oddělená zemědělsky obdělávanými plochami a lesy či průmyslově využívanými areály; dosud rozpoznatelná jádra někdejších vesnic, zástavby rodinnými či řadovými domy v sousedství či prolínající se se sídlištní zástavbou cihlovými či častěji panelovými soliterními domy a jejich bloky stojícími mimo uliční čáru (výrazné jsou tři rozlehlé samostatné obytné soubory sídlištního typu – Severní, Jižní a Jihozápadní město).
 - vilové čtvrti a zahradní města na pomezí druhého a třetího pásu zástavby okolo historického jádra pražské aglomerace.
 - suburbanizační komerční i obytná zástavba
- (s využitím údajů in KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri, 2002)

Podzemní Praha

Karel Ladislav Kukla

Věrnému příteli lidu, panu

MUDr. BOHUSLAVU VRBENSKÉMU,

zasloužilému prvému ministru zásobování

Československé republiky, proslulému lékaři, členu Národního shromáždění atd.,

věnuje vděčný autor.

Praha-Král. Vinohrady, v máji 1928.

Čtenáři!

V životním shonu a v honbě za denním chlebem – ať již jako zpravodaj, překladatel, redaktor či vedoucí politické, literární i komerční stránky novinářského nebo nakladatelského podniku – neměl jsem nikdy zbytečného času, abych se mohl také věnovat svému vlastnímu literárnímu tvoření, a tak do r. 1920 vyšly jen dvě mé knihy o Staré Praze; první před 35 lety, r. 1893 u nakladatele Jos. R. Vilímka (»Ze všech koutů Prahy«), druhá po desíti letech r. 1903 u Pavla Korbora (»Noční Prahou«), a roku 1920 u Jana Kotíka třetí – (»Podzemní Praha«).

Obě prvé rázovitě ilustrované i psané knihy rozmarných, smutných i veselých pražských tajností, uznané veškerou kritikou za velice zajímavé literární zjevy, pozoruhodné ryzí originalitou a uchvacující svým zvláštním prostředím, v němž odhalen závoj s četných, i rozeným Pražanům do té doby neznámých záhad Velké Prahy..., staly se rychle tak populárními, že... ač vyšly v několika vydáních, jsou dávno docela rozebrány, i nelze jich již nikde koupiti!

Není snad jediné české knihovny, kde by díla ta nebyla zařaděna a tisíce čtenářů se na ně dodnes pamatují! A přece žádná z obou těch, tak živý zájem vzbudivších publikací,... ani pestrý cyklus překvapujících objevů »Ze všech koutů Prahy«, ani humoristický román bujné výpravy »Noční Prahou« nevyrovná se novotou sujetu, cennými napínavými detaily i sensačními odhaleními efektnosti třetí a poslední knize, »Podzemní Praze«, jež líčí ve formě dobrodružného romaneta z konce světové války drasticky všechny netušené hrůzy i krásy, těžce dostupných, děsivých hlubin Prahy nejtemnější, pražského »dna« a podsvětí, skrytého daleko pod povrchem ulic i náměstí naší metropole, příšerných propastí, stok, roklí, katakomb, hrobek, sklepení i chodeb nestvůrného labyrintu – Prahy podzemní!

Že nejsem zbabělcem a člověkem bledé bázně, dokázal jsem stokrát v životě za katastrof, které by i nejsrdnatější srdce děsem ochromily, a kdy já chladně čelil hroící záhubě!

Již jako mladý reportér pražského žurnálu, jak starší čtenářstvo jistě ví, nestrachoval jsem se žádných nebezpečí, ani krkolomných dobrodružství, když šlo třeba jen o získání sensačního referátu, jak to opěval básník Xaver Menhart Litoměřický ve svých »Epigramech«, vydaných M. Knappem v Karlíně:

Panu Karlu Kuklovi, odvážnému zpravodaji!

Balonem on dá se v let, neb se spouští do šachet, mrtvé z ohně vynášet... Sensace by získal v ráz, nedbá, zláme-li si vaz!

V červnu roku 1892, před 36 léty, po tři noci... jsem se s nasazením života účastnil záchranných prací s horníky příbramskými, když přes 300 jejich ubohých druhů zmíralo v hořících šachtách Vojtěšského dolu v strašlivém »dýmu požárů«!

Jako bývalý příbramský student a věrný druh havířů byl jsem v podzemních štolách jako doma, zvyklý na jejich věčnou tmou, prozářenou jen blikavým pasvitem kahanců... na zrádné rozsedliny a bahniska pod nohama i padající balvany nad hlavou... na jedovaté i výbušné plyny...

Ale přece nikdy mou duši tak teskné city nesklíčily, jako před léty... několik neděl po zřízení se oblouku kamenného mostu Karlova... kdy se svolením tvůrce pražské kanalisace, inž. Lindleye... oděn v ochranný »skafandr« potápěče... maje obličej zakryt ochrannou maskou proti otravným plynům a podobou obludné příšeře, odvážil jsem se spustiti po prvé k výzkumné výpravě až na dno podzemní Prahy!

Co jsou také všechny svízele a všechna nebezpečí báňských štol, šachet a couků, kde se stále střídá armáda chrabrých horníků, proti hnusným dířům, s mořem lepkavého bláta, proti klikatým, zpola sesutým děrám stoletých katakomb, zbytků pradávných skrýší, sklepních žalářů i mučiren, studnicovitých hladomoren, podzemních, plísni a krápníky zanesených chodeb bývalých hrobek i kanálů, plných ztuchlého morového puchu, výkalů a lidských i zvířecích koster, toho strašného pekla, jež slově »břicho Prahy« a kde mimo miliony hladových krys a potkanů jsou jedinými občasnými obyvateli vyvrženci lidské společnosti... nešťastní tuláci nebo policií štvaní zločinci, zlodějové a vrahové.

Za dvacet let mne do strašidelných těch končin zavedla třikrát náhoda... příznivá mé žurnalistické všetečnosti a vrozenému nezkrotnému pudu životopisce Prahy Tajemné a Neznámé... Vždy na jiných místech a s jiným výsledkem!

A souhrn všech těch těžce nabytých poznatků, doplněných studiem spousty místopisných i historických spisů o památkách pražského podzemního světa... a v poslední době i autentickými zápisky hrdiny tohoto romaneta, padlého v bojích na Slovensku... užil jsem k sepsání posledního svazku svého vrcholného díla o neznámé Praze, jež tuto s názvem »Podzemní Praha« předkládám čtoucí veřejnosti po sedmnáctiletém odmlčení, zaviněném dlouhou tragedií trpkého života v Praze »Pozemské«!

K romanetu hrdinů mé »Podzemní Prahy« přidal jsem jen málo z fantasie... Většina je pravda... historická i místopisná a pakli jsem někde užil jiných jmen, stalo se tak z pouhé diskretnosti k lidem dosud žijícím...

Oba hlavní rekové mé knihy jsou již mrtvi... a nedávno zbořen k rozkazu úřadů i tento poslední přímý vchod do Prahy podzemní, který na následujícím obrázku přinášíme.

Ale tajemný, ponurý život v skrýších a brlozích »d n a« Prahy víří dále...

A až po přečtení této knihy půjdete nádhernými třídami i promenádami naší republikánské metropole za slunečního jasu či za lunojasné noci, vzpomeňte, že hluboko pod Vašima nohama dřímají gigantická tajemství Prahy, v zem zakletá... ale rovněž památná a historická, též velkolepá i hrůzokrásná, kam jen zřídka kdy zabloudí lidská noha, ale jejichž probádání právě proto... z touhy po její záhadách a aby ji aspoň z části přiblížil Vaším duším, autor »Podzemní Prahy« dal v obět' kolik let svého života!

V Praze v dubnu 1920.

Karel Lad. Kukla,

spisovatel »Neznámé Prahy«.

PRAŽSKÝM PODSVĚTÍM

Praha Neznámá pode dlažbou Velké Prahy

Málokterý Pražan ví, že pod nejrušnějším pouličním shonem a životem metropole československé republiky, staroslavné matky Prahy, která teď počíná kvapem mohutněti v milionové moderní velkoměsto, hluboko pode dlažbou a chodníky pražských ulic, tříd i náměstí... pod tratěmi elektrických drah... pod nádražími, pod hrdými chrámy i historickými budovami... ba i pod majestátním... kdysi královským hradem... teď sídlem našeho presidenta a republikánských ministerstev... pod horami kolem i pod hladinou stříbropěnné Vltavy... v útrobách města, jasu a světla... se rozprostírá ještě jiná Praha...

... Praha podzemní, plná ponurých propastí, kobek, hrobek i katakomb... chodeb i uliček klikatých, rozvětvených pod zemí v srážném stoupání i krkolomném spádu... přirozených i umělých jeskyň, doupat i brlohů, tajemných i hrůzných skrýší, a starých, sesutých stok vedle velikolepé sítě nejmodernější kanalisace... kde možno se skrývat, noclehovat, žít i unikati a mizeti bídým ubožákům... nebo ubohým bídíkům... kteří z jakýchkoliv příčin musí se skrývati před zevním světem... prchati pronásledovatelům a zachraňovat ohroženou svobodu i životy...

Tot' ono »dno a podsvětí Prahy«, do něhož sestupují i odkud se noří lidé nejubožejší i nejhroznější, tak jako v Hugových »Bídnicích« pařížští lupiči Thénardièr a Montparnasse unikají stíhajícím policistům močály i bařinami »Podzemní Paříže«!

Ta příšerná i hrozná, velebná i tajuplná »Podzemní Praha« žije také svým temným životem, má také své obyvatele, stálé i dočasné, chráněnce i vetřelce, různých jazyků, jargonů i hantýrek... své »chýše i paláce«, stíny i umělecké záblesky... své romány lásky i záští, skety i hrdiny, své zatracení i vykoupení!

Ba, většina těch podzemních uliček, zákoutí, jeskyň i mohutných chodeb má též své slavné neb smutné historie, osudná data dějinná, a jsou namnoze tak spolu spojeny, že směli lidští krtkové, nehrozíci se nebezpečí ani smrti, zasypání zemi, utonutí v bahně, ani zadušení otravnými plyny, mohou se jimi s užitím nevelkých průkopnických pomůcek tunelových – prodrati z jednoho konce Prahy na druhý v hloubi pod úrovní obrovského našeho velkoměsta... probroditi se roklemi, bahnisky i sklepeními, propížití se kanály i jeskyněmi obludného pražského podsvětí právě tak, jako to dokázal v Hugových »Bídnicích« uprchlý káranec Jan Valjean, když nesl z vřavy revoluce... z dobytých barikád raněného Maria, milence své schovanky Cosetty, »podzemní Paříží«, pronásledován policejním slídicem Javertem i apači pařížských stok!

A z toho Pražanům neznámého pražského dna... z toho překvapujícího, záhadného zakletého bludiště, podobného labyrintu krétskému, z něhož málokdo se vrátil živ, kdo dovnitř se odvážil... ze sídel... osudů i tragedií – »nejubožejších z ubohých«... z řad bídých pololídí... »podzemních Pražanů«, líčíme tuto vzrušující Odysseu z konce války světové.

Noční výprava za »velezrádcem« k smrti odsouzeným do Prahy podzemní

Dva »nebezpeční zločinci« prchli vprostřed října 1918 skoro současně z vojenského žaláře na Hradčanech i z žižkovské policejní věznice...

Milý a milá!

On, Jan Pexa – odsouzený k smrti, že zabil jako voják Němce, důstojníka, který mu nadal českých psů... a ona,

Anna Macková, zatčená proto, že jej skrývala, když po vraždě desertoval...

Jak se stalo, že se oba, ač vzdáleni od sebe a držáni v okovech, dorozuměli a provedli útěk téže noci... zůstalo nevysvětleno, ale poněvadž sběh a vrah byl voják pražského pluku... košířský dlaždič, a jeho milá, dělnice z žižkovské kapslovny... bylo na bíledni, že jim k útěku pomohli – pražští druzi a kamarádky...

I vykonány za dne na Žižkově a v Košířích rozsáhlé policejní prohlídky v bytech všech přátel obou uprchlíků... Když pak desertéři-milenci zmizeli beze stop... jakoby se zem slehla pod nimi, a policie zjistila jen, že se on objevil u košířských cihlen a ona na Židovských pecích... pojali detektivové podezření, že se oba skryli kdesi v podzemních pražských noclehárnách i dali podnět, aby byly obklíčeny a prohledány stoky pod Košíři i jeskyně na Židovských pecích – obě hlavní brány k útrobám Prahy podzemní.

Pak následovalo drama takové, jak je kdys vyličil účastník podobné razzie, básník Bohdan Kamínský:

... Byla půlnoc, čirá tma a krutý, třeskutý mráz!... V pražských ulicích bylo smutno a pusto. Poslední vagony elektrických drah odejely do remiz, s okny zamrzlými až do běla. Sem tam mihl se člověk s ohrnutým límcem kabátu, lampář, shasínající světla v ulici, nebo strážník, který přešlapuje a dýchá do zkřehklých rukou!

Praha spala...

Jen v ozářených oknech nočních tančírů to víří a kypí... vzduch je pln dýmu, hudby a zpěvu, pln reje divokých tanečníků tanga a šlapáku, pitvorného křepčení temné Prahy, výskání i dupotu a ryčných i zase ztlumených tónů, až vše splyne v jediný šum, podobný hučení dalekých vod.

A mezi tím září ohnivé pohledy, jiskří zraky z osmahlých lící mužů i žen nočního polosvěta, chorobně svítí chtivé pronikavé oči z vyžilých, svadlých obličejů, smyslné stisky a objetí střídají se s vášnivými polibky bujných dívků, končí často zběsilým hysterickým kousnutím, až krev tryskne z pocelovaného tmavého hrdla neb bílým leskem pleti svítícího ramene či rozpalené skráně!

Břinkot piana, harfy, kytary nebo jek ruční harmoniky doprovází opojnou tu omamující vřavu uvnitř nočních pražských kavárniček, pokoutních vináren a jiných, ještě podezřelejších lokálů...

A zatím venku v ulicích je sibiřská zima, že dech na rtu stydne v jinovatku – mráz, který proniká až v kosti a jedovatým dechem pálí do tváří. Nohy i ruce zebou a pozdní chodec marně se brání cvakání zubů, i bezmocnému chvění celého těla.

Hrozná, strašlivá noc v Praze pro všechny, kdož nemají kde spát!

Celá ostatní Praha už dřímá, kromě nočních tuláků a zhýralců a mimo těch málo lidí, které ven do té mrazivé noci a do opuštěných ulic volá povinnost.

Vtom vyjde z policejního ředitelství v ulici Karolíny Světlé několik mužů v huňatých čepicích, stažených až na uši, s límci zimníků ohrnutými vzhůru, tak zachumeleni jako účastníci polární výpravy!

Jsou to detektivové a konfidenti... civilní policejní strážníci s důvěrníky policie... vulgo »tajnými«, vesměs vyzbrojeni pádnými holemi a řetízky k rychlému poutání rukou... samočinnými »boleny«!

Mráz nutí všechny schovati ruce do kapes a hůl držeti pod paží.

Pod nohama jim chrupe sníh.

Jdou kolem Národního divadla, přes most... za Střelecký ostrov a hlavní smíchovskou třídou kolem kostela. Pak se část oddělí od ostatních, kteří jdou rovně dál k hostinci »Na Knížecí« a tam zahnou napravo.

První jdou kolem Ringhofferovy strojírny...

Ve vzdálenosti asi dvou set kroků jdou za oběma oddíly strážníci uniformovaní.

Konečně domy řádnou a rozevírá se pohled do kraje.

Jako fata morgana z nočních mlh se zvedá strmá Mrázovka s amfiteatrálně postavenými dělnickými domky. Jest jich několik řad za sebou, jeden jako druhý, nevysoký, žlutě natřený.

Všude je mrtvé, hrobové ticho.

Celá krajina je tu nevýslovně pustá, prázdná a truchlivá...

Úzký, nepatrný srp luny kloní se k západu. Mdlý měsíční svit prokmitá nahoře v dáli řadou topolů, jejichž vysoké silhouetty se týčí nad svahem hřbitova Malvazínek.

Vlevo od topolů zelená se sad Santoška a dál se táhnou stráně Skalky, vpravo na obzoru tmí se jako hrad výletní restaurant »Na Václavce«, za ním »Nikolajka« a nad Košíři smutné svaté pole na Kotlářce uzavírá dlouhé údolí.

Jeho úpatí je odkopáno a dole ze dna rokle zvedá se k nebi štíhlý komín nad shlukem rudých střech.

To jsou cihelny...

Stromy kolem cesty rozkládají své ojiněné větve v pustou noc a na celém kraji leží sníh i ticho a rmut hrobů.

Náhle tím ztrnulým tichem zazní ostrý hvizd.

A z celých Košíř zavýjí psi teskně na poplach skrytým obyvatelům podzemních podsvětí... neviditelným jako příšery.

Civilní strážníci obklopí všechny otvory četných doupat, která se táhnou pod cihelnami v hloubi země a ústí do starých stok, jimiž lze prolézt a prchnouti až ku Praze... k mostu Palackého... pod bývalou »kartounkou« kamsi pod řeku!

Jsou jako mlčící noční stínové! Nikdo z nich ani nehlesne. A brzo sejdou se i ostatní a obklopí vchody – do podzemní Prahy.

»Musíme tou cestou, co oni!« míní náčelník tajné policie a stoupá do otvoru v podzemí, až zmizí v prohlubni.

Četní strážníci v patách za ním. Ostatní policisté obklopili všechny »brány podsvětí«, nad nimiž kterýs sešlý inteligentní proletář, jakých v oživených hrobech pod Prahou od dob poslance doktora Uhra z »Bataliónu« rok co rok hynou celé řady, napsal krvavou hlinkou klikatými literami zoufalé heslo ztracených existencí, – citát ze vchodu k »Peklu« Dantově: »Vzdejte se všech nadějí, kdož sem sestupujete!«

»Podzemní Pražané« a jejich primátor

Některé ze vchodů v podzemí jsou zarovnané cihlami.

Když pak náčelník policie s civilními strážníky vplížil se podzemní děrou as deset metrů pod povrch pece cihelny, narazili také na cihlovou přehradu, za níž v daleku se ozývalo těžké dýchání a přitlumený chrapot spících, dech mnoha lidí... a skulinami v zahrazeném prostoru ovanulo je dusné teplo.

Pojednou se ozvalo zakašlání a jako by uvnitř kdosi promluvil. Chrápání rázem umlklo.

Četa konfidentů vrhla se prudce proti cihlové přehradě, pobořila ji i rozmetala a policisté vrhnuvše se v hloubi brlohu, zahoukli rázně:

»Vstávat! Hej... Vzhůru!«

Ohlušující řev nesčetných zburcovaných spáčů pod zemí zahřměl v odpověď.

»Vzhůru! Jenerální policejní prohlídka!«

»Utecte!« dali se polonazí tuláci do křiku, prchající na všechny strany... Ale kordon detektivů zaskočil jim cestu a zahnal od chodbiček, vedoucích k stokám všechny až na dva, kteří v poloscutém kanále zmizeli směrem k Smíchovu jako hadi, – až na hledaného »velezrádce« Pexu a pianistu Šobra, jeho přítele!

»Kdo to byl?« houkl vůdce stráže.

Hrobové mlčení bylo odpovědí – i přes všechno láteření a pohrůžky, a když náčelník vnikl až ku stoce, ovanul jej z černé propasti těžký, k zalknutí horký a dusný vzduch, plný hnilobného zápachu.

Vzkřikl, že užije zbraně, nevyjde-li ze stok uprchlík ven, a tu objevilo se v jámě světlo, kahánek.

Kahanec ozářil několik podzemních obyvatel najednou, policisté vešli do stoky a shlédli obraz, který rval srdce do krve.

Jako byste vešli do sklepní staré hrobky, v níž dávní mrtví znovu ožili.

Zjevilo se dlouhé, tmavé klenutí, ústí velké stoky dávno poloscuté a nepoužívané, v němž se země se tu nebo onde zvedla hrozná, k pláči a k neuvěření zbědovaná postava ve svitu pochodně policistů i blikavých lucerniček »zlodějek« ze sna zburcovaného podzemního národa.

Oči příchozích zvenčí jen znenáhla zvykaly fantastickému osvětlení a pomalu rozeznávaly na zemi... tu hlavu, tu nohy, onde ruce a tam natrženou košili na polonahých tělech... na celé spoustě zubožených lidských těl, která leží tu u sebe bez ladu a skladu na holém suchém dně starých kanálů, pod ulicí Košíř... v prachu, z něhož někde vyčnívá hlava, jinde noha či rameno.

Jak jen vkročíte do toho prachu z uschlého bahna, podobného lávě sopky, jenž padá v stoku ze stěny s pecí cihlen sousedící, pálí vás do nohou podešvemi bot... je skoro žhavý i sálá z něho nesnesitelný žár!

Jak jen možno, aby na něm a v něm ti lidé spali dopola zahrabáni jako v žhoucím popeli Vesuvu pohřbený lid dávných Pompejů!

Tak si myslíte a srdce vám trne při tom pomyšlení...! Musíte couvnouti zpět k východu, abyste se nezalkli a nabrali do plic aspoň trochu vzduchu svěžejšího!

Spí tu lidé, vysílení hladu a nečistotou, zmámení spánkem ve vzduchu horkém, prosyceném plísní a skoro morovým.

Nešťastný, kdo sem uteče po prvé... kdo, dohnán bídou největší, mrazem i vysílením, složí tu po prvé uštvanou hlavu mezi ostatní bídáky, do toho palčivého prachu, v nějž se zpola zahrabe a který mu vnikne za šaty... přilepí se na zmučené tělo, spocený pekelným horkem... zaleze do rozedraných bot a pokryje i naplní vlasy předčasnými šedinami...

Zdá se, že již po jediném takovém noclehu v pelechu Prahy podzemní je navždy zpečetěn osud každého zoufalce, který se tam utekl, buď že neměl výkazu, aby přespál na zemi v hostinci, nebo neměl ani tolik, aby zaplatil bídny nocleh na slámě v stáji nejposlednějšího řádu!

Tam by se byl snad mohl ráno aspoň umýt a učesat, ale z hlubin podzemní Prahy po jedině noci nelze již vyjít za dne na povrch světa, do ulic!

Možná, že bylo by někde i práce dost, že je uprázdňeno kdesi i slušné místo... ale lidem s takovým zevnějškem... podzemním Pražanům, ze kterých »špína kape«... těm nikdo již nesvěří ani práce nejhrubší, těm se každý vyhne a odežene je již zdaleka...

A vliv okolí pražského »podsvětí« hnusného, prokletého... musí každou svou obět'... již uchvátilo jako pavouk mouchu do zrádné pavučiny... otupiti až k otrlosti... Není víc nikoho, kdo by duši tam kleslou... ještě pozvedl. Člověk takový je každý ztracen a zatracen na věky!

Padá to na vás jako hrozný, zdrcující balvan, opakujete si, že to všechno, co zde vidíte, je pouhý přelud zraku... že je to nemožností ještě dnes u Prahy... moderního velkoměsta...

I pro zvíře byl by to bídný brloh a tady v něm žijí lidé...

A dlouhé, tmavé klenutí ožívuje dál a dále... vstává to se země postav k neuvěření... celý veliký zástup nešťastníků, vyvržených světem, kteří v té mrazivé noci nemají kam hlavy složit a kterým je i ta klenba staré zřícené stoky s jednou stěnou, žhavými cihlami podzemní pece rozpálenou, jediným spasným asylem!

»Postavte se do řady!« velí náčelník tajné policie.

A starý pohlavár podzemních Pražanů... bezděčně uznaný všemi za starostu, zvedne kahanec a nechá jeho sporou zář dopadat na tváře svých poddaných...

Jest to nejstarší obyvatel těchto míst, bývalý inženýr vodních staveb, Josef Černý, pak defraudant... a káranec a teď starý tulák, již třemi generacemi obyvatelů bařin velkoměsta dědičně uznaný

a respektovaný jako primátor Prahy Podzemní...

Lidolovci pod Prahou

Náčelník policie chopil »starostu« Podzemní Prahy prudce za límec a zacloumav jím vzkřikl:

»Byl tu Pexa?...«

Primátor Černý couvl uleknut.

»Pexa?« zakoktal rozpačitě. »Neznám Pexu!«

»Ty že neznáš velezrádce, k šibenici odsouzeného, nad nímž byl včera potvrzen ortel smrti a pro nějž již pražský kat Leopold Wohlschlager chystá dnes oprátku!?« osopil se naň vůdce detektivů.

Dole v černém otvoru pod jejich nohama cosi zaharašilo... tlumený skřek odumřel ve zborcené stoce a kdosi jako by ubíhal hloub pod zem rychlými skoky...

Náčelník policie beze slova odstrčil primátora, jenž uleknut bezděky mu zastoupil cestu, i vskočiv do hlubiny, vypálil za prchajícím dvě rány z dalekonosného browningu...

A z daleka, z černé tmy v polozřícené stoce ozval se bolestný výkřik...

Vzdalující se kroky zrychlily se však přes to v šílený úprk!

Vůdce detektivů vydrápav se chvatně zpět nad otvor stoky, houkl na policisty, naň čekající:

»Svítilny sem!«

A namířiv revolver primátoru podzemní Prahy na prsa, zasípěl:

»Přiznej se, že je to Pexa, nebo tě skolím!« Hrobové ticho... pak zlostný, zporný hlas:

»Je to on!«

»Tvou vinou uprchl, jen tvou!« zasípěl detektiv, udeřiv jej pěstí, až zavrával. »Ale za to nám musíš pomoci jej dosáhnout... kdybychom se měli prorýt a prohrabat pod celou Prahou jako krtkové! Ostatně daleko neuteče... Stará stoka nemůže být nekonečná... Pár kroků pode dlažbou Košíř a uprchlák bude v našich rukou!«

Primátor podsvětí se nezdržel, aby nepropukl v potupný smích... »Čemu se směješ?« vybuchli policisté, posvítivše mu do špinavých lící...

»Vaší nevědomosti!« zasmál se vládce Podzemí ještě drzeji. Oni věří, že promenáda pod dlažbou Prahy je pár kroků...! Vy bloudí... kteří nemáte ani ponětí... že má podzemní Praha tak jako to vaše velkoměsto nahoře, celou nesmírnou síť uliček, tříd i náměstí... Ohromné křižovatky... jež ani za řadu dní a noci neprojdeš... labyrinty, kde zbloudíš a z jichž propastí i morových bařin živ nevyvázneš... bez zkušeného »vůdce cizinců«...

»A tím budeš ty!« zvolal policejní náčelník. »Proto nás také povedeš... A povedeš-li dobře, dostaneš odměnu!... Povedeš-li špatně, dostaneš kuli do lebky!...«

»Pán Podzemí« pokrčil pohrdavě rameny, jako by chtěl říci:

»Odměny nechci... a trestu se nebojím... Poddávám se jen násilí!« Nahlas řekl jen:

»Pojd'tel!«

A vlezl dolů do pobořené stoky jako had, následován náčelníkem, který držel stále zbraň na jeho hlavu namířenou, i dvěma detektivy, kteří nesli svítilny za nimi...

*

Zatím pak, co šli ti čtyři mužové shrbeni starou stokou, chvílemi čtyřmo, po rukou... chvílemi lezouce i po kolenou pode dlažbou Košíř... pod Klamovkou... a pak dál vpravo pod koleji elektrické dráhy k bývalému hřbitovu v smíchovské hlavní třídě... směrem, kterým jim unikl velezrádce smrti zasvěcený... krvácející ze střelné rány a krví svou stále stopu za sebou prozrazuje... vypátrali na Žižkově policisté – i jeho spoluvinnici, Pexovu milenkou... To prosté děvče z lidu, skoro ještě dítě, mělo vpravdě duši hrdiny, jako ten, k němuž přilnulo celou svojí láskou!

Sama sirotek, smrtí rodičů, horníků usmrcených výbuchem v dolech na Kladně byla uvržena již jako děcko ve svět bídy a utrpení...

Když ji osud zavál do Prahy... v kruté járho hydry velkoměsta... v smutnou spodinu páriů předměstí k lakotným příbuzným na Žižkov, ti bezcitní sobci vyštvali ji v otrockou nejhorší práci do »Kapslovny«, kde den co den při výrobě třaskavin hrozila dívka smrt.

Smrtí, kterou sešli se světa nešťastní její rodičové, byl strašlivý konec rozdrčením explozí dynamitu v beztvárný, krvavý příšerný cár...

A tu nemajíc na světě než svou samotu a neštěstí, kde kým odstrkována a týrána... dostala náhle zdatného a oddaného zastánce...

Byl jím mladý dělník Pexa, švarný hoch, zvyklý na hrubou práci dlaždiče ulic, ale šlechetného nitra, s bystrou hlavou a srdcem plným citu..., který poznal se s ní náhodou v hrozné situaci, kdy tovární mistr... Němec... hrubý tyran dělníků, chtěl děvče mocí znásilnit... omráčil lotra ranou pěstí a vyrav mu oběť, stal se pro vždycky její oporou!

Chrabrý junák byl ubohé věrným druhem... ochráncem..., mužem nade vše zbožňovaným a tu jaký div, že když přikvačivší hrůzy světové války oba milence od sebe oděraly a on skoliv bídáka – velitele měl zhynout na popravišti, žalem položené děvče, pro milence i na smrt odhodlané, učinilo zoufalý pokus k jeho záchraně.

Vydávši v šanc svou ženskou čest, vetřela se v služby ředitele vojenské věznice, kde její milý byl držen v tuhá samovazbě, i zdařilo se jí dopomoci mu lší k útěku právě v noci před přelícením, ve kterém šlo o hrdlo.

Sama zmizela z Hradčan na Žižkov, kde v bytě čekala na vysvobozeného, aby s ním prchla za hranice, ale místo něho padla v ruce detektivů, a jen stěží unikla vazbě odvážným skokem s okna separace!

Prchnuvši z vězení, skryla se v podzemní jeskyni Židovských pecí poblíž bývalého popraviště, kde roku 1866 za pruské okupace naposled byl veřejně oběšen vrah milenky sklepník Fiala...

Večer chtěla zamířit do Košíř pátrat po milenci, o němž věděla, že první dny zůstane tam ukryt v podzemí cihlen...

Ale sotva vyšla ze skrýše... viděla, že je cesta střežena konfidenty... Dva z nich ji shlédli, a tu nezbylo, než kvapem se vrátit do jeskyně Židovských pecí... vchodu do Podzemní Prahy... a dát se nazdařbůh stokami Žižkova dál pod Prahu hlubinami a věčnou tmou...

Příšernou cestu ukazovala jí malá lucerna »zlodějka«, kterou jí mladá tulačka v cele vězení před útekem darovala... jenže bezděky matná její bludička byla i ukazovatelem cesty oběma stíhatelům, kteří se za ní pustili ve tmy »Podsvětí«...

A tak, aniž měli o sobě zpráv a aniž toho tušili... blížili se stíhaní nebozí milenci, sběh Pexa s Mackovou hlubinami podzemní Prahy bezděky sobě... v ústrety... následování neúprosnými stíhateli, kteří si umínili dohonit je na lovu lidí pod Prahou živé či mrtvé – za každou cenu – stůj co stůj!

Honba na člověka v katakombách pod Vltavou

Náš velezrádce Jan Pexa, raněný střelou policisty do pravé nohy... vlekl se s nadlidskou námahou bahnem podzemí Smíchova k Vltavě pod starou »Kartounku«, veden zkušeným druhem... »podzemním Pražanem«, pianistou Šobrem z košířské »Sejgovny«, který byl pravou rukou »primátora« Černého... Chvillemi odpočívali, svítilce si kolem, naslouchali, aby nabrali dechu v dusném ovzduší bahnité stoky... a sledovali, zda se pronásledovatelé jejich blíží, či odvádí-li je občas starý »primátor« zúmyslně s pravé cesty, děláje jako by sám bloudil...

A v takový okamžik oddechu, kdykoli se rozhlédl sběh Pexa po stoce..., přejel mu tělem mráz... z pohledu na hrozné, příšerné okolí...

Cítil ztuchlý zápach hniloby i studený puch starých, nevětraných sklepení, kudy musili procházeti klečmo nebo po »čtyřech«, ponurých těch katakomb a kryteb, kobek a slují, ve které občas zborčené stoky vybíhaly... a kde jediným kompasem a vůdcem byla nepatrná elektrická lampička pianisty Šobra... vrhající na vlhké stěny podzemní ostrý svit zvící sotva dětské dlaně...

Chvillemi musili se chopili oba motyk, jež Šobr vzal sebou ze sklepa cihelen a klestili si pracně zanesenou štolou cestu...

Když pak bahnem a špinou, tekoucí pod nohama i kapající se stěn a klenby polosuté stoky vlékli se pod okrajem zrušeného malostranského hřbitova – pode dlažbou třídy Plzeňské k Smíchovu, klopýtali chvillemi přes trosky rozpadlých hrobek a přes trouchnivé zbytky rakví – slavných Pražanů, dávno zesnulých, – z nichž mnozí hráli vynikající úlohy »tam nahoře«.

»Stůj, noho!« zadržel druhá Šobr, bývalý elegán, který prohýřiv milionové jmění otce a strýce (pražského knihkupce-revolucionáře, jenž byl též pro velezrádu Habsburky odsouzen k smrti a amnestován za doby Havlíčkovy), stal se tulákem i občasným noclehářem »Podzemní Prahy«. »Pexo! Zde je posvátná země, kde šlapeš slavných praotcův prach!... Brodíš se popelem mnohých... věhlasných nebožtíků českého národa... přírodopysce Pelcla... redaktora »Lumíra« a kritika Mikovce... deklaranta doktora Pinkasa... a jiných vrstevníků, kteří tu spí na zpustlém hřbitůvku zapomenuti věčný sen!«

*

Ostrý hvizd – zdaleka – vzadu za nimi přerušil jeho výklady – hvizd výstražný, podobný sykotu lokomotivy.

Šobr podporoval Pexu, aby zrychlil krok... Bylť to výstražný signál »primátora« Černého, který byv donucen vésti policisty proti své vůli – poučoval tak uprchlíky, že je nepřítel v patách. Nahlas ale v zápětí houkl k uspokojení nedůvěřivých detektivů: »Hej, Pexo – vzdej se! Nám neutečeš! Stůj a popros radš o pardon!« –

Odpovědí byl arci jen ještě zrychlený spěch stíhaných – dál v černé podzemí – pod náměstí Mozartovo – pod Ringhofferovy továrny – až pod břeh Vltavy –

Zastavili se teprve – na smrt upachtění, sotva vlekouce nohy blátem obtěžkané, když nad hlavou zaslechli jednotvárný šum řeky a před nimi se objevily strašné jícny dvou slují, z nichž jedna vlevo stoupala do výše, kdežto propast vpřed pod řeku ústící vedla srážně ještě hloub – v černé podzemí!

»Zde vlevo« – upozornil Šobr – »by nás brzo dohonili a lapili, protože tu jde chodba pod nábrežím k Újezdu skoro až pod povrch náměstí Jakubského, kde bychom si musili úzké spojení do stoky k Malé Straně motykou prokopati a zatím by nás dostihli a chytili!«

»Kam tedy!« úzkostně se zeptal Pexa, slyše zřetelně, jak se kroky pronásledovatelů rychle blíží každou vteřinou.

A v dále za nimi zjevil se již přisvit svítilen policistů.

»Kupředu! Dolů pod řeku!« zašeptal pianista a vstrčiv druhá do otvoru rokle před nimi, sklouzl i s ním s příkrého svahu po kluzké stěně plísni pokryté jako po skluzavce, kamsi do dusné jámy, s jejíž stěn crčela voda a prosakovala do bezedné černé bažiny...

Sotva sjeli na dno, odkud vystříkla jim voda v obličej a kde zapadli po kolena do řídkého bláta, rychle shasl Šobr »zlodějku« – i přitisknuv hlavu přítele na prsa, ztajil dech...

A as dva sáhy nad nimi stanuli v touž chvíli oba policisté s vůdcem »primátorem«, svítilce pochodněmi do hnusných otvorů obou katakomb.

Kočíci oči »primátora Podzemní Prahy«, zvyklé tmě, hned postřehly za matného svitu neurčité černé obrysy uprchlých druhů, krčících se v roklí »říční« pod jeho nohama, kdežto nezvyklý zrak policejních »dilinů« (v hantýrce podzemních Pražanů tolik co »hlupců«) zřel tam než splývající šeré kusy bláta...

Proto nedobrovolný vůdce detektivů hned je svedl na stopu falešnou a odvrátil v nepravý směr ku mlýnům – namluviv jim s tváří nanejvýš věrohodnou, že jáma pod řekou je zaplavena a jinudy že stíhaní nemohli dále, než stokou směrem k Újezdu.

Detektivové chvíli váhali...

Ale pak jeden z nich rozhodl, že zůstane z opatrnosti u říční jámy zatím na stráži, než jej pošle náčelník jiným mužem vystřídati, náčelník pak dal se za »primátorem« pod Smíchov, prohlásiv, že naproti mlýnům, nedostihne-li sběhy, vystoupí otvorem stoky do ulice a zařídí stíhání uprchlíků cestou obojí.

Zatím však, co nastoupil falešnou tu bludnou pout' se zrádným průvodčím, zmizeli v hlubině pod nohama osamělé hlídky hledání sběhové tiše, neslyšně jako hadi úzkým starodávným tunelem pode dnem Vltavy. Chtěli se stůj co stůj prodrati roklí pod řekou k protějšímu novoměstskému břehu směrem ke klášteru emauzskému, pod bývalou »Moráně«, kde tunel vyústí uje zas ve dvě protilehlé podzemní sluje – v prvou – vedoucí pod »Slovany« ke skále Vyšehradské a v levou, jdoucí klikatě pod bývalou

Svatováclavskou trestnici k české technice.

Ale i nadlidské úsilí obou druhů žalostně ztroskotalo pokaždé, kdykoli se pokusili rozšířit roklí bahnem se shora prosakujícím... neboť docílili jen pravého opaku...

Vždy nové a nové vrstvy bláta zaplavily tím hojněji staletou štólu, místy zatarasenou říčním nánosem... a tak brzo na smrt vysílení, uštívání tou marnou prací Sisypovou, musili ustati od marného, zoufalého úsilí!

Teprve po čtvrthodinném rvaní se na nejhlubším dně Prahy se zkázonosnými, urputnými živly... vodou a zemí podařilo se jim proniknouti do dlouhé nízké klenby, jež, ku podivu, jako zázrakem zůstala ušetřena zkázy okolní.

Ale úspěch ten byl draze zaplacen, neboť v zápětí sesuly se za jejich zády vlhké spousty rozmoklého starého zdiva, zbaveného opory, a v pravém slova smyslu – slehla se země za nimi.

Oba ubozí podzemní Pražané byli ztraceni, neboť cesta zpět byla jim navždy spoustami bahna uzavřena... vysoko nad nimi hučely řečištěm Vltavy dravé proudy... a kupředu se nízká katakomba úžila v pouhou nestvůrnou díru, jíž mohli proléztí než jako plazové!

Pexa i Šobr, ač otrlí lidé, ztrnuli úděsem! Což odváží-li se v příšernou tu soutěsku... jediný východ, který jim již jen zbýval... a nebudou moci víc kupředu ani zpět!

Jaká jim pak hrozila strašná smrt?

Ale nebylo vyhnutí než se tam odvážit, tím spíš, ježto štóla za nimi se přívalem bahna vždy více hroutila. – A tak, když nechtěli být blátem zezadu zavaleni, musili se vplaziti do rourovité soutěsky po břiše jeden za druhým a drátí se dál a dál zuřivě, ať již se s nimi stane cokoli!

Leč konečně, když již myslili, že se zadusí a slabší Šobr počal únavou umdlévati, Pexa náhle vyrazil útešný řev: »Světlo! světlo!«

Měl pravdu! Byli zachráněni! Za chvíli se octli pode břehem Podskalí pod »Moráně«, odkud padal na ně do staré, pobřežní stoky matný pablesk denního svitu zamříženým otvorem nádvorního kanálu neobydleného domku, změněného z části již v rumiště.

Z mysterií podzemních katakomb pod vyšehradskou skalou a emauzským klášterem...

Pod černým ústím do klikaté chodby, vedoucí z pod »Moráně« hluboko pod klášter emauzský, tehdy ještě tajuplnou residenci všemocné opory rakušáctví, beuronského opata Albana Schachleitnera, usedli oba uprchlíci na smrt znaveni na velký balvan, tvořící »nárožní patník« podzemní křižovatky.

A zatím, co si velezrádce Pexa za svitu elektrické lampičky nožem slupoval s bot a spodků silné vrstvy bláta, jež jej tížily a chůzi mu znemožňovaly, řekl Šobr suše:

»Tady jsme před Václavskou ulicí, skoro pod nárožním domem, v němž býval kupecký obchod Martina Žemly, hrdiny románu „U snědeného krámu“ spisovatele Ignáta Hermanna, v sousedství sklepů pivovaru „Na Slovanech“, na cestě k městské věznici „Fišpance“! Kdybychom šli tímto směrem pod zemí, zatarasila by nám další cestu pod Vyšehrad nová, moderní podzemní štola, kterou dal zbudovat opat Alban jako tajný východ z emauzského kláštera k řece Vltavě ze své »pevnosti«, kteráž katakomba ale není dokončena a vybíhá dosud jen v slepou uličku... Za ní dál pod ulicemi až k vyšehradské radnici je ale ještě místy pobořená a zasutá chodba starodávná, která pod vyšehradskou skalou ústí až skoro před chrámem do úzké šachty, nahoře v kostelním nádvoří dřevěnou stříškou zakrytá, kterou je možno z podzemí vystoupiti po žebříku až k bytu kostelníkovu. Tam pod Vyšehradem nejrůzněji lze cítiti zápach hniloby a studený puch ze starých, nevětraných sklepů, kasemat, katakomb a kryteb, jež k nejrůznějším, za středověku většinou příšerným úkolům byly určeny. Zde pochovávají při ranách morových mrtvolou strašnou tou metlou lidstva zasažených, aby zoufalé a sklíčené obyvatelstvo ještě

více četnými průvody pohřebními se neděsilo! Chodeb těch pak užíval také tak mnohý „dějepisný“ intrikán, jenž nechtěl být viděn a zamýšlel se zjevit v Praze náhle, tajemně za spikleneckými účely. Sluje ty bývaly i shromaždištěm tajných družstev a jimi utekl leckterý velmož nebo mnich vyšehradský, když mu nepřátelé byli již na stopě, jako teď tobě, Pexo, tvoji biřiči!»

Úplně zasypán je ale konec „podzemního Vyšehradu“ pod skalou Libušinou, pod nynějším tunelem, kde prý český kníže Křesomysl skryl před nepřáteli celé poklady zlatého písku vyrýžovaného z Otavy a stříbrných rud příbramských dolů, ve sklepení, sahajícím až pod řeku!

Nahromaděných v podzemí pokladů těch zmocnil prý se z části roku 965 kníže Boleslav (po zabití bratra, sv. Václava) a k radě mincovníka svého Vojta užil jich k ražbě stříbrných denárů – prvních kovových peněz českých, z nichž tři vážily vždy 1 lot a 66 jednu libru.

Za vpádu bavorských vojsk Pasovských do Prahy r. 1611 vyšehradský děkan Petr Linteo skryl ve sklepeních těch skalních pod zříceninami »hradu Karlova« na Vyšehradě drahocenné chrámové náčiní i listiny, po kterých pak slídili často němečtí vetřelci a zlodějové – dle návodu pruského vyzvědače, pražského „učence a profesora“ Schottkyho, který tu špehoval a pátral po bohatém lupu v třicátých letech osmnáctého století.

»Ale hrabiví Prušáci se při vpádu do Prahy za Marie Terezie šeredně zklamali, nenašedše v hnilobných katakombách pod Vyšehradem ničeho cenného, co by mohli uloupiti, pročť dle svého zvyku chtěli se aspoň pomstít a při odchodu z Vyšehradu 26. listopadu 1744 položili do podzemních chodeb těch aspoň minu s hořícím doutnákem ke 133 soudkům prachu, jejichž výbuchem měl být celý Vyšehrad zničen a do povětří vyhozen. Ale hořící doutnák objevili a odstranili ještě včas ostražití vyšehradští občané Nepatrný,

Bašta a Vančura, kteří stali se tak zachránci rodného města!»

Vyšehrad dnešní.

»Hotel Díra« v hradbách pod »Karlovem«

»A tys byl už v těch podzemních končinách?« zeptal se Pexa dychtivě Šobra. »A kudy's pak zas vyšel na povrch?«

»Otvorem blíže nynější zbrojnice, pod základy bývalého královského zámku, z části zamřížovaným, který policie pokládá za pouhý vchod do pevnostních kasemat,« odušil potulný pianista, nejlepší znalec a dějepisec celé »Podzemní Prahy«. »Mohl jsem však dostat se podzemím až pod hradby na Karlově, ve známý všem pražským apačům „Hotel Díra“, jeskyni v šancích karlovských nad Botičem, kam hosté lezou po břiše jako hadi do nitra země na bezplatné noclehy!«

Roku 1908 pražská policie objevila v bývalých hradbách nad Nuselským údolím pod Karlovem originelní »hotel«, jakého dosud ještě Praha neviděla... podzemní hotel tuláků bez přístřeší – zlodějů, lupičů a vrahů – »Hotel Díra«!

Brloh ten rozprostírá se dosud v někdejších hradebních kasematech, k nimž vstup rok za rokem se úžil proto, že s hradem za novou českou dětskou nemocnicí shazuje se na nuselský svah bláto a různé odpadky. A tak za několik let zúžil se vstup do kasemat tak, že lze nyní vnitřku dosáhnouti pouze lezením po čtyřech a to jen návštěvníkům slabších objemů tělesných. Nade vchodem kdosi vytesal do kvádra označení »Hotel Díra« a pod tím jménem je »hotel« znám v kruzích »zasvěcenců«!

Tam se scházívali vyvrženci lidské společnosti, kal velkoměsta, noční obyvatelé podzemní Prahy, kteří se zařídili v někdejších kasematech velmi pohodlně. V postranní místnosti jich až patnáct pohodlně přespávalo. Zařídili si tam kuchyni, vařili kávu a čaj, a potřebné pomůcky k tomu nakradli.

Kdyby se chtěl někdo prokopati nejzazší stěnou »hotelu Díry« směrem ke Karlovu, dostal by se brzo do podzemní kobky pod chrámem, kde stojí sochy Krista, Josefa a Marie, »svaté rodiny«, a odkud se rozbíhá několik chodeb kol dokola!

*

Zatím stíhatelé Pexovi nelenili!

Zjistivše zradou dvou apačů, zatčených v košířských cihelnách, že byli »primátorem« Podzemní Prahy svedeni s pravé stopy... vydali naň zatykač, hned když strážníkům upláchl po východu ze stoky proti mlýnům u Židovského ostrova.

»Primátora« nechtyli, ale jeho zrádci přešli s nimi most Palackého a otvorem stoky pod »Morání« vnikli do starého kanálu, ústícího do řeky, aby se tam zmocnili uprchlíků, podaří-li se jim proniknouti tunelem pod Vltavou.

Pexa však bystře naslouchaje směrem k Vltavě, trhl svým průvodcím, zašeptav: »Slyšíš v dáli kroky? Již jsou zas za námi!...«

A vskutku!... Zdaleka bylo slyšet těžké kročeje v bahnité stezce a ohlas zmatených hlasů...

Tu Šobr, strhnuv Pexovi s hlavy vojenskou čapku, vhodil ji do vchodu sluje, vedoucí pod Emausy, vedle ní rozházel krabičku sirek a rychle vtáhl svého druhu za sebou do úzké soutěsky, podobné puklině ve zdi, kterou se pak s ním vsoukal dál, právě uprostřed rozcestí, mezi chodbou pod »Slovany« a opačnou stokou, čelící pod bývalou trestnicí Václavskou, k budově české techniky.

A zatím, co se pronásledovatelé ploužili blátem blíž nejistými kroky, vlékl Pexu za sebou kostelní katakombou pod chrám sv. Jana na Skalce a z ní sklepením náhle se rozšířivším pod vedlejší starý, nárožní dům!

Pod tajemným domem Faustovým a pod Karlovým náměstím

»Kde jsme?« zeptal se konečně Pexa, oddychnuv si lehceji v prostorné podivné podzemní síni, odkud nebylo jiného východu, než po kamenných stupních do hlubší ještě propasti.

»Pod pověstným domem Faustovým na rohu Karlova náměstí, blíže všeobecné nemocnice, který tu stával již před vznikem Pražského Nového Města a patřil v 14. století vévodům z Opavy, kteří tu sídlili za Karla IV. a Václava IV. jako vasalové české koruny!«

»A je to pravda, že zde v tom domě sídlil ďáblu zapsaný doktor Faust a že jej odtud odnes' d'as!?«

»Nesmysl!« zasmál se Šobr nevěrec. »Podnětem k pověsti o zdejším pobytu doktora Fausta byl majitel toho domu, baron Josef Mladota ze Solopisk, od roku 1740 dlící zde starý fysik a mechanik, který tu divnými vynálezy a přístroji strašil lidi ke své zábavě a potěše. Tak na př. hned v průjezdě u schodů stála kamenná panna, která každého, kdo se k ní přiblížil, z úst vodou postříkala. A když někdo v prvním patře chopil za kliku, dostal silnou elektrickou ránu, až odletěl. V sále na stole veslovaly v loďce na suchu dvě figurky, jež kdykoli loď dopravily až ke kraji, rádně ji obrátily, aby nespadla. Jinde stál na podstavci automatický bubeník, jenž na znamení zavířil čepobití. A když konečně baron Mladota celou společnost udivených hostů uvedl do své pracovny s jediným vchodem a zavřel vchod ten na klíč, tu, jak se dotkl pak jistého místa na stropě holí, celý pokoj se za hrozného křiku zděšených hostů spustil s prvního patra až do přízemí! Pak není divu, že pověreční bázlivci z něho udělali čaroděje Fausta ďáblu zapsaného, který nakonec tajemně zmizel do pekel!«

A postrčiv Pexu k schodišti do hlubší ještě jámy, dodal:

»Ať jsem čertův také já, nemáme-li za sebou již bezpečno a volno. Hloupí policisté, stíhající nás, našli již jistě při záři pochodní v emauzské chodbě tvou čepici a pohozené sirky a jsou na pochodu falešnou stopou pod Slovany i Vyšehrad. Mohli bychom se klidně vrátiti zpět na křižovatku a nastoupiti pohodlnější další cestu pod bývalou trestnicí k české technice. Ale d'as nikdy nespí. Což kdyby je má lest přece nespleta? Nezbyvá, než kousnout do kyselého jablka a vlézt pod zem raději ještě hloub, až na dno „Prahy podzemní“... a tuhle po těch schůdkách vplížit se dávnou soudní, kriminální chodbou pod Karlovým náměstím až pod justiční budovu a žaláře zemského trestního soudu, bývalé Novoměstské radnice.«

»Ale tam bývá pro vrahy v nádvoří chystána smrt!« zhrozil se Pexa, couvnuv od schodiště vedoucího – k pražskému popravišti.

»Šibenice?!« dal se Šobr do smíchu, »Jen se neboj! Ta zůstane tak vysoko nad našimi hlavami, že její rámě k tobě nedosáhne.«

A vzav zdráhajícího se sběha pod paží, sestoupil s ním ještě pět metrů pod úroveň domu Faustova, a zcela pohodlnou, širokou uličkou, suchou, vydlážděnou, šel pod celým Karlovým náměstím s překvapeným přítelem přímo vpřed, jako »nahore v Praze pozemské« po pěkné promenádě.

»Divíš se, co?« řekl vyjevenému druhovi, »že v naší slavné podzemní Praze, plné krkolomných roklí a brlohů, máme také tak krásné, pohodlné korso? Ale to si dali tak hezky zřídit koncem 18. století pro své tajné procházky do kanceláře páni novoměstští soudcové, kteří sídlili v domě Faustově a chodili tudy skrytě k hrdelním soudům do Novoměstské radnice, aby nebyli pobiti rozzuřeným lidem, který jim hrozil krvavou pomstou za četné ortely smrti a hrůzy mučení, denně na odbojném obyvatelstvu pražském prováděné nelítostným „útrpným právem“!«

Na místě, kde podzemní chodba protínala cestu mezi českou technikou a jezovitským kostelem Ignáce z Loyoly, černaly se dva otvory do katakomb postranních, vlevo k technice, vpravo k Ignáci... A na témž místě černala se na stropě nad hlavami »podzemních Pražanů« obrovská kamenná deska se vrytým starým nápisem. Byl to mramor 1½ metru dlouhý a 1 metr široký, na němž vytesán kříž s umrlčí hlavou a letopočtem 1627... šest let po bitvě bělohorské...

»To je historický kámen st'atých mučovníků!« poznamenal Šobr. »Ten býval v úrovni dávného Dobytčího trhu a je na hořejší straně stejně označen jako zde dole. A dokud nebyl při navážce dnešní vysoké úrovně Karlova náměstí zemí a šterkem zasypán do značné výše, modlívali se u něho naši předkové, naši pradědové, za spásu všech nesčetných českých rebelů pobělohorských, kteří na kameni tom byli habsburskými katy stínáni pro víru a národnost českou a pak pohřbíváni v této podzemní chodbě, kde šlapeme teď svatý jejich prach!«

Pod pražským popravištěm – dvorem justičního paláce

Oba uprchlíci potom shrbeni, zpola udušeni hnusnými výpary hniјících odpadků, vytékajících ze stěn staré stoky napříč směřující, proplížili se přímo pod českou techniku, kde stoka ta ústila do sklepení dávných bývalých Boromejských kasáren, shořených před stavbou nynějšího technického paláce.

»V těchto místech ke konci šedesátých let v předešlém století po rakousko-pruské válce často – strašovalo!« podotkl se smíchem Šobr k Pexovi.

»Nesmysl!«

»Přečti si jen – neoběsí-li tě Rakušáci – Barákův časopis „Pravdu“ z roku 1867 a přesvědčíš se, nevěřící Tomáši! Tenkrát začátkem června se rozléla celou Prahou poplašná zvěst, že tu řádí v Karloboromejských kasárnách strašidla tak hrozným způsobem, že vždy v půl noci vybouří ze sna celou vojenskou posádku... Znepokojení vojáci vyprávěli souhlasně, že každé noci bývají zburcováni silnými opětovnými otřesy svých železných postelí! Ba stávalo se dokonce, že se počaly trásti záhadnou tajemnou silou všechny stěny v jejich světnicích, a to tak prudce, že se až rozhoupaly zbroje a náčiní po zdích rozvěšené! Když se to opakovalo po dvě noci za sebou, a potvrdily zjevy ty i stráže s důstojníky, kteří stáli v nádvoří do půlnoci na stráž, souzeno nejinak, než že se kdosi dobyl do podzemních těchto průkopů pod kasáreny, jimiž teď spolu kráčíme, aby buď z pouhé svévole nebo z nějakých zločinných záměrů učinil vojákům pobyt v kasárnách nesnesitelným. Vojáci prokopali proto nejprve klenbu kostelní krypty v bývalém kostele Petra a Pavla na Zderaze, do které se pak spustilo několik důstojníků a podrobilo ji nejdůkladnější prohlídce. Nenalezše tam ničeho, prokopali se do hrodek pod chrámem Karla Boromejského, ale i tam nenašli ničeho, kromě hromady setlelých rakví a kostlivců. Od toho okamžiku však pod kasáreny strašidla od svých rejdů ustala... a lid soudil, že prohlídkami podzemí zastrašení byli spiklenci jezovitští, kteří tu strašili, aby po zapuzení vojska z kasáren dostali zas budovu tu se sousedními zrušenými chrámy ve své držení.«

Zatím proplížili se oba podzemní Pražané shroucenými chodbami pod ulici zderazskou a Zbořencem, kde stával zrušený kostelík »Strážců božího hrobu«, a pod Spálenou ulicí do základů býv. Špitálského domu sv. Lazara v Lazarské uličce, kde strmí komplex budov justičního paláce zemského trestního soudu a novoměstské trestnice, i ocitli se pod velkým nádvořím vedle bývalé novoměstské porážky a trhu, t. zv. huntýřů, kde Šobr, ukázav do výše, řekl významně:

»Právě nad tvou hlavou, ty velezrádče, k smrti oprátkou odsouzený, stály šibenice při obou posledních pražských popravách... Zde přímo nad námi oběšen byl 10. října 1895, za měsíc po Národopisné výstavě, mladý kladenský horník – Josef Hofmann, který zastřelil báňského inženýra Roita z Baumgartenů proto, že vyhnal z práce a týral hrubě Hofmannova starého otce!... Tu skončil na popravišti dvacetiletý ten mučeník synovské lásky rukou posledního rakouského kata v Praze... zlatnického chasníka Leopolda Wohlschlagra, syna popravicího Pippergra... o němž napsal spisovatel kroniky „Ze všech koutů Prahy“, Karel Kukla, dvě leta předtím na konci návštěvy v katově bytě ve staré Kaprové ulici: Od roku 1866, od popravý sklepníka Fialy na Židovských pecích, marně čekal v Praze na novou popravu rakouský c. k. kat pro království České... Prostý zlatnický dělník, svým otcem Pippergrem na kata vyučený, nadarmo dle své „úřední povinnosti“ den co den revidoval svou konopnou oprátku... žije jinak jako každý klidný šosácký občanek ve svém malém, čistém bytě, kde mladá jeho žena děcko kolébala... A jen v zadu jizby v temném koutě se černala stará skříň, v níž stál žlutý katův vak se šňurami, oprátkami a háky šibenice, jež se tam šklebily jako démon, číhající v hrozném mlčení, z čista jasna vypudit mladého otce rodiny k stupňům popraviště, aby mozolnou rukou usmrtil neznámého, k smrti odsouzeného nešťastníka!... Ty ohavné popravnické šňury ležely tam již po leta mlčky, skryty jak smečka hadů, hrozně svinuty jak jedovaté zmije, hotovy náhle zabít... zardousit kohosi... neznámého – zavrženého, ztraceného člověka!... Jsou připraveny stále... a čekají!... Komu jsou asi souzeny?!...«

Šobr, dojat, se odmlčel.

Teprve po chvíli dodal k Pexovi, též odsouzenému k šibenici: »A za dva roky potom přišla odpověď: souzeny byly mstiteli svého otce, dělníku Hofmannovi, za to, že zabil otcova mučitele... Porota bez milosti odsoudila ubožáka, označeného za anarchistu, ze strachu před terorismem „živlů podvratných“... Zbabělý ukrutník císař Franz Joseph – sám nelidský otec i manžel – potvrdil ortel smrti nad dělníkem, jenž se odvážil střeliti na – Němce, šlechtice – tyrana... A 10. října 1895 v 7 hodin ráno pražský kat Wohlschlager, právě zde nad našimi hlavami v nádvoří novoměstské trestnice zardousil oprátkou nešťastného proletářského odbojníka, jenž šel na smrt hrdě, odmítnuv prosit o milost, a jenž, když již jej pomocníci katovi zvedali na šibenici s oprátkou na hrdle, vzkřikl na zevlující kolem c.

k. byrokraty poslední vůli: „Zabte císaře!“... A lokajská cháška, tvořící diváky, zhrozivši se zločince tak „zatvrzelého“, zvedala proti umírajícímu synu-mstiteli... hynoucímu ubožáku, zaťaté pěstě, aby dala najevo své c. k. loyální rozhořčení!«

Tu velezrádce Pexa přerušil mluvčího s posupným smíchem: »Nuže! My pomstíme i tohoto popraveného! A uděláme ještě více než toužil! Nezničme jen císaře, který podepsal jeho ortel smrti – ale zabijem – celé rakouské císařství!...«

Když za chvíli sběhové, unikající rakouské c. a k. »spravedlnosti«, dostali se pracně pod Trinitářským kostelem až k úrovni Martinské uličky pod Platýzem, oddychl si Šobr, poklepav druhovi na rámě:

»Ještě sto kroků a máme vyhráno!«

Pexa pohlédl na něj radostně a div nezajásal, když průvodčí dodal: »Za pár minut jsme pod Melantrichovou ulicí a v malé klenbě podzemní pod Havelským náměstím, kde stačí vyčkat noci, probourat slabou cihlovou stěnu obecního kanálu, nadzvednout mříž stoky a vynoříme se před havelským kostelem na dlažbu Prahy z tohoto pekla jak noční duchové... Pod pláštěm tmy pak uchýlíme se již někam do vlídnějšího úkrytu, kde vyčkáš, až shon po tobě utichne, na tebe se zapomene, a pak přestrojen k nerozeznání, odletíš z Prahy do světa jak volný pták!«

Uprchlík Pexa se náhle zasmušil. »Ale, co se děje asi s mou milou?« vzdychl sklesle. »Lapnou-li ji, zničí ji jako mou spoluvinnici, ze msty místo mne!«

»Však ji nechytí!« ušklíbl se Šobr schytrale. »O to se postarám! Najdu ji v Žižkově a budu vám brzo ještě o svatbě svědkem!«

Z Prahy nadpozemské do Prahy podzemní

V téže době milenka a spoluvinnice velezrádce Pexy, oddaná mu na život a na smrt, dělnice z pověstné žižkovské »Kapslovy«... stíhaná detektivy podzemními slujemi »Židovských pecí«, plížila se bezděky svému druhu v ústřety bídými stokami pod Žižkovem... až pod nynější Masarykovo nádraží v Hyberské ulici, kde ji vzala na další bludnou pout' v ochranu nejstarší obyvatelka i průvodkyně Podzemní Prahou, »paní Pepi«... vdova po bývalém řediteli Kučerovi z pražské přední banky, jenž přišel roku 1896 defraudací do žaláře, pak v krčmy apačů, zhynul roku 1903 v doupatěch »Židovských pecí« hladu a mrazem!

»Paní Pepi«, teď pustá alkoholistka, poloblba pitím i hořem po svém milovaném muži, prodělala s ním hroznou pout' životní, od veselých vzdušných výletů v balonu »Praž« nad Národopisnou výstavou r. 1895 – s Prahy nadzemské – až do strašných hlubin podsvětí tuláků... v Prahu podzemní!

Brzo po pražské Jubilejní výstavě roku 1891 přijel ředitel Kučera, statný muž, hmotné postavy a marcialního vzezření, do Prahy s mladou chotí, jež byla nemanželskou dcerou jednoho z členů císařské rodiny, a zřídil tu filiálku čelné vídeňské banky, žil zde životem milionáře.

Rozhazoval peníze plnými rukama, stal se vlivným členem předních korporací a vstoupil i do výboru První větroplavecké společnosti, podnikl v Národopisné výstavě kdys také smělou plavbu v českém balonu Hůlkově »Praž« se třemi přáteli, o nichž tehdy zpívala celá Praha v kupletu:

»Pan Surcouf měl Prahu rád, proto letěl devětkrát v balonu zde v oblakách. Po desáté letěl zas s ním pan Kukla i Vandas.«
»Lachez tout!«... (»Pust'te všecko!«) zahřměl přesně v pět hodin jednoho žhavého odpoledne 1895 ke sklonku Národopisné výstavy rázný povel francouzského aeronauta Edvarda Surcoufa v areně balonové a majestátní vzducholoď – »Praž«, zbavena lan, k zemi ji poutajících, vzlétla s pětiletým větroplavcem jak dravý pták prudce do oblak!

Do černých mraků, z nichž hrozila bouře, svítily matné blesky a z dále hučel hrom!

Z přihlášených šesti účastníků nebezpečné té plavby dva z bázně v poslední chvíli odstoupili, i vsedli v proutěný, podezřelý praskající koš balonu k Surcoufovi jen redaktor Karel Kukla, autor této knihy, pak český kapitán Hůlka s druhem Ferdou Vandasem a člen výboru pražského klubu aeronautů, ředitel banky Josef Kučera, jenž má hezkou žinku Pepinku elegantně oděnou po boku, sám v modré, zlatem přemované uniformě aeronauta, vyhlížel opravdu jako exotický generál.

A redaktor Kukla napsal pak o vzletu tom v »Národní Politice«:

»Přijeli jsme s Kučerou tehdy do výstaviště z jeho oblíbené restaurace »Brejškovy« v Spálené ulici od královské přímo hostiny, kterou on... vždy plýtvající spoustami peněz jako Kroesus uspořádal všem známým k oslavě svého dnešního prvního vzletu »do Prahy nadpozemské« spolu s roztomilou milovanou ženou, jež na obstarožném již choti lpěla s láskou přímo dětinskou!«

V balonové areně již čile pobíhala četa členů české vzduchoplavecké společnosti s kapitány Hůlkou a Surcoufem kolem giganta »Praž«, jenž polonadmut svítíplynem ležel v písku jak ohromný vrak ztroskotaného korábu... neb obludné tělo velryby na mořské mělčině!

Čím víc se jeho nesmírné nitro plynem plnilo, nabýval vždy hrozivější tvárnosti lesknoucí se báječné nestvůry.

Plnění pokračovalo velmi zvolna, poněvadž na nebi visely těžké, černé chmury... prudký vítr bičoval stále boky balonu, zmítal divoce síťovím jak by je chtěl přervati, a chvílemi vychrlil z oblak studený hustý déšť!

Až pozdě odpoledne se teprv obr nadul docela a nad pískem arény, nad hlavami publika zakolísala se majestátně obrovská, blýskající se koule balonu!

Byla sensační podívaná na povětrný koráb, jenž naplněn tisíci krychlovými metry svítíplynu, trhal sebou mocně, chystaje se jak spoutaný pták Velikán přervati svá pouta a uletět v nedozírné výše, kde krouží jen supi a orlové!

Bylo již pět hodin a temný soumrak počal klesati na Prahu, když jsme se všichni svižně vyhoupli do těsného proutěného koše pod mohutnou bání balonu, rozloučivše se s přáteli »suchoplavci«, kteří měli sledovati náš let dole ve fiakrech... ředitel Kučera jen stěží se vymkl z náruče plačící choti Pepinky... povel Surcoufův ryčně zazněl a my zmizeli jako blesk... jak vystřelená kule z ručnice mžikem ve mracích!

Vtom okamžiku se nám zdálo, jakoby se náhle výstava, Praha i celá zem propadla pod našima nohama. Když pak jsme pohlédli kolmě dolů, vypadalo to, jako by aréna s celou královskou oborou střemhlav se řítla v závratné hlubiny... A nepřehledné zástupy lidu křičícího i jásajícího vůčihledě se smršťovaly v chomáče temných skvrn, mizících s úžasným kvapem pod košem balonu.

Byl to úžasný pohled! Neviděl jsem jej po prvé... Patřil jsem na úchvatné panorama »nadpozemské Prahy« již z osudné Wolfovy »Kysibelky«, která shořela později pádem na komín holešovické strojírny. S Godardem jsem přeletěl Prahu za nádherného jitra slunečního a se Surcoufem i za lunojasně noci, kdy s nebe nad námi zářily myriady hvězd!

Zřel jsem v jas slunce matku českých měst, kdy se pode mnou rozestřela jako pestrobarevná plastická mapa, malý miniaturní obraz s něžnou drobnomalbou pestrých čar, plošek a svěží zeleně a kdy zátoky Vltavy svítily oslnujícím leskem, vyzařující žhavé paprsky jako stříbrná zrcadla. Avšak nikdy v životě jsem nepoznal a nepocítil dojmu tak velebného jako tentokrát kdy spatřil jsem vltavskou metropoli s výše tří tisíc metrů – skrze otvory černých, válejších se hrozivých mraků, mezerami beztvárných, příšerných mlh, které rvala vztekla vichřice a jež hasnoucí slunce za obzorem barvilo podivným, magickým, krvavě rudým bengálem!

Všude kolem nás pod aeronauty i nad jejich hlavami svíjely se kotouče různobarevných oblak, od lehkých duhových cář, jež vítr spřádal v perleťové, něžné dlouhé závoje neb v skvoucí chomáče bílých pěn až do chmur těžkých, špinavě šedých, žlutých, sinavých i příšerně černých jako křídla havranů a krkavců, jež hrozily lijákem, ledem a krupobitím.

A když sviští orgán do nich zadul, kupily se a splývaly v nejfantastičtější podoby, vyhlížejíce jak hrozní netopyři, nestvůrná skaliska, vzdušné hrady nebo vzdálené hradby obrů Titánů!

V tu chvíli kapitán František Hůlka, majitel balonu, můj bratranec, rozevřev ohromný zakřivený nůž aeronautský, podobný jataganu, upravil nám nadpozemskou hostinu z notných řezů pražské šunky, ředitel Kučera urazil hrdlo láhvi »šampaně« a naplniv pět číší, rozdal je našemu pětistému k bujně zdravici: »Buďme veselí až do skonání!«

Leč všichni z nich – mimo autora této knihy – brzo potom smutně skončili, – tak hrozně, že je děsnou i pouhá vzpomínka!

Český kapitán Hůlka, bodrý brach, spáchal roku 1909 na sobě z nervosy harakiri, probodnuv se týmž krivým aeronautickým nožem, jímž svým druhům vysoko v oblacích banket připravoval, jeho druh Ferdáček Vandas zašel souchoťmi, francouzský vzduchoplavec Surcouf v zápětí, když jeho společník Louis Godard zešlel, skončil v Paříži, usmrčen vozem elektrické dráhy a ředitel Kučera ozebračen, zemřel hladu a mrazem v pražském podzemí!

Toho se nenadál jejich druh jediný, jenž je přežil, autor »Podzemní Prahy« při společné oné plavbě balonem roku 1895 nad Prahou, když napsal o ní dál ve svém referátu:

»Chvílemi zastřelo nám moře mračen rozhled nadpozemské Prahy docela. Ale za okamžik zase roztrhala Meluzina spousty vzdušných oblud v kusy a mátohy a když se na okamžik rozvalily, zjevily se zas obrysy zlaté Prahy ostré i jasné, plné svěžích, sytých barev, jenže nesmírně drobné a malinké, jak bys na ně obráceným dalekohledem pohlížel.

Rozhled na Prahu trval jen pět minut; potom zafícel zdola mocný proud větrný, všichni ucítili, jak se balon zatočil kolem své osy a byl hnán pojednou zprudka do výše.

Dlouhý pruh mračen zdál se letěti dolů na Prahu a temné pruhy, kterými splýnul se zemí, svědčily, že se na obecnostvo z větroplavecké arény ku Praze spěchající snesl hustý déšť... Současně prolomila se mračna na západě a daleký okraj obzoru zarděl se tam jak dlouhý prut do červena rozpáleného železa: karmínová záplava zbarvila na té straně pásma mlh a bledě rudý bengálský přisvit počal se rozlévat na oblak, letící pod námi. Lehká chmura, jež nám na chvíli zaclonila pohled ten, stala se na několik vteřin kouzelným vidmem duhovým a když prchla, vrhal balon dlouhý stín na mraky, plující těsně v pozadí. V taký okamžik překvapí větroplavce vždy podivuhodný příznak, fatamorgana... pověstná »aureola«! Stín balonu dopadnuv na mrak vykouzlí na něm totiž vlastní svou podobu, obraz zřetelný do nejmenších podrobností a aeronauté shlednou náhle před sebou balon jiný, který s nimi zároveň letí, s kterého lidé zírají, a který jak přelud prchne zas náhle s oblohy!

Ve čtvrt na šest zmizela země úplně s očí, mraky zahalily vše ve svůj plášť, strašný déšť se spustil i promočil náš oděv, koš a síťová balonu; zároveň zachvátil nás větrný vír...

Balon octl se na okamžik ve výši čtyř tisíc metrů, náhle počal splaskovati, tvořiti vrásky a plyn v podobě řídkého kouře unikal chvatně otevřeným spodkem balonu, – větroplavci úžasně rychle padali k zemi a Kučerovi pojednou zahřměl do ucha Hůlkův hlas: »Padáme! Rychle! Chopte se provazů! Musíme spustit kotvu a slétnouti k zemi ještě dřív, než nás vichr zaneše do ulic Žižkova!«

Popatřil jsem před sebe a skutečně poznal jsem, jak šleným letem rychle míváme žižkovský kostel i náměstí, jak nás vichr nese přes radnici, háj a jak před námi vystupují pahorky pecí Židovských.

Drobné papírky, jež Kučera vyhazoval, abychom seznali, zda klesáme, počaly vzletovali bleskurychle do výše nad balon, stroj k měření výšek, aeronoid, jenž visel v koši na laně, hlásil překotný pád a my štváni vichrem měli jsme již sotva času, abychom vyhodili lana z balonu.

Padali jsme tak rychle, že se nám zdálo, jako by rozměry ulic pod námi úžasně vzrůstaly a rozvířaly proti nám jícny, aby nás pohltily, leč když přelétli jsme vízku posledního domu a octli se před Židovskými pecemi, zaryla se vržená kotva do jeteliště a zástup přikvapivších žižkovských hochů stáhl balon za provaz do pole. přímo před vchod do »Prahy podzemní!«

Byl to týž otvor do oné sluje, která je zobrazena v úvodu této knihy a kterým prchla před stíhajícími detektivy milenka sběha Pexy, dělnice Macková...

Kučera vida tlupu apačů, lezoucí zvědavě z toho podzemního doupěte, chtěl je od balonu odehnat – ale náčelník rotý pobudů vzkřikl naň posupně:

»No, jen nás neodháněj, panáčku! Možná dost, že budeš jednou rád, dopřejeme-li ti zde noclehu!« A došlo k těm koncům.

Zlověstné proroctví apačovo bylo pyšnému boháči Kučerovi vrženo v tvář po druhé ještě téže noci, když při hostině »U Brejšky« dal si uvařit vzácnou želví polévku a na mol zpít, vylil ji zpupně na zem, hulákaje: »Taková špína je špatná i pro žebráckou holotu!«

Tu šenkýř Brejška, na smrt uražen, chopil jej za límec a vykřikl za ním pak na ulici v temnou noc:

»Ničemo, vím dobře, že rozhazuješ marnotratně peníze bance ukradené... Však se brzo dočkám chvíle, kdy tě zatknou jako defraudanta! A pak, až se vrátíš z kriminálu, budeš rád, když tady za mými dveřmi shltneš na žebraté skutečnou špínu, jak bídný pes!«

A než minul měsíc, byl Kučera pro zpronevěru zatčen a odsouzen na pět let do žaláře...

Po odpykání trestu byl nucen žít se žebratou a kdysi hrozným hladem donucen, skutečně zabloudil za vrata Brejškova hostinství prosit o hrnek »chudé polévky«.

V zimě roku 1903 pak jako tulák, sešlý bídou i alkoholem, spával se ženou... bývalou krásnou Josefinkou, v doupatech Židovských pecí, až jedné noci zhynul mrazem i hladem v témže brlohu, k němuž přistál o Národopisné výstavě v balonu.

Vdova po něm, paní Pepička, pomátla se na rozumu a od těch dob stala se též stálou obyvatelkou Prahy Podzemní.

Měla však přece jasné chvílky rozumu – »lucida intervalla«, jak říkají vědecky psychiatři, lékaři v blázcincích, a v takové jedné chvílce poznala také uprchlici Mackovou v podzemní stoce pod státním nádražím při matném pablesku lojové svíčky, kterou si svítila na cestu tmou »podsvětí«...

Vyslechnuvši chvatně historku, co sem v ty hlubiny dívku zavedlo, uchvátla ji prudce za ruku a vedla ji rychle vpřed stokou směrem k Prašné bráně, šeptajíc:

»Rychle za mnou... pod Sixtův dům v Celetné ulici... Tam ve dvoře zvedneme rozviklanou mříž a vylezeme ven z kanálu do lepší skrýše... ke mně na půdu... nad pražské střechy... v útulek, kam ti tvého druha také přivedu, až se dopídím jeho stop!«

A obě ženštiny, chráníce plápolající svíci dlaněmi, klopýtaly blátivou stokou kvapně vpřed...bez zastávky i oddechu...

Zoufalý boj podzemních Pražanek s armádou kryš a potkanů

Když Šobr s Pexou chtěli z pod Havelského náměstí vydrati se nad povrch země starou jamou vedle potrubí nového vodovodu, polekal je hlasitý hovor obecních dělníků vodovod spravujících i musili chtít nechtě nazpět do hlubin, aby nebyli spatřeni a jako jezevci vyhrabáni z brlohu.

Oběma pak nezbylo, než plaziti se pod zemí ještě dál pod Celetnou ulici... pod základy starého domu Sixtova, či zněmčeně zvaného »Sixenhauzu!«

Když byli již pod Ovocným trhem vlevo od základů starého německého divadla... pod universitní budovou, zarazil je náhle vyděšený ženský křik a ryk... jenž byl provázen ohlušujícím podivným, příšerným kvikotem, jekem a pískotem...

Oba bludní chodci ztrnuli a popatřili na sebe zděšeně... vyjeveně.

Nechápajíce, jak se zde v podzemí mohly ocitnouti ženy, zoufale o pomoc volající proti nějakým tajemným strašným nepřátelům... a netušíce v prvý okamžik, kdo jsou as děsní ti útočníci, kteří ohrožují život neznámých obyvatelek »Podzemní Prahy«, stáli hodnou chvíli bezradně...

A teprve, když zřetelně k nim zalehlo volání žen: »Krysy! Miliony kryš! Zhubí nás... rozsápejou! Pomoc! Pomoc!« – vrhli se bez váhání směrem, odkud křik zazníval!

Ale nebylo snadno dostati se k ženám, patrně napadeným hordami ohyzdných oblud, německých myší... kryš a potkanů...

Cihlová zeď staré stoky... dělicí obě souběžné rokle Podzemní Prahy pod domem Sixtovým, bránila mužům proniknouti v ponuré bojiště, kde zoufalé ženy marně proti davům strašných hlodavců zápasily a kde již již podléhaly náporům houfů netvorů, mrskajících lysými ohony, svítících ohyzdnými očkami a skřípajících ostrými zuby jako břitkými svěráky...

Leč když se Pexa i Šobr chopili svých obou motyk a začali jimi ze všech sil bušit do příčky z cihel vodou prosáklých, povolily tyto brzo pod mocnými ranami a provalivše se dovnitř, uvolnily cestu mužům – přímo v živé chomáče a spousty dravých útočníků...

Když Pexa se Šobrem, mlátíce svými holemi do živoucího příboje ohavných hlodavců, protloukli se až pod samý »Sixtův dům«, odkud úzkostlivě ženské skřeky o pomoc k nim vždy pronikavěji zaznívaly, a Šobr rozsvítil velký oharek lojové svíce, jež ještě měl s sebou v kapse, aby se rozhlédl bojištěm, ohromilo je hrůzné divadlo!

Těsně k sobě v černém pozadí zřícené stoky přikrčeny a opírajíce se zády o vlhkou blátivou stěnu, zápasily tam dvě zoufající, k smrti uštvané, úzkostí řvoucí ženy s příšernými massami útočících krys... těch nejšerednějších potvor podzemí a bestí nejdravějších, o nichž přírodopysce Brehm napsal, že mají velikost psů... vyhladily by se světa všechno ostatní tvorstvo živoucí a s ním i celé pokolení lidské... Obě podzemní Pražanky bránily se zuřivě!

Setřásaly chomáče nestvůr se sebe, tloukly je kamením, kopaly nohama i bily zaťatými pěstmi, ale ač se již kolem nich válely kupy pobitých ohav s vyceněnými zuby, prašivou kůží i lysými ohony, vždy nové a nové hordy vrhaly se poznovu na nešťastné ženy, které již klesaly vysíleny... bojem a nářkem... marným voláním...

Tu voják Pexa vytrhl z pochvy břitký tesák, který měl na útěku k obraně a vrhnuv se v nejhustší chumel potkanů, způsobil mezi nimi zezadu krvavou děsnou řež. Jemu po boku Šobr mlátil do obrovských myší německých stejně vztekle svým býkovcem, olovem plněným »zabijákem«, ale ještě většího účinku docílil ohněm než »mečem«, když vychrstl na massu krys z polní lahvice všechnu kořalku, již měl jako pijan alkoholu u sebe, a plamenem svíce myším zapálil hřbety...

Za chvíli vzplál celý chuchvalec útočících krys mocným plamenem a dva, tři tucty tučných těch příšer, zapálených jak pochodně vrážely do ostatních zděšených družek, šířily mezi nimi strašnou paniku... válely se a pištěly bolestí, hryzaly vztekle kolem sebe i strhly ostatní v zmatený, bezhlavý útek...

Jako planoucí kotouče rozprchly se hořící krysy na všechny strany, v dáli hasnouce a zmírající, a s nimi i celé to mračno potkanů v úprk zahnaných, které hrozilo napadeným ženám záhubou.

Šobr s jásotem vítěze přiskočil k mladší z žen, zpola

omdlévající... i posvítil jí svíci do tváře...

Shledání milenců i zasnoubení v kapli na dně Prahy

A v témž okamžiku vydral se z hrdla Pexova výkřik úžasu:

»Anno!... Moje Anno!...«

A stíhaný, k smrti odsouzený »velezrádce«... i jeho milenka... spoluvinnice... kteří se shledali po tolika tragických událostech v roklicích podzemní Prahy... v pravém pekle velkoměsta, padli si – překvapením i štěstím zpola bez sebe – v náručí!

Zatím co si oba milenci, slzíce blahem, sdíleli hrozné osudy od svého rozloučení, stará Kučerová naznačila Šobrovi, jenž postavil hořící svíci na zem opodál, že nejkratší cesta k východu z podzemí je v nádvoří Sixtova domu, kde lze sklepením snadno dostat se do stoky, zvednout mříž a za šera nepozorovaně vydrápat se vzhůru na »onen vnější svět«!

Ale právě, když Šobr poklepal Pexovi na rámě, chtěje ho přimět k východu z Prahy podzemní, aby i s milenkou našli v podkrovní jizbě Kučerové dočasný úkryt, náhle se všem zatmělo před očima.

Svíce na zemi hořící překotila se prudkým nárazem nějakého zvířete – a shasnuvši byla unášena živočichem, jenž ji uchvátil, do blízkého podzemního otvoru, kde brzo doutnající oharek knotu zhasl docela.

To jedna z nejdrzejších krys, které se počaly po všeobecném poplachu a útěku vraceti zase zpět, přivábena zápachem planoucí hořící svíce, chňapla po ní a ukradnuvši ji zcela po apačsku, odnesla tučné sousto v mlsné své tlamě...

I nezbylo všem čtyřem podzemním Pražanům, než dát se pod Sixtův dům na krkolomnou bludnou pouť čirou tmou, do níž padal jen slabý paprsek lucerničky Šobrovy, a trvalo to dobrou čtvrt hodiny, než ztrmáceni, zpola udušení zápachem ze stoky, prolezli touto až pod mříž v tmavém, pustém nádvoří.

Ale ač hovořili zcela potichu, jen pološeptem a hleděli se vyvarovati nejmenšího šramotu než nadzvedli mříž, kterou k nim v podzemí padal se shora bílý, stříbrný přísvit měsíce, vzbudili patrně přece pozornost obyvatel přízemních bytů na dvorku, neboť brzo zaslechli blížící se kroky nad hlavami a hlasitý výkřik: »Někdo se dobývá z kanálu! Zloději! Pomoc! Běžte pro policii! Hej, hola! Kde jste kdo!...«

A polekaným podzemním krtkům nezbylo, než rychle zmizeti zpět tam, odkud přišli.

Zatím, co do nádvoří Sixtova domu přivolána byla poděšenými obyvateli přízemních bytů policie proti tajemným »podzemním lupičům nebo spiklencům« a začala rozestíratí své sítě v okolí celé Celetné ulice v domnění, že přijde zde na stopu podvratným rejdům a skrýším nebezpečné revoluční »Maffie«, o jejíž řádění již detektivové a policejní špehouni v té době den co den donášeli poplašné zvěsti, – unikali ustrašení »podzemní Pražané« chvatně za matného svitu, kapesních lampiček hluboko pod nohama svých stíhatelů polosunutým dusným průkopem pod Celetnou ulicí napříč k nejhlubším sklepením chrámu Týnského!

Utíkali tam touž uzoučkou historickou tajnou podzemní chodbičkou, kterou ze sklepa bývalého svého paláce, později domu Sixtova, před tisíciletím dle pověsti chodívala česká kněžna Ludmila s vnukem Václavem tajně se modlit do Mariánského chrámu, jenž před Týnem kupeckým stával, aby ušla pozornosti a pronásledování Václavovy matky, své snachy Drahomíry.

Kněžna Drahomíra, jsouc věrna víře svých slovanských rodičů, polabských Bodců i Luticů v nynějším Sasku, nenáviděla synovu bábu Ludmilu, německým kněžstvem pokřtěnou, za to, že i jejího synka Václava ke křesťanství sváděla, a dala ji také krátce před svou smrtí na hradě Tetíně za tuto zradu na slovanském »pohanství« zardousiti. Pokřtění syna Václava však přece nezabránila, neboť po její smrti Václav stal se nejhorlivějším šířitelem křesťanství v Čechách a po mučenické smrti i českým národním největším světcem.

Sotva Pexa s přáteli doplížili se doprostřed »chodby svaté Ludmily«, 200 kroků dlouhé mezi Týnem a Ungeltem, k ponurému prastarému kamennému oltáři, kde prý dávala kněžna Ludmila sloužit v noci mše, když Drahomíra z nenávisti ke křesťanství Týnský chrám chtěla zavřít, – ozval se v dálí za nimi z pod domu Sixtova temný hluk, křik a volání, a v zápětí pronikl v tu stranu tmou podzemní jasný svit – záře pochodní!

To oddíl policistů vypáčil mříž stoky, sestoupil do kanálu a z něho i do »chodby Ludmiliny«, aby vypátral a zmocnil se domnělých členů »spiklenecké protirakouské Maffie«.

A současně druhá četa detektivů i konfidentů obsadila otevřenou stoku na Staroměstském náměstí mezi radnicí a ruským chrámem Mikulášským, kde městští zřízenci kanalisačního úřadu den před tím při výměně a kladení vodovodných rour objevili prastarou podzemní chodbu, vedoucí od bývalého šenkéřského domu »Šmerhofu«, nyní radničního křídla, vystavěného roku 1888, pod Mariánským sloupem směrem k Týnským sklepením.

Ubozí prchající »podzemní Pražané« ocitli se tím v pasti, z níž nebylo více záchrany...

Aniž by o katastrofě té měl tušení, sběh Pexa se svou milenkou bral se rychle dále »Ludmilinou chodbou« od kamenného oltáře, před nímž si ve chvatu vyměnili snubní prsteny s přísahou, že jsou od té chvíle svými – ženou a mužem až do hrobu...

Pode hrobem hvězdáře Tychona de Brahe!

A za nimi chvatně následovali jejich průvodci – nutíce oba milence k všemožnému spěchu, poněvadž ohlas kroků jejich stíhatelů, lomoz i svit pochodní, blížily se víc a víc každou minutu!

Zanedlouho se ocitli v dusném sklepe pod hlavním oltářem Týna, plném lidských lebek a hnátů ze zrušené podzemní kostnice, kde trouchnivé zbytky zetlelých rakví zjevně označovaly dávné pohřebiště kněží z husitských dob i vlády Jiříkovy a Rudolfovy...

A tam při slabém pablesku lucerny upoutal jejich pozornost spodek velkého sarkofágu, který svědčil obrovskými rozměry, že náhrobek na něm spočívající sahá vrcholkem až v samu podlahu kostelní...

Byl to základ hrobu slavného dánského hvězdáře Tychona de Brahe, který proslul v Praze za Rudolfa II. skvělými objevy astronomickými i černým uměním alchymisty, právě tak jako četnými souboji, při kterých mu byl kdysi ut'at nos a nahrazen pak umělou špičkou ze zlaté směsice.

Ale až sem v tajemnou tu hloub pronikl zase křik i lomoz urputných stíhatelů, kteří se chtěli vraha Pexy zmocnit stůj co stůj!

Z Prahy podzemní do Prahy »nadpozemské«

Stíhaní uprchlíci zrychlili běh... i ocitli se za chvíli v prostorném sklepení pod sakristií Týnského chrámu, v němž je uložen historický kostelní poklad z dávných dob... a odkud snadno by se byli mohli dostat po točitých schodech vzhůru k sakristii... Leč tam narazili by na uzavřené dubové padací dveře a než by ty vypáčili, byli by jistě eskortou policejní, spěchající sem za nimi, dopadeni i lapeni...

Proto místo po schodech nahoru k sakristii dali se kvapně v pravém úhlu vlevo do hlubšího ještě sklepa, odkud mohli se proplížiti soutěskou – zšíří jen několik decimetrů jeden za druhým, zpola zalknuti ztuchlým vzduchem, do nízké štolky pod

Staroměstské náměstí.

Naslouchající chvílemi hlasům i hluku pronásledovatelů, blížícím se z dálky zvolna, ale neústupně, prolezli všichni čtyři po kolenou pod zborceným stropem štoly mezi Mariánským sloupem a základy Husova pomníku až ke sklepům pod severním křídlem Staroměstské radnice – zbylým z památného domu »Šmerhofu« a dějepisně zajímavé hospody – týmž sklepům, jež byly den předtím teprv objeveny kanalisačními dělníky a odkud východ v Mikulášské třídě byl již četou policejních špehů hlídán a obsazen...

Ubozí uprchlíci neměli o tom arci ani zdání a tak uvítali vstup svůj do radničních sklepení jako spásu, poněvadž doufali, že se odtud dostanou otevřenou vodovodní stokou nepozorováni na želanou zlatou svobodu!

V temném tom sklepení dávného »Šmerhofu«, jenž patřival koncem patnáctého století za vlády krále Vladislava II. jistému krejčímu Jakobovi, scházivali se také tehdejší »podzemní Pražané«, jimiž byli spiklenci z řad měšťanů, kteří usilovali o zavraždění krále Vladislava II. A o dosazení syna po Jiřím Poděbradském, Hynka, na český královský trůn. Majitel »Šmerhofu«, krejčí Jakub, byl v čele té podzemní Maffie, jež skončila bídně – zradou, pozatýkáním a smrti všech členů na popravišti!

Šobr vše to svým druhům vyložil, když seznal, kde se ocitl, dodal ale, že sklepení toto je – dvojité a že patrně kanalisační zřízení, kteří objevili tuto skrýš, nenašli ještě hlubšího sklepení, kam vedly shroucené úzké schůdky, jejichž rumiště při probourání otvoru ze stoky vchod ke schůdkům zasypalo.

A skutečně, když pomocí Pexy odhrnul hromadu rumu s podlahy, objevil se úzký otvor se schůdky dolů točitě se vinoucími, jenž kanalisačnímu personálu i policii dosud zůstal utajen.

Tím pak podlezi Šobr s oběma ženštinami, milenkou Pexovou, Annou Mackovou, i tulačkou Kučerovou, do dolejší klenuté sínky, kdežto Pexa sám zůstal nahoře na stráž a zatím co jeho tři přátelé zmizeli dole, vydal se vodovodní stokou k povrchu Mikulášské třídy rozhlédnout se, mohou-li se všichni odvážiti bez nebezpečí na volný vzduch.

Šobr s oběma ženštinami sestoupil po schůdkách několik metrů do hlubin země, načež všichni tři se ocitli v okrouhlé klenuté místnosti, v jejíž středu stál kamenný stůl a vpravo i vlevo kamenné lavice. Na protější straně objevily se široké dveře, ale k nemalému zklamání všech – pevně zazděné balvany, zalitými nerozbornou maltou, takže Šobrovi i ženám nezbylo, než vrátiti se nahoru k Pexovi, a odvážiti se i s ním vylézt na povrch země probouranou stokou obecního vodovodu – třeba za cenu zoufalého zápasu a boje s tím, kdo by jim v tom chtěl zabrániti!

Ale nezměrná hrůza obešla všechny tři – Šobra s oběma ženami – když v témž okamžiku, kdy se chtěli již prodrati do hořeního sklepení, zaslechli strašlivý výkřik podobný ryku zabíjeného zvířete!

A zoufalý ten skřek byl zařváním k smrti odsouzeného velezrádce Pexy – jejich přítele, jenž odvážív se vyšplhat z podzemní Prahy v Prahu »nadzemskou« – ze stoky nade dlažbu třídy Mikulášské, byl číhajícími policisty přepaden, vytažen na úroveň ulice a po nadlidském zápasu přemožen a spoután.

»Zrada!« vzkřikl jen ještě naposled směrem v podzemí, než jej policisté odvlékli, »Policie! Nechod'te za mnou! Zpátky! Prchněte! A pomstěte mou smrt!«

To byl poslední výstražný signál nešťastníkův druhům v podzemí, při němž jim stydla v žilách krev!... To byl poslední vzkaz na rozloučenou milence, která slyšíc jej, omdlela.

Ale bylo to též bezděčné upozornění policistům, že tam dole v podzemí Prahy jsou ještě pomocníci velezrádce, kterých mohou se rovněž zmocniti a učiniti je neškodnými.

A tu, zatím co spoutaný Pexa veden byl za obrovského sběhu lidu přes Čechův most k Hradčanům do vojenského žaláře, odkud kynula mu již jen poslední cesta k popravišti, vrhl se oddíl detektivů do stoky, vedoucí k sklepu »Šmerhofu«, polapit Pexovy spoluvinníky a vydat je stejně krutému ortelu!

I v podzemní Praze lze zblouditi na křižovatkách

Hned jak shora z úrovně ulice zazněl výstražný výkřik polapeného Pexy, Šobr zsinálý, na smrt bleďý, se starou tulačkou Kučerovou, strachy se třesoucí, chopili chvatně omdlelou milenkou přítelovu a odvlékli ji úzkými schůdky zpět v dolejší druhé sklepení domu Šmerhofského, kde ji stařena uložila na kamenou lavici. Šobr pak, vrátiv se vzhůru, zahradil hromadou malty a rumu otvor k schodišti k nepoznání, takže zakryl i nejmenší stopu podzemního hrobu nad sebou.

A byl též nejvyšší čas!

V téže skorem chvíli přiřítit se již dav konfidentů stokou z Mikulášské třídy v hořejší sklep, pátraje bystře po družích Pexových, jimž spoutaný velezrádce houkl v podzemí svou výstrahu. A brzo poté přihrnuli se tam z podzemí od Týnských sklepů policisté, kteří Pexu s družinou stíhali z opačné strany od Celetné ulice z domu Sixtova. Oba oddíly stíhatelů srazily se překvapený tváří v tvář, ale ne radostně, nýbrž rozmrzeny a rozezleny, že jim stíhaná vzácná zvěř zmizela takřka před nosem, ač měli na ni s obou stran tak bezpečně a jistě sítě zataženy.

Chvíli slídili policisté zuřivě kol dokola, oklepávali zdi sklepa, svítili na stropy i na podlahy, leč docela bez výsledku.

Na celé zemi maltou a rumištem vysoko pokryté, nenašli ničeho podezřelého. Zazděné dveře v pozadí nepovolily, ač bylo použito k probourání skálopevného zdiva motyk a krumpáčů. A tak po malé čtvrt hodině odtáhla ramena bezpečnosti s dlouhými »nosy«, pátrající v podzemní štolě, není-li ještě nějaká poboční soutěska nebo šterbina, kudy by byli mohli spojenci Pexovi uniknouti.

A za hodinu po marném slídění a čenichání kol dokola odešli všichni konfidenti, strážníci i špiclové, odkud přišli, vylezli otvorem stoky do třídy Mikulášské, a necha vše na místě jen jednoho policistu na stráž, zamířili na direkci, ohlásit nezdar honby v Praze podzemní.

Po půlnoci byla i poslední stráž z Mikulášské třídy odvolána, a dřív, než nadešel prvý zábrask dne, vynořily se z podsvětí staroměstského tři temné postavy zachráněných druhů Pexových, »podzemních Pražanů« Šobra, Mackové i Kučerové a ztratily se jako duchové v nočních tmách.

Zmizeli směrem ke kamennému mostu Karlovu, přešli jej, rozprchnuvše se od sebe jako tré přízraků, a šli se zase až v malé uličce malostranské před Újezdskými kasárnami pod Petřínem, kde přelezli nízkou zahradní zidku domu č. 404 na Újezdě a seskočili do dvorku staré budovy, zvané odedávna v »Paulhofu«.

V historické podzemní cele na Hradčanech před válečnou justifikací

»Velezrádce« Pexa, cestou »milosti« pardonovaný k zastřelení, dopraven byl hned po svém polapení z »podzemní Prahy« přímo do vězení vojenského soudu na Hradčany a uvězněn v historické cele vojáků k smrti odsouzených, kde před ním ztrávil poslední chvíle před popravou též pešák Kudrna, zastřelený hned na počátku světové války pro vzpouru za Košíři na motolském cvičišti.

Cela ta je nejhlubším podzemním žalářem na Hradčanech v budově vojenského soudu, smutnou kobkou, podobnou hladomorně v Daliborce, bez podlahy, beze světla, bez oken a s jediným východem, který značí odtud odchod i se světla!

Kdežto pak Pexa na Hradčanech v podzemní cele k smrti odsouzených »vlastizrádců« vzdal se již poslední naděje na svobodu, na život i na návrat ke své snoubence, skrývala se tato se starou Kučerovou a Šobrem ve sklepním bytě žebračky Navrátilové, Kučerčiny známé, v dvorku domu kdysi »Paulhofského« na Újezdě pod Petřínem, kde kulí všichni smělé, nemožné plány jak kandidáta smrti vyrvat popravě...

Z pod dvorku Paulhofského domu vedly dvě podzemní chodby pod Malou Stranu; jedna pod Petřín, v níž před lety měli skrýš penězokazi, druhá pak pod Karmelitskou ulicí, kde ústila do nejvýznamnějších a nejpozoruhodnějších pražských katakomb pod chrámem »U karmelitánů«, zvaného podle řádu mnichů, sídlících v klášteře sousedním od bitvy na Bílé Hoře až do roku 1784, kdy řád zrušen a mnichové odtud vyhoštěni...

Poněvadž chodba pod Petřín končí slepou uličkou, rozhodli se dát směrem pod bývalý klášter karmelitský, o jehož katakombách Šobr kdysi četl, že se táhnou až pod zámek hrabat Thunů a pod palác hrabat z Klenové či Rummelkirchenský dům, odkud prý jde tajná podzemní chodba pod Sněmovní náměstí a odtud vzhůru až na Hradčany pod hrad královský.

Chodbou tou sestupoval již sv. Václav tajně za noci z pražského hradu, když jeho matka Drahomíra křesťanské víře nepřála, dolů do ulic Menšího města Pražského s hostiemi, které pekl, s posvěceným vínem i jinými kostelními výrobky a provázen sluhou Podivínem, rozdával je kněžstvu všech pražských kostelů...

Když se naši »podzemní Pražané« nakvap zásobili chlebem, masem a kořalkou na několik dní, aby nezašli v »podsvětí« hladu, opatřili se motykou i sekyrou, balíkem svíček i zápalkami a pronikli potom svízelně do karmelitských katakomb, užasli nad jejich rozlehlostí. Podzemní ty chodby, hrobky i skrýše, zaujímají ohromnou prostoru pod celým kostelem »U

karmelitánů« a shora s »nadzemské Prahy« je do nich přístup ze severní věže, do níž se vchází z místnosti za hlavním oltářem dveřmi v pravé stěně.

Největší hřbitov Prahy podzemní pod »Karmelitány«

Po kamenných stupních sestoupiti lze do malé chudobné kaple, která tak jako vedlejší široká chodba zaujímá místo pod presbyteriem, kam padá malými okénky sporý pasvit světla.

V chodbě té jsou zazděny ve sklípkách, nad sebou do zdí zaklenutých rakve s mrtvolami dávných Karmelitánů. Na zdi, sklípek uzavírající, napsáno je červenou barvou jméno každého zde pohřbeného mrtvého.

Zakladatel, jenž tu pochován, nepatřil tomuto řádu a sice hrabě Zikmund z Rhenštejna–Tattenbachu, jenž byv velkým dobrodincem karmelitských mnichů, byl po smrti přijat do jejich středu.

Chodba ta připomíná vzezřením katakomby starořímské a v Šobrovi i jeho družkách vzbudila hluboký úžas! Velké rozechvění zmocnilo se jich při bludné cestě 15 velkými sklepeními, jež se táhnou pod lodí kostelní v hloubce závrtné...

Tam v nesmírném podzemním společném hřbitově, největším v celé podzemní Praze, leží několik set rakví, jež ukládány tam od polovice 17. století až do konce věku 18. Z největší části jsou rakve otevřeny a mrtvoly v nich tak zachovány, že v tvářích mnohých mužů, žen i dětí rozeznáváme dosud zřetelně podobu, rysy i výraz obličejů...

Jsou tu mnohé mrtvoly zahalené v řeholní roucha třetího řádu Karmelitánů, jeden nebožtík v bílý hábit Dominikána. Vedle leží rytíř v slavnostním brnění, jemůž z vysokých španělských bot zbyly jen holínky, a noha trčí v neporušené hedvábné punčoše. Sousedkou pak je rytířka jeptiška s dracounovou korunou na hlavě, s níž splývají dlouhé tmavé vlasy a vedle ní spí celá řada nevěst Kristových v řádových rouchách tak, jak tu byly uloženy před 250 lety k spánku věčnému!

A vedle rakví s mrtvolami jeptišek, vyschlými ve voskově žluté, průhledné mumie, tlí menší truhlice s docela zachovanými tílky tří mrtvých malých dětí, z nichž každému zachován dosud úsměv na nevinné tváři a jejich drobné ručky drží křečovitě sevřené kovové křížky...

Vlevo od nich válí se na prkně příšerný, holý kostlivec kohosi neznámého.

Opodál vpravo pak leží natažen přes celou šířku chodby v ohromné rakvi nesmírný velikán... šlechtic, obr, budící v příchozích bludných poutníků strach a hrůzu.

Jeden z nebožtíků, dle drahocenných šatů as vysoký kdysi dvorní hodnostář, tiskne si k prsoum modlitební knížku textu latinského. A za ním táhne se dále celá dlouhá řada mrtvých kavalírů, kteří zasypali tento klášter bohatstvím jen proto, aby za odměnu směli po smrti v jeho hrobkách nádherně a klidně »na věky« spáti, a po slavném »z mrtvých vstání« v celé pozemské parádě dostat se rovnou do nebes!

»Jak by to bledě dopadlo i po smrti s námi proletáři!« ušklíbl se pianista Šobr... »Kdyby bylo pravdou, co pochlebníci lhali a lhou až dodnes všem mocným pánům, šlechtě, císařům a králům i sprostým zbohatlým válečným keťasům... Jak by si to oni dovedli za plat i potom šikovně narafořit, aby i v nebi nám vládli a my jim i tam bídně otročili! Na štěstí to matka Příroda docela jinak spravedlivě zařídila... podle Rubšovy básně: »A až všichni pozemské pouti přejdem a přejdem – v jedné hospodě na nocleh pán – nepán se sejdem!«

A zvláštní ironií osudu přišli skoro všichni ti šlechtici zvučných jmen, co leží v kryptách zdejších, kde mysli, že jsou na věky s celou svou slávou uchráněni, právě zde o ta svá slavná jména a vysoké tituly...

Většina stříbrných a zlatých destiček s jejich jmény byla jim tu s rakví ukradena lakotnými, zlodějskými kostelníky... a pyšní páni aristokraté přišli tak zkrátka o všecku pompu... památku, jako po říjnovém převratu roku 1918 i všichni ostatní žijoucí jejich potomci!

Z nápisu na jedné rakvi dosud zachovaného poznali »noční Pražané«, kteří si na něj svíčkou posvítili, že v ní leží slavný lékař a rektor pražské university Jan František Lev z Erbsfeldu, zemřelý roku 1725.

Všecky ostatní rakve v této mrtvé podzemní Praze jsou zotvírány a poloprázdny. To za revoluce roku 1848 ztropil vzbuřený lid, který sem vtrhl v touze po pokladech a odnesl z toho města mrtvých vše, co tu bylo cenného!

*

Nebudeme líčit dále zevrubně, co nebezpečných dobrodružství zažili odvážní tři členové záchranné »podzemní akce«, Šobr se starou Kučerkou a Pexovou milou, Annou Mackovou, než se prodrali z pod hrodek býv. Karmelitského kláštera katakombami svatomikulášskými až pod Sněmovní náměstí a odtud svatováclavskou chodbou pod starými schody zámeckými pod staré purkrabství na Hradčanech...

Nechceme vypočítávatí sterá nebezpečí života, která trojlístku dobrodružných podzemních Pražanů hrozila v tom stálém boji o život v čirých tmách hradčanského podsvětí... padajícími klenbami štol a stok, otravnými plyny i náhlou povodní z bahnisk a kanálů...

Konstatujeme jen, že v touž hodinu, kdy tři přátelé nešťastného Pexy, prošedše hluboké katakomby pod hradem i chrámem svatovítským, i pod gotickým sklepením – domnělým vězením Jana Nepomuckého – dlouhou sklepní chodbou vplížili se pod starý archiv purkrabský, oznámil Pexovi v cele odsouzců smrti v budově vojenského soudu spoutanému vězeňský strážce, dávný jeho věrný kamarád Kotiš, že druhého dne časně ráno válečný soud potvrdí nad ním ortel smrti a že v zápětí potom bude Pexa jako druhdy pěšák Kudrna na motolském cvičišti zastřelen...

V žalářích pod Prahou

Srdce i mozky lidí zamilovaných často bývají... at' to již působí kouzelná moc lásky či lidská elektřina, nebo radiová emanace... v podivuhodném citovém kontaktu bez ohledu na vzdálenost a překážky jakousi tajemnou telegrafií bez drátu...

Snad působí to mocná energie citová ve chvíli největších napětí mysle... za hrozícího nebezpečí, kdy jde o život milovaného druhá, že ti, kdož se milují, posílají si navzájem z mozku i srdcí svých do daleka »jiskrové telegramy«, co se s nimi děje... A je-li druhá »přijímací stanice« stejně citlivou a vnímavou... zví o tom... třeba ve formě živého snu... hallucinace, či jen pouhého, nevysvětlitelného pocitu strachu a tísnivého »tušení«.

A tak také Pexova milá, která svého snoubence zbožňovala celou hlubokou duší upřímné proletářky, ač jí nikdo nesdělil zvěst o nadcházející katastrofě, hleděla se k němu co nejdříve dostat – přiblížit... dát mu znamení, že je nablízku pomoc přátel... a vyrvati jej s nasazením života jistě záhubě!

Marně ji Šobr s Kučerkou hleděli uklidnit, že uvězněnému milenci nehrozí tak brzy žádné nebezpečí, protože soud s ním pro jeho deserti se povleče ještě několik týdnů... Ona viděla jasně před sebou jeho brzkou zkázu i rozhodla, že se musí vedrat až do jeho podzemní cely a vyprostit jej z ní... stůj, co stůj!

Statečná milenka »velezrádce«, propadlého rakouským katům, uskutečnila také v předvečer jeho popravy skutečně šílený plán k jeho osvobození z hradčanského vojenského žaláře...

Šobr ji poučil, že zpod starého archivu purkrabského, kde právě dleli, vede paprskovitě do okolí několik podzemních chodeb, kratších i delších a že by proto snadno mohli bez správné orientace zbloudit tam, odkud by již nebylo návratu.

Hlavní, nejširší chodba, kterou z těchto sklepení možno projít od věže k věži kolem celého královského hradu (nyní prezidentem Masarykem a ministerstvem Národní obrany i předsednictvem ministerstva s hradním republikánským vojskem obývaného), čelí ku věži »Mihu1ce«.

Míhulka má podobu polokruhu, a jest větší než všechny hradčanské věže ostatní. V ní zřítí lze dosud troje žaláře, kde bývali vězněni menší provinilci – lichváři, marnotratníci i obyčejní dlužníci za starých »zlatých« časů, ale podzemní její vězení jest přece také stejně příšernou hladomornou jako onen 16 sáhů (32 metrů) hluboký žalář třípatrové »Černé věže« na dolním cípu vrchu hradčanského, jehož dno přeplněno je kostrami nešťastníků, hladem tam před dávnými léty umorěných.

Druhá velká chodba z pod purkrabského archivu táhne se k vězním žalářům nejpověstnější mučírny pod věží »Daliborkou«, jejíž základy spočívají ve skále, ani staletími neporušené a která obdržela svůj název po svém znovuzřízení roku 1496 za krále Vladislava Jagaila II. po proslulém rytíři Daliborovi z Kozojed, jehož osud je znám z přísloví o »nouzi, jež naučila Dalibora housti« a z pověstí i zkazek historických.

»Daliborka« má tři žaláře nad sebou. K poslednímu však již nevede v nehlubší podzemní jiná cesta, nežli kulatý otvor v klenutém stropě, kterým vězňové k smrti hladem odsouzeni byli provazem dolů spouštěni.

Hloubka spodního žaláře činí dosud 30 metrů, ačkoli spousta lidských kostí i kusy zpola zetlelých šatů, rezavých ostruh a zbraní leží na dně věže do značné výšky.

Byla by jistě objemná kniha, kdybychom chtěli vypočítat a uvést jen pouhá jména všech obětí nelidské dávné justice, které v podzemních žalářích »Daliborky« úpěli a tam očekávali svého odsouzení k smrti, aby pak byli buď st'ati mečem, nebo za živa uvrženi do propasti k smrti hladem, ze všech nejstrašlivější!

Z pod Daliborky – jak nedávno zjistili inženýři – lze stupňovitou katakombou proniknouti do pavilonu ve Fürstenberské zahradě.

K radě Šobrově sestoupili všichni tři »podzemní Pražané«, za záchranu velezrádce Pexy bojující, ze sklepů starého purkrabského archivu po 116 kamenných schodech do nehlubší komory – strašlivé hrobky, do které bývaly před staletími házeny mrtvolky popravených zločinců a která je také kostmi nešťastníků těch i shnilými zbytky rakví zpola naplněna. Z té vedou zase četné podzemní chodby k Novému Světu, Loretě, Pohořelci i k vojenským žalářům, do nichž ale vstup je nejvyšší

nebezpečným i krkolomným vzhledem k tomu, že stěny i stropy těch chodeb jsou nesmírně chatrný a hrozí za každým krokem sřítí se na hlavy podzemních vetřelců – nejkratší chodba čelí pod palác Černínský.

Ve vojenském vězení za Hradčany

Chvilí se sice odvážný náš trojlístek statečně bral kupředu a klestil si opatrně nebezpečnými těmi končinami cestu až pod samu bránu vojenské trestnice, leč když tam padající zdivo čím dál tím víc ohrožovalo život podzemních poutníků, bylo zjevno, že dál se dostat je odtud zhora nemožno, a že je nutno, aby jeden ze spiklenců se dostal k odsouzenému Pexovi cestou »nadpozemskou« a pomohl mu z cely v bezpečné »podsvětí«, osvoboditelům v ústřety.

Odvážného úkolu toho podjala se stará žebrácká Kučerová, poněvadž vojenským strážím mohla býti nejméně podezřelou.

A tak za chvíli potom, když se všichni tři ještě jako krtkové podhrabali až pod postranní dvůr vojenské věznice, zcela liduprázdný a nestřežený, vyzvedli za večerní tmy spojeným úsilím mříž stoky a vysadili starou žebračku na dlažbu pustého nádvoří, – tam jí Šobr dal s sebou pro přítele Pexu malý, zhruba načrtaný plánec podzemních chodeb, v kterých se oni teď nalézali a jež se táhly až pod samou celu jeho nejhlubšího vězení, i železná páčidla, kterými mohl podlahu v cele prolomiti a vsoukati se do stoky, vedoucí až k nim.

Zatím pak, co stará Kučerka se tiše ploužila k vojenským žalářům, kam chodívala před časem, když v nich věznili Rakušáci jejího mladšího bratra rebela, než byl poslán z trestu na frontu rovnou v náruč jisté smrti, čekali Šobr s Annou Mackovou, milou Pexovou, na návrat i zprávu její s dechem utajeným, neboť na výsledku výpravy staré Kučerky záviselo všecko!

Buď ona vyzví, kde Pexa úpí v cele a podaří se jí pomocí stráže jemu přátelské plánec s páčidly odsouzení včas propašovati, aby se vlámal do stoky, odkud ho oni unesou v bezpečí dřív, než útek vyjde najevo, nebo stráž zadrží stařenu jako špehounku, a vrhne ji do žaláře... Pexu pak zastřelí... a jeho milá před očima Šobra učiní sebevraždou konec zničenému svému životu!

Jiná, třetí možnost nezbývala, a proto nejbližší chvíle musila všem přinést buď vítězství – nebo smrt!

*

Za trapnou půlhodinku hrozného očekávání strachu a nejistoty, vlil Pexovým přátelům návrat a radostný jásot staré žebračky do srdce neskonalé blaho a štěstí!

Vše se zdařilo mimoděk skvěle... Daleko lépe, než se všichni tři ve snu nadáli...

Kučerové se podařilo vplízt se jako žebračce k strážci Vojtovi Kotišovi, kterého dobře znala jako dobrého pražského fiakristu z dob, kdy ještě byla bohata a on jí i s mužem, ředitelem banky, vozíval denně do Národopisné výstavy, a tomu svěřila své tajné poslání s úpěnlivou prosbou o pomoc.

Statečný Kotiš pak, ač věděl dobře, že tím dává své vlastní hrdlo v sázku, propašoval skutečně k smrti odsouzenému kamarádu Pexovi plán k útěku podzemní chodbou skrze podlahu cely i páčidla, k nimž ještě přidal sám různé vojenské náčiní vhodné k usnadnění odvážného útěku.

Pexa, jenž již s jistotou čekal ráno neodvratnou smrt na popravišti, zlíbal posla svých zachránců Kotíše jako anděla spásy, vzkázal rozechvěv blahou nadějí své milence i její druhům, že nejdéle do půlnoci se vláme podlahou do podzemí a brzo potom jim padne v náruč, když mu ještě usnadní útek tím, že se mu proderou stokou kus cesty v ústřety...

A pak... Pak katakombami rychle pryč v bezpečný úkryt, kde by jej více dračí dráp rakouské justice nemohl dopadnouti, než prohnílá rozvracíjící se ta monarchie v trosky se rozpadne... a on se svou milou jako šťastný, svobodný muž v svobodné vlasti bude moci žít krásné budoucnosti!

Milá Pexova, Anna i Šobr uvítali zvěst staré žebračky s nadšením jako poselství ze samého nebe a když zase Kučerová k nim otvorem stoky pod zem sestoupila a oni pečlivě otvor nad sebou mříží zakryli, dali se s nadlidským úsilím polozborcenou podzemní chodbou v pochod směrem pod Pexovu celu žalární.

Šobr věděl, že Pexa, obr síly lví, může se pomocí páčidel, jež mu Kotiš dodal v nestřežené chvíli, prolámati podlahou cely do úzké katakomby, jež vede odtud pod zemí k letohrádku Hvězdě.

Poněvadž však byla prastará chodba ta dojista na četných místech pobořena tak, jako odboční slepá ulička, ve které se teď Šobr s oběma ženštinami nalézali, báli se spiklenci, že by Pexa vazbou a blížící se již hodinou poprav k smrti vysílený, sám a sám bez pomoci svých přátel někde v zasuté stoce zahynul. A proto se pokusili aspoň se mu přiblížiti a dáti mu signál, na kterou stranu má obrátiti své úsilí, aby se prolámal k nim a pak teprve s nimi prchl dále, směrem k Bílé Hoře a Liboci, aby unikl spárům nepřátel, kteří jistě brzo útek jeho objeví a učiní vše možné, aby se uprchlíka zmocnili a provedli vykonání ortele smrti na dnešní jitro stanoveného!

To tušil dobře i odsouzenec Pexa sám a proto, jak mu Kotiš nedbaje nebezpečí dal spasnou zvěst o blížícím se vysvobození a podstrčil dláto s páčidly k umožnění útěku v »Prah podzemní«, hned po prvním výbuchu šílené radosti vrhl se na záchrannou práci v nervosním, zimničním chvatu, aby se podlahou cely prolomil do stoky pod vězeňskou svou kobku a zmizel dříve, než rozbřesne den... osudné poslední ráno jeho života.

Nejdříve vypáčil z podlahy velký kus prkna uprostřed, vylomil cihly, jimiž tato byla podezděna a pak počal širokým dlátem zuřivě rytí jako krtek tak dlouho, až se dostal ke klenbě stoky – načrtnuté na plátku k útěku – ke starému, vetšému již klenutí, které vlivem vlhka polorozpadlé, brzy pod nárazy železného dláta povolilo a objevil se v něm černý otvor, kterým bylo možno se snadno prodrati dovnitř kanálu.

Odsouzenec zajásal a nedbaje, že otvorem pronikly mu v ústřety proudy ztuchlých, hnilobou páchnoucích výparů hnusného podzemí, vsoukal se dolů průlomem klenby jako had a když nemohl nohama dna stoky dosáhnouti, odvážil se bez váhání pádu v neznámou, čirou temnotu!

Když dopadl až na dno podzemní štoly – vzkřikl leknutím!

Nohy jeho zabořily se totiž až po kolena do smrdutého bahna a kalný proud hničících splašků, hrčící kolem něho, vystříkl mu do obličeje jako zlověstné znamení, že se octl na dně kanálu, kam se stékaly se všech stran z vězení výkaly a z jehož hlubin nebylo se možno snad vůbec vydrápat k úrovni podzemní štoly, ke Hvězdě vedoucí, po kluzkých stěnách strmé bařiny.

Útěk z jisté smrti... v jistou záhubu

Strašná prohlubeň bahniska lapila Pexu hned při prvním skoku k svobodě v příšernou past', odkud nebylo východiska. A když po několika marných pokusech vydrápal se vzhůru do pobočné štoly po slizkých stěnách, seznal marnost nadlidské, zoufalé své námahy, i pochopil, že brzy potom při novém vystřídání stráže v jeho cele se objeví, kudy utekl a bude znovu lapen přímo pod prolomenou podlahou svého žaláře, rozhodl se, že se raději zabije... ranou ostrého dláta do srdce, než by padl v ruce katanů a dal se odvléci na popraviště, v potupnou smrt!

Každá vteřina byla mu nyní věčností a horečné jeho mysli co chvíli se již zdálo, že slyší vysoko nad svou hlavou v cele kroky, dupot a křik katanů... povely k jeho stůhání a že zří nad sebou již planouti pochodně a řinčeti zbraně...

A proto, když krátce potom zazněly na blízku po jeho boku temné údery k němu se zvolna blížící, chopil se již dláta, aby vrazil si je do srdce a učinil konec šílené hrůze...

Leč v téže chvíli, kdy již klesl k blátivému dnu zaplavené skrýše, kde sebevraždou chtěl učinit konec svému životu, mocný náraz rýče prolomil chatrnou stěnu stoky blízko u něho a on zaslechl známý a přátelský hlas: »Pexo!«

Odsouzenec se zdálo, že je to hlas s nebes, hlas anděla... když poznal vlídný, laskavý tón starého kamaráda Šobra a v zápětí i výkřik druhý, plný naděje a lásky.

»Můj miláčku!«

Byl to skutečně Šobr s Pexovou družkou Annou, kteří se s nadlidským úsilím až sem sesutou stěnou chodby proryli i prokopali a když se jim ozval z podzemních hlubin vytoužený výkřik zachráněného druha i milence, vyprostili jej náraz z nebezpečné propasti.

Však byl již také nejvyšší čas. Před celou k smrti odsouzeného Pexy nahoře ve vojenské věznici došlo již k novému vystřídání stráží...

Nová stráž, vstoupivši do cely Pexovy, postřehla na první pohled prolomenou podlahu, útěk odsouzence smrti propadlého, učinila pokřik a četa zákopníků byla hned komandována, aby vnikla do stoky a zmocnila se uniknuvšího velezrádce za každou cenu!

Podzemní cestou z Pohořelce ku Hvězdě...

Uprchlíci zatarasili rychle prolomenou stěnu zaplavené stoky z nitra katakomby, odvěkli Pexu vysíleného, bahnem pokrytého a nakupivše k průlomu cihly a balvany jako barikádu, dali se se zachráněným přítelem za svitu zlodějských lucerniček v překotný útěk nízkou podzemní štolou směrem pod Břevnov, kde plánek ukazoval nejbližší východ z podzemí blízko kláštera sv. Markéty, vzdálenější pak až před samým letohrádkem Hvězdou na místě, kde po bitvě bělohorské padl poslední rekovný šik moravských vojáků.

Zakrátko potom zazněly za nimi v podzemí hlučné rány motyk a rýčů... hlahol zmatených hlasů a poplašný pokřik... »Stůjte!«

Pak padla salva výstřelů a několik kulí z ručnic zasvištělo uprchlíkům nad hlavami i zarylo se do černých stěn kolem nich...

Jedna z nich strhla Pexovi štítek čapky a dotknuvši se lehce jeho skrání, zranila jej do krvava!

Snoubenka vykřikla hrůzou, ale statečný muž setřel si klidně rukávem krev vytrysknuvší mu přes obličej, obvázal chvatně ránu šátkem a zrychlil běh, zamumlav tiše: »Mlč, bláhová! Není to nic... Pouhé škrábnutí! Má tvrdá česká lebka je jak z ocele...«

V podzemí, hluboko pod plání Bílé hory, nastal šílený hon o život... Velezrádce Pexa s přáteli byli stíhanou zvěří... vojáci lovci...

Ale zvěř byla lstivější, honci zaslepení... a proto jim stíhání unikli...

Lidolovci dostali se na křižovatku podzemních štol a dali se po krátkém váhání vpravo... pod klášter sv. Markyty... stopou nepravou... zatím co jim »lidská zvěř« unikla levou chodbou plížíc se uštvána, vysílena až k letohrádku »Hvězdě«, kde si prokopali rýči kýžený východ z podzemní Prahy na povrch země... z hrobu v živoucí svět!

A právě, když jejich pronásledovatelé, vězeňští vojáci z garnisonního žaláře pronikli z podzemí do dvora sv.-markytského kláštera... vynořili se z útrob země u zdi letohradu »Hvězdy« všichni tři únosci i se svým chráněncem a dali se houštinami křovisk a skupin stromů prudkým klusem jiným směrem zpět ku Praze přes Královskou Oboru k první restauraci Stromovky, kde nedaleko hostince zmizeli nenápadně v tmavém otvoru staré štolý historického vodovodu – ze slavné doby císaře Rudolfa.

Skrýš zachráněných v starém letenském průkopu... v štole »Belvederské«

Uprchlíci pocítili blahý pocit naprostého bezpečí, když uniknouce věžeňským vojákům... bezradně po nich slídícím v okolí kláštera sv. Markyty a celém Břevnově, oclili se v podzemním asylu prvního velkolepého průkopu pod Letenskou strání v obrovské »štole Belvederské«... v nitru starodávného vodovodu, zbudovaného již před bělohorskou bitvou za císaře Rudolfa, mohutného akvaduktu, jenž z nejuzšího místa Vltavy svádí vodu do Královské Obory!

Okolnost, že Vltava při každém rozvodnění v těch místech Letnou sevřena – vody své vždy náhle přelévala přes břehy staroměstské, byla některým pánům pobídkou k návrhu, aby z této úžiny byla přebytečná voda uměle odvedena. Císař Rudolf II. kázal tuto myšlenku, již ve 14. století za času Karla IV. známou, na zkoušku provést i dal v Letenské strání, toku řeky v cestě stojící, vyvrtati výzkumnou štolu, aby se přesvědčil, kam se tím směrem dospěje.

Smělý, odvážný pokus ten se zdařil i bylo zřejmo, že kdyby Vltava tekla touto štolou rovným směrem, byly by odstraněny všechny její zátočiny, a tok řeky šel by přímo k Císařskému mlýnu v Bubenči! Jaké překážky postavily se pak v cestu dalšímu provedení plánu toho, nelze určit. Belvederská štola pod Letenskou strání byla započata 5. března roku 1582 a dokončena 1. máje roku 1584, byvši tak dohotovena za dva roky, 7 týdnů a 5 dnů i stála 12.054 kop 27 grošů českých.

Štola tato až do nedávna byla nejdelším pražským průkopem, měříc 1997 loket čili 1560 metrů, i je v některých místech nejen velmi úzká až na 1 loket, ba až na pouhé tři čtvrtiny lokte a někde tak nízká, že naši uprchlíci s Pexou v čele musili se ní plaziti po rukou i kolenou, ba i po břiše jako hadi.

Roku 1742 vnikli do této belvederské štoly několikrát Francouzové a některé podpěrné trámy v ní zapálili. Ve štole jsou položeny vodní roury, jimiž voda teče do rybníka v Královské Oboře. Jednoduchý stroj tlačil vodu zdola nahoru do zámku, bývalého sídla rakouských místodržitelů.

Později ve »Staré Oboře« rybník byl zrušen a dlouhá léta ležela štola ladem docela.

Důmyslný a vynalézavý nejvyšší purkrabí Rudolf hrabě Chotek, když roku 1804 bubenečskou oboru sady okrášlil a obecnstvu volně otevřel, vzpomněl na starou štolu s vodovodem, dal ji vyčistiti, prohloubiti a tak oboru i park nezbytnou vodou z Vltavy hojně opatřil.

Sotva naši uprchlíci vnikli úprkem do ústí belvederské štoly za restaurací ve Stromovce a lezli čirou tmou několik set kroků kupředu za svitu jedné »zlodějské lucerničky«, jakoby je štvaly furie... a jak by měli smrt za patama, blesklo před nimi v dalekém podzemí světélko jako vzdálené hvězdy Jitřenky...

Zarazili se, ale jen na okamžik, neboť když se ještě plazili chvíli vpřed po čtyřech a pak po břiše blíž k záhadné bludičce, poskakující chvílemi semo tamo, zaslechli z hlubin černé, velké štoly známý, trochu divný a přece sympatický hlas, mluvící hantýrkou podzemních Pražanů:

»Hej, cumrle! Kams to ouřadoval tenkrát v pekáči s tím oplatýrovaným? To ti to cinklo! Holečku! Měl s sebou dógu, tak to nebyl mák, to byl havíř! – To ti spadá nejmní kříž a rukáv s třemi hromadami!«

Což znamená v spisovné správné češtině asi: Ty, drožkáři, kams to tehdy jel v kočáře s tím kavalírem? To's hodně vydělal! Vždyť měl sebou dámu, nebyl to tedy chud'as, nýbrž boháč! To's dostal

nejméně desítku, pětku a tři zlatky (36 korun!) ... A tázaný odpovídal stejným jargonem:

»Že už nehodíš radš talíř nebo kolo; To byl nelovec! Zaouřadoval jsem do šachty, protože jsem čul, že je teplej, ale byl pohorelej; Nedal šíf, ale jen čápa! Pak šel na obec bez almužny! Chtěl jsem mu napsat, ale zlomil jsem péro! Vzal mi švába a já ke všemu slíz pak celou šichtu! Až mi teď z toho stydnou nártý!«

Což značilo řečí »nadpozemskou«: »Že raděj neřekneš, že mi dal tisícovku nebo stovku! Byl to špína! Zajel jsem s ním do vinárny, mysle, že je zámožný, ale byl bez peněz! Nedal mi celý oběd, jen kousek husy. Pak utek' bez zaplacení, i chtěl jsem mu napráskat, ale bič se mi ztratil! Prchl mně – a já byl ještě zavřen 24 hodin pro rychlou jízdu za ním! Až jsem z toho všecek nemocen!«

Šobr poznal hned hovořícího... zpustlého drožkáře facíra Vondráka a ztraceného přítele – primátora Podzemní Prahy, Černého, který při útěku jeho s Pexou uvedl v štole pod smíchovským nábřežím na scestí pronásledující je policisty a od těch dob zmizel beze stopy!

Proto vyřítíl se mu hned s radostí v ústrety a padl mu s jásotem kolem krku, volaje k šlechetnému spojenci:

»Zachránil's nás, primátore! Hled'! Tu jsme s Pexou a jeho milou i starou Kučerkou vysvobozeni... živi a zdrávi!... Tvou zásluhou!«

A primátor Černý zobjímav pohnut všechny, za které život nasadil, zabručel šťasten:

»Dík tobě, mrodevero! (Pane bože!) ...«

Hantýrka čili »argot« podzemních Pražanů je podivná pestrá směsina výrazů těch živlů, které občas »dno Prahy« oživují... Českých slov vulgárních, pitvorně zkomolených, zlodějské hatmatilky i hantýrky komediantů a cikánů, potulné rotý z všech konců světa sem přivandrované, které splynuvše v sebe, tvoří strakatý chaos z tulácko-kriminálního ovzduší...

Malý slovníček hantýrky pražského podzemí zde budiž charakteristickou ukázkou toho podivného »esperanta«:

V žargonu Prahy podzemní značí cikánský název mrodevera tolik jako bůh, čib = jazyk, řeč, román = cikán, prasknout = zavraždit, kosnej = krásný, numero = policista, zatloukat = zapírat, mlejn = přelíčení, hlaváči = soudcové, bachař = dozorce, dávat bacha = hlídati, zeď dělati = krýt zloděje při krádeži, dilína = hlupák, khúli = trus, chinditi = káletí, chindovna = řít', pochinděný = pokálený, džúvy = vši, mendovičky = štěnice, kámen = žalář, máj = rok, holák = měsíc, hajtr = kůň, pekáč = otevřený vůz, trachta = zavřený, krytý vůz, panorama – velký vůz, necuda = zlý kůň, zelená neb princ = nepoctivě nabyté peníze, šnuptychl = pokrývka, mázdra = kabát, kšandy = koňský postroj, platýrunk = prsten, oplatýrorovanej = boháč s prsty plnými prstenů, pídě, píďata = hodinky, klandr = řetízek u hodinek, tvrdá = sklenice plzeňského piva, měkká = sklenka piva obyčejného, kakrle = žid, žlab nebo šíf = oběd, ohřívát nártý = býti doma za pecí, ouřadovat = jezdit ve fiakru neb automobilu, havíř – kavalír, šachta = vinárna, hromada = zlatka, rukáv = desetikoruna, kříž = dvacetikoruna, kolo = stovka, talíř = tisícovka, hodit = říci, nabrat = pít, ampažúra – kořalka, zabr = krásný, napsat = nabít, ztlouci někoho, být v teple = býti bohat, být v troubě = býti chud, posmejčený = zatčený, zaháknutý = zavřený v žaláři, báň = žalář, vychumlovaný = čistý, pohořelej = bez peněz, cinklo to = dobře to dopadlo, dogá = dáma, málo nebo nelovec = lakomec, cinknutý = znamenáný, jít na obec = neplatit, šichta = den vězení, půl šichty = dvanáct hodin arestu, porce = týden žaláře, vzítí švába = utéci, být v pytli = být okraden, ošlohnutý = pěkně oblečený, znerovírovanej = oholený a učesaný, čáp = husa, stydnou mu nohy = stůně, péro = bič, almužna = výdělek, cajdrnaj = tanec, liška = zlato, vrbec = šat.

*

Zachránění uprchlíci byli hned odvedeni ještě dál do křižovatky štóly, tak prostorné, že v ní mohli všichni pohodlně státí vzprímení, a tam našli pohodlný pelech – lože – doupe, pěti svíčkami osvětlené a večeri... až ku podivu hojnou na podzemní chudé apače!

Za čtyry hodiny z mladíka šedivým kmetem

A tam jim byl představen ještě jeden nový druh... rovněž před šibenicí rakouskou zachráněný... vojenský desertér Rusín Fediuk, který veden stráží v noci k válečnému soudu... ušel jistému »provazu« jen náhlým krkolomným skokem z okna kasáren a pak hrozným dobrodružstvím na útěku pod Prahou... jež mu sice život zachránilo, ale udělalo z dvaadvacetiletého mladíka šedivého kmeta v málo hodinách!

Chudšas Fediuk, jehož tváře kypěly mladistvou červení, ale vlas i vous bělel se jak padlý sněh... vyprávěl sám příchozím o příšerné své avantýře:

»Tehdy večer před transportem k soudu sdělil mi můj obhájce, že mne čeká určitě ortel smrti a že druhý den ráno budu pověšen za protirakouské řeči i rejdy! I puzen zoufalstvím, vyrval jsem se stráží, když mne vlekla z Josefských kasáren k líčení, a vrhl jsem se oknem s prvního patra do dvora, nedbaje, zda zlámu vaz! Ale nezabil jsem se... jen trochu zranil na ruku a obličej, a když se pustily za mnou strážé tmou nazdařbůh v divou honbu, utíkal jsem před nimi jako šílený!... Letěl jsem dlouho bez oddechu jako pták, až náhle spadl jsem střemhlav nezakrytým otvorem studně v jakémisi nádvoří do obrovské hlubiny, na jejímž dně zůstal jsem ležet chvíli omráčen bez vědomí! Teprve za dlouhou dobu mne probudil z mrákot zmatený křik mých pronásledovatelů, kteří tušíce, že jsem sletěl do studnice, snesli kvapně dlouhé žebříky a za svitu pochodní počali slézati dolů... přímo k místu, kde jsem ležel jak zabítý.

Nové zoufalství mi dodalo síl, bych stokou na dně studny prchal v podzemí a lezl po čtyrech i po břiše tak dlouho... zpola zadušen kupředu, až hlasy pronásledovatelů utichly! Tuše ale, že zůstali vojáci v studni na stráží, neodvážil jsem se víc se vrátiti a lezl jsem pracně dál a dál, doufaje, že konečně přece najdu jiné východiště z podzemní katakomby! Ta zdála se být ale nekonečnou, a já s hrůzou seznal, že vede stále hloub a hloub pod zem, kamsi v bezednou propast, až náhle ztratil jsem půdu pod nohama a spadl několik metrů v hroznou hlubinu... plnou bahna a výkalů! Obklopen tichem a neproniknutelnou tmou, drápal jsem se vzhůru po kluzkých stěnách bahnité tůně, tápal i lezl zvolna, až jsem dospěl konečně k nové překážce.

Byly to docela hladké kameny, po nichž jsem se plazil podél stěny jako v snách, ale stále bez cíle a bez konce!

Trvalo to snad hodinu, snad déle, a studený pot mi vyvstával na čele strachem v opuštěnosti, kterou dýchala okolní černá tma.«

... Desertér Fediuk se chvěl při hrozném vzpomínce, načež si oddychl, setřel pot s čela a pokračoval:

»Temné hlasy mých pronásledovatelů dávno již za mnou zanikly v hrobovém tichu a já docela zbloudil v křižovatkách a klikatinách nesmírného toho podzemního labyrintu, odkud jsem marně hleděl vyvážnouti a jenž mne pohltil jak tlama pekelné jakési nesmírné obludy!

Po nesčetných marných pokusech naléztí východisko z ohromého toho hřbitovního bludiště, klesl jsem k zemi schvácen strachem, děsem i čirým zoufalstvím.

Nesmírná úzkost se mne zmocnila, kde že jsem se ocitl, a trapné pomyšlení mne sklíčilo: Zda již kdy vůbec vyvážnu na denní světlo z těch černých pekel, či zahynu hladu v nekonečných těch obludných hlubinách?

Přemáhal jsem únavu i bolest v hlavě, jež krvácela z rány, způsobené nárazem, ale konečně jsem klesl na vlhké kameny a tvrdě usnul. Jak dlouho jsem spal, nedovedl jsem si uvědomiti... Snad několik hodin... ale snad také celou noc a den!

Když jsem se vzbudil a pohnul se, cítil jsem k nemalému zděšení, že cosi velmi rychle prchá... utíká přes mé tělo... přes prsa... krk i obličej!

Třesa se jako osika, natáhl jsem bezděky po tom ruku i dotkl jsem se něčeho měkkého, teplého, živoucího, co rovněž rychle pádilo přese mne!

V zápětí jsem poznal nebezpečí, které mi hrozilo v těch hrozných černých tmách...

Ostrá bolest na ruce, vzniklá prudkým kousnutím zubů ostrých jako jehly, mi prozradila, že jsem obklopen hejny hladových, dravých krys... které mne usilovaly rozsápati a sežrati! Sta, ba snad tisíce těch myších vzteklých nestvůr přibíhalo ke mně, drápalo se na mne, škrábalo a mne přeskakovalo v strašlivém rejli!

Rozechvěl jsem se horečkou z hrůzy a děsu, i hlasitě zasténal divým, zoufalým rykem o pomoc...

Ale marně...

Pochopil jsem, že jsem ztracen, nedovedu-li se ubrániti krysám lidožroutkám... věděl jsem, že mne rozsápoura za živa, rozhrýžou a pohltnou...

A při tom jsem cítil, že jsem příliš schvácen a sláb, než abych zdolal sám a sám tu příšernou záplavu krys, jež mne obklopovala!

Pádnymi ranami rukou i nohou podařilo se mi na chvíli bestie odraziti, ale na jak dlouho-li?

Tam někde zase ve tmách jistě čekaly, až mne opustí poslední zbytky sil, aby se sběhly k hrozné hostině! V horečném snění jsem již cítil, jak se o mne rvou, a jak mne již trhají, sápoura a drásají... A v zápětí dostavil se také druhý vrah... děsný hlad!

Přes vědomí, že jsem ztracen v příšerném pražském podzemí, z něhož není víc vyvážnutí, byl jsem náhle naplněn žhavou touhou po životě!

Zaburcovala mnou zuřivě zimnice... i měl jsem horečné vidění...

Zelené louky zasvítily mi před zrakem v oslňující záplavě světla, slyšel jsem šumot hájů, viděl mísy masa, chleba i lahůdek... nádherného, šťavnatého i vonného ovoce, jež, jak jsem po nich sáhl, zmizely jak krásný přelud...

A zas mne obklopila čirá, mrtvá tma! Fantasie kouzlila mi čarovné vidiny a fatamorgany, a zatím s neúprosnou jistotou a matematickou přesností blížila se ke mně smrt!

Děsná smrt hladem neb pohlcením odpornými hlodavci...

A tu zas s novým posledním vzepětím hasnoucích sil vzchopil jsem se k útěku pryč. — Jen pryč!!

V těch místech jsem nechtěl a nesměl zahynouti!

A zas jsem se odvrátil dál kus cesty... A zase jsem padl únavou.

A tu... na vlhké zemi leže i oddychuje jak uštvaná zvěř, zaslechl jsem z čista jasna v dálce tlumený šumot!...

Octl jsem se poblíž mříže, zavírající kanál v dlažbě ulice nad mou hlavou...

I tuše lidi nablízku, jal jsem se křičet, plakat, řvát: „Pomoc! Ku pomoci!“

A zas jsem se plazil dál za hlukem, který se blížil... k další mříži stoky, netuše, jak již dlouho ztrávil jsem v podzemních temnotách. Mohlo to být dle mého úsudku již šest — osm dní a nocí!...

Či snad celý měsíc?... Snad! Ztratil jsem pojem pro čas i prostor docela...

Když jsem nemohl již vůbec dál, zařval jsem znovu o pomoc... tak strašně a divoce jak vlk.

Ano... již jsem nekřičel — již jsem jenom vyl jak dravec... jako vzteklý pes...

A když po chvíli dva tuláci opodál v stoce ukrytí přispěchali se světlem, našli mne v smrtelných mdlobách jako mrtvolu!

Přivolali kamarády, ti se mne ujali – vzkřísili mne, nasýtili a v noci odvedli sem, do svého přátelského středu, kde jsem se zotavil.

Ale lekli se mne hned, když si mne blíž prohlédli a srovnali vzhled mých vlasů a vousů s mým mladým obličejem!

Na můj dotaz podali mi mlčky zrcátko a já pohlédnuv do něj ustrnul:

Nepoznal jsem sám sebe, neboť spatřil jsem tam docela bílého starce... s vousem i vlasem zběleným jako sníh!

Strachem a hrůzou jsem v pražském podsvětí docela sešedivěl! A když jsem se vyptal, jak dlouho jsem byl pod zemí... ztrnul jsem úžasem poznovu!

Kdežto mi připadalo, že jsem byl pohřben za živa dva tři týdny, ne-li měsíce, zvěděl jsem, že jsem neztrávil v podzemí nic více než čtyry hodiny...«

»Primátor« Podzemní Prahy žehná civilnímu sňatku dvojice hrdinů

Všichni přítomní, ač otrlí lidé, byli rozechvěni líčením hrůz pražského podzemí předčasně sestárým Fediukem, primátor »Podzemní Prahy«, Černý, pak dodal živě k Pexovi a Šobrovi:

»Já sám zažil jsem též řadu podobných příšerných dobrodružství od okamžiku, kdy jsem vás ve stoce pod mostem Palackého u bývalé smíchovské »Kartounky« zachránil tím, že jsem včas odvedl detektivy i policisty pryč s vaší stopy daleko pod dlažbu smíchovského Ferdinandova nábreží. Za to jsem brzo uvalil všechno podezření i persekuci policie na vlastní hlavu, a když tato pojala podezření, že jsem vás retoval, chtěli se na mně krutě pomstít. Právě v mlýnské stoce zpozorovali, že jim chci vzít postranní katakombou do zaječích, i vrhli se na mne a chtěli mne spoutati... Já však byl na tento útok připraven, i dal jsem jednomu z nich strašnou, omračující ránu železným prstenem do lebky, takže padl jako zabítý, druhého jsem učinil neškodným kopnutím do břicha a ostatní jsem zastrašil dvěma výstřely z browningu, takže se za mnou již neodvážili, když jsem zmizel ve stoce směrem k Újezdu...«

»Primátor« Černý sraštil husté obočí i zasmušil se při vzpomínce na to, co následovalo.

»Já pádil i plazil se s napětím všech sil těsnými, blátivými dírami podél řeky pod Všeřdovou ulicí k ostrovu Kampě, kde jsem chtěl se prodrat otvorem kanálu do řeky!

Leč právě, když jsem se vlekl cestou nejnebezpečnější, k vltavskému ramenu „Čertovce“ – ke kýženému, spasnému cíli, provalil se mi skoro nad hlavou vodou zcela prosáklý kus stropu staré stoky, zpola zatopené, v níž mi blátivý tok beztak již sáhal po kolena, a já, stržen ve rmutný proud zátopy, zpola udušen, tona v bahně, loučil jsem se již se světem...

Moře špíny, hadrů, smrdutých výkalů i plovoucích myší pohltilo mne dravým příbojem, a já, bráně se zuřivě, narážeje o stěny stoky hlavou i nohama, pozbyl jsem náhlým prudkým nárazem o velký balvan vědomí...

Byl jsem ztracen...

Cítil jsem jako v polosnu, že klesám ke dnu kalných vod, a že se brzo zalknu...

Leč právě ve chvíli, kdy jsem se loučil navždy s životem, vychrlily mne proudy otvorem stoky z Kamy do Vltavy pod jezem...

Bílý den bleskl nade mnou, a já, octnuv se strašným rozmachem nad hladinou, zřel jsem, jak mne vír řeky žene přímo pod oblouk kamenného mostu Karlova...

Potopil jsem se ještě jednou pod hladinu, ale to již zúmyslně, když jsem postřehl, že řeku shora s mostu pozorovaly bystré oči jednoho policisty...

Ten mne však patrně nezahlédl, a když jsem se po chvíli zase vynořil nad vodu za Kamenným mostem, viděl jsem, že stráž nahoře již odešla...

Několika odrazy doplul jsem ke břehu, kde byla rybářská loďka, přivázána k silnému stromu dlouhým lanem.

Přeříznuv je kapesním nožem, zabíjákem, svou nejlepší zbraní, vyhoupl jsem se do člunu a chopiv se vesel, plul jsem jako vítr na druhou stranu směrem k „Františku“.

Na dně loďky leželo rybářské náčiní, které tam majitel člunu připravil k rybolovu, i použil jsem té náhody a jako domnělý rybář dostal jsem se brzo bez překážky vrátky jezu za mostem k Letné až ke Štvanici, k Libni, a pak dál k holešovickému přístavu proti Troji, kde jsem chytil ryby až do soumraku.

Pak ale pod pláštěm noci dal jsem se chvatně do Královské Obory a poblíž druhé restaurace až sem do letenské štóly, do našeho nynějšího nejbezpečnějšího úkrytu, kde jsem se šťastně dočkal vašeho příchodu!»

Bodrý pohlavár »podzemních Pražanů« podal vřele ruce oběma zachráněným snoubencům, Pexovi i Anně Mackové, kteří tak záračně ušli jisté zkáze, a požehnav oběma jako otec, spojil jejich ruce.

»Oddávám vás jako starosta podzemní matky Prahy před přítomnými i před všemohoucím mrodeverem (bohem) na nebesích občanským civilním sňatkem tak pravoplatně, jakoby to učinil můj kolega – pražský purkmistr tam nahoře nad námi v sále radnice staroměstské! Po hostině, kterou vám vystrojíme zde ve skále pod Belvederem s přáteli ze zásob, které jsme ukořistili a sem zavlekli jako křečkové, ztrávíte zde mezi námi nejen svatební noc, ale zůstanete tu jako manželé až do dne vyproštění všech nás od rakouských slídičů, i do osvobození vlasti od potupného jářma hanebných habsburských císařských okovů!»

Zhouba se všech stran ve svatební noci!

Oba mladí manželé stiskli mu vřele mozolnou, hrubou pravici, přijali přání podzemních »svatebčanů« a klesli si blaženě v náruč.

Byli u cíle – na samém vrcholu štěstí... když pojednou z čista jasna byli zase vrženi zkáze vstříc.

Než byli s to poděkovati přátelům za jejich nadšené gratulace, ozval se v daleku temný řinkot zbraní, zmatený poplach a hluk blížících se kročejů, s výstražným signálem:

»Uteč, kdo můžeš!... Jsme prozrazeni a obklíčeni... Vojsko jde!...«

Všichni »Podzemní Pražané«, vyvrženci společnosti, zběhové i šibenici propadlí »zločinci«, veštvání persekucí skomírajícího rakouského policejního i vojenského režimu v to smutné, temné pražské podsvětí – bezděky se k sobě sběhli a srazili v jediný tłum lidí zděšených, ztracených, v nic více nedoufajících i na smrt bledí, oddáni v neodvratný osud, chtěli již malomocně vydati se na milost i nemilost barbarské justici.

Však ve chvíli, kdy vojenská hlídka vedrala se již do štóly a vzkřikla: »Vzdejte se, sic užijeme zbraní!«, došlo s opačné strany k nové katastrofální, ještě hroznější pohromě!

V okamžiku, kdy vojáci se přiblížili ke klubku obyvatelů »Podzemní Prahy« k sobě schoulených již na pár kroků, a vztáhli po nich ruce, aby je od sebe roztrhli a spoutali, ozval se v pozadí štóly hrozný výbuch, podobný dělové ráně, a po něm v zápětí šum a jek jako z vodopádu, spolu pak strašný pokřik:

»Spas se, kdo můžeš! Řeka prorvala štólu! Potopa!«

»Potopa!« vyrazili všichni, kdož ve štóle byli, děsný řev! Všichni – uprchlíci i stíhatelé, čeští velezrádci i rakouská stráž a policie... slyšíce zřejmě příšerný hukot vod, zdaleka se sem valících – a strhujících ve zkázu a zmar vše, co jim přišlo do cesty!

Leč kdežto vojáci s detektivy hnali se ven ze štóly jako šílení před strašnou živelní zkázou zadržel oběti jejich v cestě za nimi zpátky nový povel, který burácel podzemním hlasem hromu: »Hej! –

Podzemní lide, stůj! Ani krok dál! A všichni sem!«

Zároveň s té strany, odkud hřměl mocný povel jako hlas démona pomsty i anděla strážce při konci světa, blesklo náhlé oslňující světlo – zapálené kupy dříví, polité petrolejem – spásného majáku, ukazujícího cestu k jisté záchraně –

A u hořící hranice, z níž plameny vysoko šlehaly až ke stropu skryše, v poboční, hodně vysoko položené odbočce štóly belvederské, kam zátopa nemohla dosáhnouti, stála mohutně vztýčená obrovská postava primátora »Podzemní Prahy«, zpustlého »inženýra« Černého, který v tu chvíli byl všem nešťastníkům Podzemí vznešeným záchrancem, rekem a spasitelem!

»Sem, jen sem!« volal a hřmál téměř nelidský řev jako signál vysvobození obra »purkmistra«, jenž při tom podával mozolné ruce chudřasům k němu se vzhůru zoufale drápajícím z hloubi hlavní stoky, dravými, hučícími proudy kalných vod již zpola zatopené – i vynášel je z vražedné potopy tak dlouho, až byli kol něj všichni pohromadě mimo dvou –

Mimo ubohého pianisty Šobra, který byv stržen prvním nárazem povodně, roztránil si hlavu o balvan na křižovatce obou štol a bídě utonul.

A mimo druhou oběť – Nešťastnou starou Kučerku, vdovu po řediteli banky Josefu Kučerovi, spoluzakladateli prvního klubu pražských vzduchoplavců, jejíž chabý rozum nové té rány osudu více nesnesl a která zachvácená šílenstvím, brodila se opodál po pás chladným proudem, chechtajíc se příšernými výbuchy děsného smíchu!

»Primátor« Černý zalomil rukama v čirém zoufalství!

»Ubohý Šobre! Nešťastná ženštino! Odpusťte mi, promiňte, že jsem se stal bezděky vaším vrahem!«

Všichni zachránění popatřili naň ustrašeně, zmateni, s němým údivem!

»Ano, přátelé! Abych spasil vás a zahnal v útěk vaše katany, zbořil jsem ranou dynamitové patrony zeď, dělící štólu od proudu řeky Vltavy, které sem rázem potom vnikaly a zapudily vaše stíhatele. Leč právě tím jsem vrhl Šobra v smrt a nebohou stařenu v šílenství!«

A starý, otrlý tulák, drsný vládce podzemí pražského, po prvé v životě dal se do pláče!

Tomu pak hrozně kontrastoval stálý hlásitý, strašný smích bláznivé Kučerky tak dlouho, až i ona – náhle s veselým chechtotem vrhla se do zpěněných vírů zátopy a smích její umlkl na věky!

Dvacátý osmý říjen 1918...

Obležení podzemních Pražanů v belvederské štóle vojenskou policií stalo se večer 27. října 1918 – v poslední den české poroby v rakouském ohavném jařmu...

K ránu 28. října »primátor« Černý zahnal jediným výstřelem dynamitové patrony rakouské katy z podzemního posledního útulku českých spiklenců!

A dřív, než mohli být vojskem polapeni, unikli otvorem zdi, vzniklým explozí, všichni zbylí, zachránění obyvatelé její – – desertér Pexa se svou nevěstou, i »primátor« Černý s Fediukem i se všemi kamarády, jež energickým činem spasil – na svobodu... v úkryty letenské strážě, kde se již toho dne dočkali nejen úplné svobody vlastní, ale i svobody celého svého ujařmeného národa!

Bylo to časně ráno slavného všem Čechům dne 28. října 1918, kdy uprchlíci, skryti v křoviskách na Letné, zpozorovali v dáli kolem zdi belvederské štóly dole u Vltavy několik rakouských vojenských policistů, kteří se tam rozestavili na hlídku – –

Ale již za prvních záblesků téhož jitra s úžasem spatřili, jak náhle dva jezdcí, přicvávavše tam v plném trysku, sdělili cosi strážím, které se po tom avisu daly na útěk a rozprchly na všechny strany...

A oba jízdní policisté, cválající po chvíli vzhůru stezkou na Letenskou stráž, těsně kol skrytých uprchlíků, vyřkli s hrůzou k sobě hlasitě slova, jež naplnila zběhy naše šílenou radostí: »Rakouska dnes je konec! Válka prohrána! V Praze je revoluce!!«

Při výkřiku jízdních policistů: »V Praze je revoluce« podzemní Pražané, dosud úzkostně skrytí v křovinách na Letné, jako na povel vyrazili jásotný ryk... jenž značil šílenou radost nad konečným svržením nesnesitelného balvanu tlaku a stálého nebezpečí života, které jim dřív hrozilo od nenáviděných rakouských stvůr... a zároveň odlehčení vzteku a pomsty proti všem pochopům, kteří je doposud pronásledovali jako štvanou zvěř!...

Ti byli vinni, že všichni ti nešťastníci, kteří byli v Rakousku z jakýchkoliv příčin psanci a štvanci, musili prchnouti před persekucí habsburských pochopů s povrchu země do její útrob, pod ulice a náměstí matky Prahy, a jsouce vyvrženci zevního světa, musili se jako krtkové skrývat v její útrobách... brodit se jejími hlubinami a podzemními katakombami, stokami a labyrinty...

I nemohouce víc zdržeti dlouho tajený vztek a zášť proti všem představitelům rakušácké podlé justice a strážcům veřejného pořádku habsburského, vyřítili se jako na povel náraz všichni ti ubozí bídníci, odsouzení k smrti a sotva šibenici uniklí nešťastníci... ztracenci z Pekla Danteova na jízdné policisty, kteří zvěstovali jim první pád hanebné rakouské říše, ač by stokrát raději jim diktovali smrt a zkázu... A než se mohli překvapení strážníci vzpamatovati a vzchopiti k odporu, byli již rozlícenými podzemními Pražany strženi s koní, zbiti a ztrýznění k nepoznání... takže zůstali ležeti polomrtví, bez vědomí!

A mstitelé svých útrap, ozbrojivše se narychlo jejich zbraněmi, šavlemi i revolvéry, pádili jako beze smyslu s Letné dolů... pak přes most, Eliščinou třídu a Josefské¹ prostranství k náměstí Václavskému, kde již utvořily se tisícíhlavé davy, rozbíjejíce německé štíty, tabule i nápisy a strhující s úředních budov dvojhlavé rakouské orly, s uniformou kolemjdoucích vojáků i důstojníků císařské odznaky, růžice a jablíčka s potupnými »Karlíky«.

Velezrádce Pexa se svou mladou ženou i primátor »Podzemní Prahy« Černý s tlupou svých věrných vmísili se hned do toho víru českých rebelantů, který se valil pražskými ulicemi jako očišťující dravý příboj oceánu... a vše ničil, co dosud českou Prahu znešvařovalo, a v trosky drtil všechno, co připomínalo jeho staletou porobu...

Ale zatím co »pozemský pražský svět« zapomněl na důležitou věc, které později tisíckrát litoval... vypořádati se jednou pro vždy se svými ujařmovateli a zavilými škůdci, a karábáčem je vyhnati navždy z míst, které oni hrabivostí zpupnou tyranii a rakušáckým zpátečnictvím pokáleli, i zotvírali všechna vězení, v nichž úpelo a snad dosud úpí ještě mnoho nevinných obětí habsburské vražedné »spravedlnosti«... nezapomněli synové Prahy podzemní s vůdcem svým v čele na nešťastné své druhy, kteří vláčeli se hluboko pod nohama pražských chodců ve stokách a brlozích »dna« velkoměsta, netušíce, že i pro ně hodina utrpení, skrývání a hrozné poroby již odbila!

Primátor Černý s Rusínem Fediukem i několika spolehlivými znalci bludné sítě pražského podzemí rychle se orientovali po okolí a tam, kde tušili skrýše svých spolutrpiteľů pod úrovní ulice, obratně vypáčili i zotvírali mříže kanálů, seskákali do stok a avisovali na všechny strany neosvobozené ještě podzemní Pražany pronikavými signály píšťal.

»Hej! Hola! Kamarádi! Pospěšte! Je po nebezpečí!«...

A v zápětí počaly se šourati z černé tmy stok odevšad ponuré postavy ubohých zavrženců s vyjevenými tázavými pohledy, které se proměnily ve výkřiky štěstí a zuřivé radosti, když dostali úsečnou odpověď:

¹ Nynější třída Revoluční a náměstí Republiky.

»Rakousko zdechlo! Je rozbito! Tyrani svrženi... Vzhůru! Ven z podzemí k světlu a svobodě! Jménem revoluce jste zase volni! Zas svobodnými občany! Zase lidmi!«

A zatím, co se osvobození otroci hrnuli ven z hrobu, kde umírali... k novému životu, hřímala nad jich hlavami z tisíce hrdel jako velebná hymna poslední sloka Čechových »Písní otroka«:

»Sbratřilo se lidstvo volné, padla pouta otroků! Volný prapor náš teď vlaje v modrojasném vysoku!«

Konec živoření v pražském podsvětí

Byl to podivuhodný zástup rozedraných dětí Podzemní Prahy, který se valil toho večera k Žofínu, aby shodil se sebe kal a špínu v tamních lázních... hadry a cáry v tamním vojenském tábořišti a naráz se oděl dobrovolnickými stejnokroji i zbrojí k obraně mladé republiky Československé.

A než uplynulo několik hodin, nikdo by byl nepoznal zbídačelé nebožáky a vyvržence pražského podsvětí, když oděni ve vojenské stejnokroje splynuli s ostatními šťastnějšími druhy v první setnině československé republikánské armády, která vykonala hned v první den naší svobody pravé divy rekovnosti obsazením celého malostranského generálního velitelství, odzbrojením tamní maďarské posádky, zatčením rakouských velitelů s pověstným Kestrankem v čele a zmocněním se velkého množství zbraní, strojních pušek i polních děl.

»Podzemní Praha« provedla tím sama na sobě slavnou očistu... stala se hodnou vstupu v ostatní společnost, kde nikomu z ní již ve svobodné republice nehrozily šikany, žalář i pronásledování, poněvadž v svobodném státě netresce se lidské neštěstí!

V třetí den české svobody zúčastnili se »podzemní pražští vojáci republiky« do jednoho muže pohřbu ubohých druhů – pianisty Šobra i staré »bankérky« Kučerové, utonulých při zátopě stoly belvederské...

A za týden potom sešli se k veselejšímu dostaveníčku... na svatební oběd Pexy... nyní ne již českého velezrádce, nýbrž českého hrdiny... republikánského důstojníka s jeho nerozlučnou družkou slíčnou ženou, kde vzpomínali s děsem nedávných ještě dnů své hrozné poroby v podzemních pražských brlozích a doupatech.

A při svatební skromné chudé hostince slíbili si všichni, že hned, jak odloží vojenský šat, sejdou se ještě naposled... k poslední výzkumné cestě katakombami celé Podzemní Prahy, aby prohlédli všechny její kouty, slepé uličky a labyrinty, zda kdesi ve tmách... v odlehlém zákoutí »břicha Prahy« nežijí někteří její obyvatelé zapomenutí, bez vědomí, jak nesmírný převrat stal se v té Praze »tam nahoře«... netušíce, že již jsou zbaveni prokletí i slidičství rakouských nestvůr!

Výzvědná poslední výprava pod Prahou

Bylo to z jara roku 1919, kdy dobrovolníci z »Podzemní Prahy« skončili svou pomocnou službu a opatření k tomu zvláštními obleky i účelnými pomůckami pro jenerální prohlídku celého podsvětí pražského, elektrickými svítilnami, nástroji, kompasem i zásobením potravinami a nápoji k delšímu pobytu v podzemí, vydali se na poslední pout' »břichem Prahy«, jež bylo ještě nedávno jejich útlukem a druhou vlastí.

Řídíce se kompasem i podrobnou mapou všech pražských štól, stok i katakomb, křižujících se s plánem pražských ulic i jízdní dráhy elektrické tramvaje, vnikli v podzemní Prahu tentokrát ze sklepení bývalého kláštera Anežky Přemyslovny na Starém městě, odkud možno sestoupiti přímo v samý střed Prahy podzemní...

Použivše lopat a rýčů dostali se brzo pod dávný »František«, octli se několik sáhů pod dlažbou dávného »cajkhau«...

Pak prorazili tenkou stěnu, zatarasující katakomby pod zrušenou policejní »čtverkou« a zaslechnuvše tu tlumený nářek směrem od Vltavy, proklestili si tím směrem cestu.

Jdouce pak po hlase, narazili na zeď starého kanálu, z kterého se slabé volání o pomoc ozývalo, i učinivše v ní průlom, couvli zděšením nad obrazem srdce rozrývajícím, který se jim tam zjevil v bledém svitu elektrických svítilen.

Skupina polonahých postav, mužů i žen, oděná v cáry, z nichž kapala špína a páchlo bahno stoky, sahající jim až po kolena – tísnila se tam pod nízkým klenutím kanálu...

A při spatření členů podzemní výpravy průlomem stěny stoky někteří sepíali ruce o milost, jiní pak se postavili v zoufalé situaci k obrannému odporu.

Byli to nešťastníci vyhnaní z cihlen i Židovských pecí, kterým hrozilo zatčení a tu proto, aby unikli tomu osudu, prchli sem v společnou skrýš a vsoukali se otvorem kanálu do stoky, kde je náhlá povodeň odřízla od světa!

Lze si představit radostné překvapení uprchlíků, když místo detektivů, za jaké Pexu s jeho druhy pokládali, seznali v nich přátele... a své osvoboditele a zachránce...

S jásotem těžko tlumeným poslechli jejich povelu a vnikli chvatně otvorem ve stěně stoky za nimi do katakomby vedoucí pod širokou podzemní Prahu... kde byli v nejlepší jistotě a bezpečí...

Ani jediný z nich nebyl zlým člověkem, nýbrž byli to vesměs ubožáci, ještě rakouským režimem uštvání, kteří zasluhovali lepšího osudu i ochrany!

A té se jim od výpravy bývalých podzemních Pražanů také dostalo!

Pexa a jeho druhové, kteří pamatovali již na možné případy záchrany nebožáků v podzemní Praze zbloudivších nebo uprchlých do jejího labyrintu, vybalili ze svých tlumoků čisté prádlo a různé části šatstva i obuvi, umožnili zachráněným chud'asům, aby se převlékli, když je někteří vyvedli ze stoky do svých bytů, kdežto druzí se dali na další pochod v temné Podsvětí k plácku Janskému!

U hrobů pachatelů nevypátraných dosud pražských vražd?

Po krátké prohlídce starých zbořených »slepých uliček« pod bývalým »Františkem« byla nucena Pexova družina nedobrovolně se uchýlit před záplavou vnikající do podzemí z Vltavy pod tu část Janského plácku, kde stával do nedávna prastarý hostinec »U Lišků« čili, jak mu pražská fama přezdělá »U chytrého zvířete«...

Sláva jeho zašla již pražskou assanací roku 1894, kdy hosté »Liškovice« plavci, gamini a vojáci vidouce, že i podzemní dávná tančírna jejich »U Dejlů« není víc a že »Tři kapři« v assanaci též hledí smrti vstříc, posledně si zazpívali:

»Ten neví, co je svět, kdo u Lišků se netočil s holkou jako květ! Hudba do plechů fouká, holka tu po chlapcích kouká... Po tanci ne se usadit... jdou se ven vychladit! A při tom mnohý z publikum, slízne ťafku jako dům! Kdo tomu nechceš věřit... jdi – k »chytrému zvířeti!«

Tam bývala co chvíli policejní jenerální šťára, protože v chumlu hostů »U Lišků« často se jí podařil skvělý lov na zloděje, lupiče i vrahy, po nichž jinde marně pátrala.

Leč ti mnohdy dovedli zmizeti z té krčmy a apačské tančírny tak tajemně, že unikli kordonu policistů, »Liškovy« obklopující, jakoby se doslova »země slehla pod nimi«...

Zem se neslehla... ale pronásledovaní odvážní zločinci znali tajné cesty v její nitro... do Prahy podzemní, v jejíž útrobách zmizeli beze stopy – ale zhusta také – na věky... nalezše v černých jejích roklích, propastech i bažinách příšerný hrob!

Pexa s přáteli... prchaje podzemní zaplavenou chodbou od Vltavy pod Janský ryneček, tam, kde kdys krčma »U Lišků« stála, vykřikl náhle úžasem nad hrozným objevem, který se mu naskytl při svitu pochodně v prohlubni bahnem zcela naplněné...

Ze ztuhlého bláta čouhaly zažloutlé lidské hnáty a lebky... dvou koster, zahalených v setelé hadry a cáry... Jeden kostlivec svíral rukama, masa zbavenýma, polorozpadlý tlumok s papíry a druhý ztrouchnivělý vojenský kufřík s vyraženým dnem, kudy rozsypány ležely kolem zbytky starých bankovek a hrst' zlatých i stříbrných mincí...

*

Podle různých dokladů, v kapsách setelých šatů nalezených, poznal Pexa téměř s jistotou, že oba nebožtíci jsou asi pachatelé loupežné vraždy bankéře K. na Poříčí, která před desetiletím vzbudila ohromný rozruch, ale jejíž strůjci nebyli dosud vypátráni, ač policie po nich pásala celé měsíce s úsilím neúnavným...

V jiné štóle sousední, též bahnem zatopené pak objeveny zbytky kostry třetího utopence a zimou zkřehlý tulák Vítek, obyvatel podzemní, též povodní tam zahnaný, který z vděčnosti sdělil svým vysvoboditelům, že prý třetí kostlivec, v bahně utopený, byl vrahem krámské Magdy Novotné z Královských Vinohradů, jejíž násilná smrt před lety též celou Prahu rozrušila a jenž prchnuv v pražské »dno«, bídne tu zašel v jeho bařinách.

*

Leč Pexa, který z doslechu soudil, že Magdu Novotnou, krámskou uzenáře Macešky, usmrtil ze žárlivosti vlastní její muž, nebo sok jeho, pražský obchodník M-ý, skončivší potom sebevraždou, odmítl Vítkovu domněnku.

Aniž se hrozil, prohledal pečlivě celé okolí záhadného kostlivce, i vytáhnul z pod zbytků kostry trouchnivý cestovní kufřík – našel v něm ku podivu dobře zachovaný starý zápisník...

V tom pak bedlivě prohlížíje spousty poznámek tužkou i inkoustem zběžně načrtnutých, pojednou vzkřikl hrozně rozrušen:

»Hleďte! Hleďte zde!« zvolal, ukazuje udiveným druhům tyto řádky, psané švabachem:

»Včera 4. máje 1870... zabil jsem při krádeži v obraně Khoma na „Sklenářce“. Svádějí to na Šmída, on mne však poznal na útěku a jistě mne pomůže polapit! Ale než bych dopustil, aby mne chytli a oběsili – raději...«

Ostatek poznámky byl již nečitelný, leč Pexa pochopil okamžitě...

»Zaplat' Bůh! Tak tedy's přece byl nevinnou tou vraždou, můj ubohý dobrý kamaráde Poldičku!« A z očí mu vyhrkly proudy slz!

Tak zjistil Pexa nade vši pochybnost pravého pachatele sensačního zavraždění žižkovského řezníka Khoma, jež roku 1870 vzrušilo celou Prahu a z jehož pachatelství byl až do své smrti roku 1916 podezříván nejpopulárnější representant českých lidových zpěváků pražských, ředitel Leopold Šmíd!

Šmíd roku 1870 jako dvacetiletý švarný hoch zamiloval se do hezké neteře bohatého řezníka Khoma, majitele známé tehdy usedlosti »Sklenářky« na Žižkově nad nynější plynárnou, když pak týž lásce jeho surově bránil a byl nalezen 4. května téhož roku časně ráno v zahradě zastřelen, byl Šmíd obviňován, že jej zavraždil v hádce a rvačce, byv jím dopaden při dostaveníčku s milou, a strašně zbit!

Všecky okolnosti svědčily proti ubohému Šmídovi... tehdy chudému kočovnému herci, takže musil býti zatčen a vyšetřován pro zločin vraždy.

Každý věřil, že chudý »komediant« měl spadeno na věno neteře zámožného řezníka, několik lidí ze sousedství »Sklenářky« tvrdilo, že jej vidělo v osudný den v okolí místa vraždy. A tak, kdyby šťastnou náhodou nebyli dosvědčili jeho kolegové-herci Braunovy společnosti, hrající tehdy v Brandýse nad Labem, že v osudné noci dlel doma v Brandýse v jejich středu, býval by nešťastný Šmíd jistě odsouzen k smrti a snad i popraven!

Poněvadž ale pravý vrah zůstal nevypátrán, lpělo v obecnstvu, zvláště pak mezi národními zpěváky v Praze, jichž se Šmíd stal proslulým ředitelem, stále ještě podezření, že je přece vrahem Khomovým... tím spíše, že pěvec Hugo a stará Bartušková roznášeli klepy, že v osudný den vraždy Khomovy zahlédli Šmída, krátce po krvavém činu časně ráno přeskočiti zeď »Sklenářky« a prchatí k Brandýsu. Klep se šířil, někteří »kolegové« hrozili Šmídovi, že vše prozradí, nutili na něm i úplatky za mlčení a chud'as roku 1889 zatčen a vyšetřován nanovo...

Za světové války roku 1916 Leopold Šmíd zemřel jako majitel biografu na Poříčí a tu teprve fama o jeho »zločinu« navždy umkla.

Pexa pak objevil v podzemí Prahy pravého vraha, když již nebyla Šmídovi dopřána radost konečné skvělé satisfakce a očisty, po níž celý život toužil.

Pod klášterním schodištěm z trosek popravního lešení bělohorských mučenníků

Když odtud stočili se bludní poutníci stokou, ještě za středověku zbudovanou, pod klášter Milosrdných bratří, zavedl je starý číšník Vítek pod klášterní dvůr, kde shlédli prastaré sklepení, do kterého vedly červotočivé dřevěné, sborcené i sešlapané schody, po nichž mnichové nad zemí denně lezou po kolenou, odřikávající modlitby »Miserere«...

Byly to schody zvané »Miserere«, o nichž klášterní kronika dí, že je milosrdní mnichové zbudovali roku 1621 z prken odnesených z téhož popravního lešení na rynku staroměstském před radnicí směrem k Týnu, na kterém pražský kat Mydlář srazil mečem hlavy českým pánům i měšťanům – hrdinným mučenníkům, kteří padli po nešťastné bitvě na Bílé Hoře v ruce mstivých habsburských katanů... A v sousedním sklípku, staré umrlčí komoře, shlédli nyní podzemní Pražané i úmrtní poslední lože – »krále pražských proletářů« – nešťastného advokáta JUDra Antonína Uhra, věhlasného právníka i poslance sněmu českého, který zradou ženy pozbyv rozumu, stal se pustým alkoholikem, vůdcem tuláků v pověstné kořalně »Bataliónu« na rohu Platnéřské ulice proti »Zelené žábě« a konečně stížen šílenstvím opilců zhynul v nemocnici u Milosrdných, odkud mu pražští tuláci uspořádali do Olšan pohřeb s nevídanou pompou »královskou«...

Zde v úmrtní jizbě »U Milosrdných« si ubohý doktor Uher krátce před smrtí, skoro již v agonii, naposled zazpíval známou svou tklivou píseň o nevěrné ženě, která jej v zkázu veštvála, a kterou zpívala roku 1892 celá Praha, když ji autor této knihy, redaktor Kukla, s původním nápěvem získal pro populární aktovku o dru Uhrovi »Batalión«, již s ředitelem chantanu Leopoldem Šmídem pro jeho zpěvní síň společně sepsali:

»Pro tebe slze cedím, že mne nemiluješ. Zármutek v srdci cítím, že se mne vzdaluješ!

Vždycky jsem myslíval na tě ve dne v noci,

u tebe jsem hledával v zármutku pomoci...

Ty však jen sobě hledáš příčinu k loučení,

a mně se vidět nedáš, v mém hrozném soužení... Pryč a pryč je všechno, pryč je má naděje, teď pláču jako děcko! Co mi to prospěje?

Přestalo slunce svítit, přestala láska má, Bůh musí tě zatratit, že jsi mi nevěrná!»

Pod bývalým »ghettem« a starou »Kolkovnou«!

Za svitu svící, pochodní a elektrických lampiček brodili se všichni odtud širokou klenutou chodbou pod dávným ghettem v bývalé třídě Josefské, kde na mnoha místech v podzemí nacházeli zbytky památek po zašlých dobách před pražskou assanací. Pustá sklepení i schodiště se sřícenými stropy i stupněmi, pod starým židovským hřbitovem, celou sklepní síň, v níž se před staletími shromažďovali pronásledovaní židé při každém »pogromu«...

A nové a nové objevy dávných skrýší židovských nořily se před zraky jejich na té bludné pouti... nová bludiště a labyrinty, z nichž čísel zápach hniloby, ztuhlého vzduchu i plesniviny, a kde bělaly se tu i tam též lidské kosti... lebky i celé kostry z podzemních skrytých pohřebišť.

Assanace před čtvrt stoletím rozkotala celé bývalé »židovské město pražské«, celé staré ghetto – i jeho morové ovzduší klikatých, křivolakých, otravných zákoutí.

Za heslem assanace smetena nejschátřejší čtvrt staré Prahy s povrchu země, a nové krásné město vzrostlo z jejího klínu na malebných březích vltavských.

Z těch ponurých končin zmizely nejen staré zkazky s příšerným umělým obrem »Golem«, ale i všechny pověstné hospůdky josefovské, chaos krčem, kavárniček a »dupáren« od přízemního »Sklípku« v Úzké uličce k redutní dvoraně »U lišků« na Svatojanském plácku, »U chytrého zvířete«... Na věky zavřely také své brány noční nalévárny a pelechy zvrhlé luzy »Jenerál«, »Zlatá dvojka«, »Dennice« i »Tři kapři« a s nimi celá pravlast lvů a lvic z páté čtvrti, odvěky rayon lumpaci-vagabundů!

Celý ten Babylon byl zvrácen a rozkotán, že nezůstal kámen na kameni, i došlo k velkému »stěhování národů!« Zmizela z těch míst hejna vetešníků se sklady rozbitých bot, peří, dýmek a kacabajek, boudy s železem, kůžičkami a paraplaty, skrýše přechovavačů a dobrodruhů, tajné trafiky pašovaných cigar, podezřelé lokály s okny zelenou sítí zastřenými, i dlouhým tahem armády krys a potkanů! A teď, když dílo zhouby dávno již dokonáno a nad troskami ghetta trůní Nová Praha s ladnými sady a prostranstvími, tu jistě ti, kdož se rozhlédnou nyní po jejích luzných, vzdušných třídách, již ani nedovedou si představití zašlé časy, kdy tam stály boudy s bídými vetešemi, kdy se na nárožích vařily na prodej husí drůbky i pekly vdolky, ryby a jitrnice, a kdy celá ta moderní čtvrt palácová byla hnusnou bařinou, v níž živořili vyvrhelové a pariové... bédný pronárod, rozprchlý teď nejen do všech končin Prahy republikánské, ale i do hlubin a doupat Prahy podzemní.

Největší překvapení však čekalo celý průvod pod počátkem Dlouhé třídy, kde objeveno rozsáhlé schodiště, vedoucí směrem k Milosrdným bratřím, a sice pod bývalou Starou kolkovnou, kde strašila až do r. 1900 apačská krčma »U Lojzy« v starém »štemplantě«, dávno již zrušená a zbořená.

V té nejstarší krčmě hostím z pražského podzemí trůnil a kraloval až do roku 1900 pitvorný tulácký kafírník Alois Florian vulgo »Lojza«, malý tělnatý mužíček, jemuž se dlouhá »koňská« hlava komicky kolébala mezi přikrčenými rameny.

Byl to majitel poslední zlopověstné noční butyky zločinců, sídlících v podzemí »ghetta«, vládce vykřičeného lokálu »U Lojzicka«, v němž s hromotlucným, albánskému loupežníku podobným sklepníkem, »panem lajtnantem«, vládli noc co noc hýřícímu polosvětlu dle odrhovačky:

Kdo chce v Praze co užít, ten musí k »Lojzovi« jít. »Pan lajtnant«, těžká váha, zdrží flámy až do rána...!

A roku 1900, kdy i ten poslední »zabiják« ghetta zmizel k žalu veškeré podzemní flámy, zapěla mu tato svým jargonem truchlivou píseň pohřební:

»Rut'a tut'a, ruta dra,

„Dejlovic“ nejsou víc, „Kaprovi“ též v asanaci hledí smrti vstříci! Padla Platnýřská ulice, – a co nás bolí nejvíce, a s „Luskovic“, – to není žert! i „Lojzu“ vzal čert!

„U Lojzy“ šumař Koňadra nezaválí nám víc „Rut'a dra...“ Pryč všechn ruml z ghetta je, nuž „Světě, ádíjé“. A m-ta, p-ta, tl-ta dra!

Tak, Praho, ádíjé!«

Oživené podzemní pražské »předměstí«

Když všichni sestoupili po schůdkách do podzemí za

»Kolkovnou« asi 30 kroků, vzkřikli úžasem!

Spatřili totiž pod sebou padací dveře, jejichž okraji draly se k nim z čiré tmy ostré paprsky světla...

A jak padací dveře nadzvedli, couvli ohromeni, neboť dole pod nimi zjevilo se jim rozlehlé prostranství, ozářené velkou karbidovou lampou obloukovou a oživené celým zástupem mužů, žen i dětí v nejmnohdytějších krojích a úborech.

Byli to vesměs židovští uprchlíci z Haliče a ruského Polska se svými rodinami, ranci a zavazadly, ba s celými haldami nejrůznějšího zboží, jež měli v Praze »nahore« skoupeno k odvezení z Čech k účelům lichvářským pod záštitou rakouských úřadů, které jim přály jako jedinému docela spolehlivému monarchistickému loyálnímu živlu! Nekalou tu havět' však náhle 28. října zdrtil pád Rakouska a nastalý republikánský převrat českého národa naplnil je takovou hrůzou před pomstou lidu jimi zrazovaného a okrádaného, že jak hejna německých myší se rozutekli v nedostupné skrýše, i do stok a kanálů, aby ušli krvavému všeobecnému pogromu, který byl s jistotou očekáván, ale k němuž při dobrácké povaze české a vzorné kázni našeho lidu 28. října nedošlo jako zázrakem.

Hříšná luza haličských uprchlíků, nejhorších škůdců našeho obyvatelstva, morová to rána egyptská, zalezla v hrůze před krveprolitím do nehlubších skrýší Podzemní Prahy, i se svou kořistí v místech někdejší bývalé židovské páté čtvrti, díky některému strážci židovských synagog nebo starého hřbitova, který znal vchod pod starou »Kolkovnu«, kde se již za středověku pražští Židé ve svém úzkém ghettu před pogromy ukrývali.

A toto největší z podzemních doupat zvolilo si několik tlup haličských keťasů za dočasný útulek, opatřivše brloh ten všemožným pohodlím i komfortem, ba i karbidovým osvětlením, takže sídlili tu bezpečně, vylézající v přestrojení jen občas za noci nahoru do Prahy na zvědy i na nákup potravin a za dalším lupem: čekali jen, aby vše odvlékli odtud, až nastane venku pro ně větší bezpečí.

Vycházeli vždy jen za tmy otvorem stoky a za noci se teprve vraceli...

S počátku trnuli hrůzou při každém šramotu nad svými hlavami, že se již blíží mstitelé a jejich katané.

Ale brzo jim otrnulo, když jim vyzvědači přinesli radostné zprávy, že pražský lid se těší z nabyté svobody národní a odbývá své škůdce a bývalé udavače pouhým opovržením, neboť z toho si lidé rázu haličských lichvářů nedělají ničeho!

Záhy nabyli proto drzí uprchlíci nové smělosti, i oholivše své pejzy a odloživše typické kaftany, obratem ruky změnili jako šikovní herci svůj zevnějšek k nepoznání, i vycházeli klidně do »nadzemské« Prahy za svými nekalými obchody i rejdy, aniž by ale hromadně opustili... bezpečný skryt svůj v pražském podzemí...

Vždyť jim bylo v něm tak bezpečno, pohodlno a milo... nejen před pogromy lidu, ale i před všetečnými prohlídkami policie a orgány pro potírání lichvy... takže vbrzku nahromadili ve svém podzemním skladišti naket'asovaného zboží za statisíce!

A tu z čista jasna, jak když hrom do nich udeří... výprava Pexy s ostatními podzemními Pražany našla náhodou jejich skrýš, o níž mysleli, že je nedostupna.

Sensační byl výjev, když Pexa se svými druhy vyrazil sekyrou padací dvířka sklepního asyly, podobného doupěti penězokazů, a vzkřikl na uprchlíky: »Ruce vzhůru!«

Za strašného jeku a povyku chtěli se dopadení lichváři a zločinci vrhnouti proti vetřelcům, chápali se i zbraní na obranu svých osob a majetku. Ale když Pexa s druhy klidně na ně namířili revolvery, padli na kolena a počali škemrat o milost.

Té se jim po dlouhém vyjednávání a nářku dostalo jen pod tou podmínkou, že opustí ihned svou skrýš a vezmou s sebou pouze peníze a potraviny. Ostatní naket'asované a sem zavlečené zboží musili nechat na místě, aby bylo později chudému lidu zdarma rozděleno jako zabavený kontraband. Haličani zmizeli ze sklepa teprve po dlouhém nářku i marných pokusech něco zachrániti.

Většina podzemních Pražanů vyšla ven nahoru do Prahy také s nimi jako kontrola a dole zbylý Pexa se čtyřmi druhy dal se pak na další pochod naproti pod »Ungelt«, kde, jak se doslechli, bylo jiné útočiště podezřelých živlů stíhacích se jasného světla republiky Československé, a které odtud vypuditi vytkl si Pexa za poslední cíl své podzemní pouti.

Než minulo půl hodiny... octla se výprava jeho v samém sousedství týnských sklepů, odkud hluk zmatených hlasů prozradil, že nejhlubší sklep je obydlí...

Z podzemní chodbičky, kam čtyři druhové Pexovi vnikli, byl do místnosti té možným přístup jen rourovitou stokou, kterou mohl prolézt vždy jen jeden člověk za druhým. Pexa vplížil se tam první a užasl, když se mu v sklepení zjevilo překvapující divadlo jako pod »Starou kolkovnou«.

Za čtvrt hodiny po vpádu »podzemních« Pražanů do tajného brlohu haličských uprchlíků pod týnskou uličkou, byl i zde zavlečený lup zabaven, o milost prosícím škůdcům vysázena baštonáda a darebové vyhnáni z úkrytu bez uloupených zásob, bez peněz, polonazí pro výstrahu ostatní lichvářské havěti – rozlezlé tehdy ještě po všech koutech Prahy jako cizopasný hmyz.

Zásluhou reka »Podzemní Prahy« objevena nej památnější budova českého národa... Husova kaple Betlémská!

A po krátké odbočce pod ruský chrám i pod hospůdku »U žáby« na rohu Malého rynečku u podloubí, stokami v těch místech, kde Uhrův »Batalión« kdysi stával, prošla výprava podzemních Pražanů pod třídou Husovou a Betlémským náměstím až do zbytků kleneb sklepení zbořené kaple Betlémské, v níž kázával nesmrtelné paměti Mistr Jan Hus, největší muž českého národa, dle něhož se zveme hrdě též »lidem Husovým«...

Octli se v místech, kde za půl roku potom dne 10. října 1919, k podnětu, jež Pexa před smrtí zanechal ve své závěti, učiněn velký nálezkem kulturně-historické ceny: objevena jednak dosud zachovaná sakristie kaple Betlémské, jednak značné části zdiva Betlémské kaple, dveře a okna z kaple do sakristie vedoucí.

Betlémská kaple jest nej památnější místo české historie, místo, kde nejen Hus dlouhá léta působil, ale k němuž lnul jako k žádnému jinému ve vlasti. Proto i nám jsou tak drahé a vzácné i pouhé kusé zbytky kaple, tak zvláštní náhodou reka této knihy Pexou zachráněné...!

Tragickému reku »Podzemní Prahy« Pexovi, který z jara roku 1919 pronikl katakombou husitskou ze dna Prahy na povrch země »U Halánků«, hlavně děkuje náš lid, že v říjnu téhož roku odkryty byly v místech těch věkopamátné budovy českých dějin, k níž se vízí velebné vzpomínky na nejslavnější heroickou dobu národa našeho – éru komunistických Husitů!

*

Betlémská kaple, jinak kaple Mláďátek v Praze založena byla péčí rytíře Hanuše z Milheima, dvorana krále Václava II., roku 1391 a zbudována na místě k tomu věnovaném rodinou Kříže, měšťtina staroměstského. Zakladatelé určili kapli ke kázání slova božího jazykem českým. Kříž při kapli zřídil nadační asyl pro chudé studenty v přední části svého domu a dal mu jméno Nazaret. Prvním správcem Betlémské kaple byl Jan Protiva z Nové Vsi (1391– 1396), po něm mistr Štěpán z Kolína (1402), načež dne 14. března 1402 od arcibiskupa stvrzen správcem mistr Jan Hus, jenž záhy jako největší kazatel a mravní vůdce stal se miláčkem pražského lidu. Přirozeně, že svými hlubokými a opravdovými zásadami šlehal tu ostře nemravný život tehdejšího kněžstva, takže proti kapli Betlémské nesl se záhy nejprudší odpor jeho kněžských odpůrců. Dne 16. června nařídil arcibiskup Zdeněk, aby kaple byla zavřena. Staroměstská rada, i Hus odvolali se k papeži a v kapli se nepřestalo kázat, až nad Husem 18. července vyhlášena církevní klatba. Tehdy však stál na straně Husově král Václav, královna Žofie a celý dvůr. Roku 1412 prohlášení byli v Betlémské kapli za mučenníky tři mladíci, s'atí pro odpor proti hlásání odpustků, načež církev prohlásila

Betlémskou kapli za hnízdo kacířství a vydána byla papežská bula, aby kaple byla zbořena a se zemí srovnána. Němci pražští podnikli také na kapli útok, byli však krvavě odraženi a poraženi věrným Husovým lidem. V říjnu odejel Hus na venek, na jaře roku 1413 kázal tu nanovo a v dubnu roku 1414 dal svůj traktát o šesti bludech napsati na stěny kaple.

Vzpomeňme pak jen Husových listů ze žaláře v Kostnici. V nejkrásnějším listě svém píše 10. června 1415 Pražanům: »Psal jsem list tento Vám v žaláři v okovách, čekaje na zejtrie na smrt odsúzenie« – a dále – »také prosím Vás, zvláště Pražané, aby na Betlem laskaví byli«, a 27. června 1415 píše universitě »Prosím, milujtež Betlem –«

Po upálení mistra Jana Husa stala se kaple přední svatyní husitskou a kališnickou. Nástupcem Husovým v úřadě kazatele byl proslulý řečník Jakoubek ze Stříbra. Roku 1612 postoupena byla kaple Českým bratřím slavné paměti, jimž však již roku 1618 byla odňata.

Po katastrofě bělohorské roku 1625 dána byla habsburskými lupiči dominikánům, roku 1661 prodána jesuitům, kteří při ní zřídili seminář sv. Václava, jenž zrušen roku 1783, načež roku 1775 byla kaple Betlémská zavřena, a roku 1786 k návrhu německého profesora Hergeta vandalsky zbořena.

Potom vinou Habsburků a jesuitů světlá památka Jana Husi byla po osudné bitvě na Bílé Hoře v ujařmeném národě násilím potlačena... na místě Jana Husa vnucen podvodně českému oblouzenému lidu za národního světce Jan Nepomucký, sochy Husovy po celé vlasti přetvořeny v podobu nového »patrona« a Hus, mučedník za právo a pravdu, vyličen lidu jako bezbožný, d'áblu propadlý kacíř a proklatec.

Teprve po svém národním probuzení, díky svým buditelům, hlavně dějepisci Palackému, naučil se český lid ctít zase Husa jako největšího muže svého národa a tu hluboce počal želeť, že v době nejtemnějšího úpadku roku 1786 zničena byla v Praze Betlémská kaple, v níž po roce 1402 kázal mistr Jan Hus slavné paměti k českému lidu, budova, jež stala se východiskem hnutí husitského, nejskvělejší epochy československého národa. Náš lid všeobecně pokládal za místo bývalé kaple Betlémské dům č. 7. na Betlémském náměstí, na němž je nápis »Zde žil mistr Jan Hus« a v jehož průjezdu zasazen je gotický portál s nápisem: »Památka na Betlémskou kapli, v níž kázal mistr Jan Hus.« Tento portál pochází z bývalé koleje apoštolské.

Leč v říjnu 1919 – zásluhou reka podzemní Prahy Pexy byly hlavní stopy bývalé Betlémské kaple objeveny v domě sousedním.

V dílně uzenáře Štípka objevil architekt Kubíček výklenek a pak krásný gotický oblouk dveří. Po probourání 40 cm zdiva přišlo se ve vedlejší místnosti na Zachovalé gotické okno a tak zjistilo se, že stará sakristie Betlémské kaple zůstala uchována. Nad touto sakristií byl byt Husův, ze kterého mistr přímo vcházel na kazatelnu.

Později byl tam odkryt ještě postranní vchod do kostela, který byl z uličky, jež vedla v místech nynějšího matičního domu od ulice

Husovy. Tento postranní vchod, neporušeně zachovaný, zakryt byl dílnou uzenářskou. V domě sousedním čp. 255, jehož ohradní zdi jsou obvodními zdmi bývalé kaple, tyto sahají až do 2. patra.

Ve třetím dvoře německé techniky v Husově třídě objevena ohradní zeď do výše druhého patra, jež obsahuje rovněž značné zbytky ze staré Betlémské kaple, a dvě okna v pozdější době přestavená.

U těch pak nalezena nejstarší omítka kostela, nalézající se pod trojí vrstvou omítek pozdějších. Na nejstarší vrstvě odkryta na stěně vnitřní výzdoba kaple: gotické latinské nápisy, jež dal Hus na stěnách napsati, výroky Písma a spisovatelů církevních o přijímání pod obojí. Studna, zachovaná ve sklepech, je pravděpodobně starší ještě než stará Betlémská kaple. Je 6 m hluboká a 2½ m široká, vedla však asi až do přízemí. Náležela patrně k některému domu, jenž byl zbořen před stavbou kaple, studna však byla zachována pro svou výbornou vodu, která z ní ještě před 50 léty byla čerpána!

A právě tou studnou dostal se z podzemí Prahy na Betlémské náměstí při objevu svém Pexa se svými soudruhy.

Půdorys celé Betlémské kaple byl obdélník, rozdělený patnácti sloupy na 4 lodi stejně vysoké. Při kapli byl hřbitov, jenž zabíhal na Betlémském náměstí i zachovaly se z něho dva náhrobní kameny slavných učenců českých Adama Zálužanského, (zemř. 1613) a Matouše Kolína z Chotěřiny, (zemř. 1612). Kostí objevilo se při hledání množství nesmírné. Pro paměť věkům budoucím bude vyznačen v dlažbě Betlémského náměstí rozsah hřbitova Husova, jakož i místo zvonice, která stála u domu č. 257 na nároží Betlémského náměstí a ulice Konviktské a sice vydlážděny budou zvláštními kostkami tak, jako místo popravního lešení pobělohorských mučenníků u Staroměstské radnice.

*

Když v říjnu 1919 dostavili se jako jedni z prvních návštěvníků v ta místa legionáři ze Slovenska, kde prý objevitel Husovy kaple, »podzemní Pražan« Pexa padl v boji, byli všichni hluboce a k slzám pohnuti v místech, kde mluvil největší Čech Hus světovou pravdu, – tam, kde český národ »komunistických paličů a žhářů«, jak jej přezdělá cizácká šlechta, po prvé stavěl se v čelo největších světových ideí, v boj za bratrství a volnost všech lidí, za vládu lidu, jež vrátila mu nyní po staletích státní i národní samostatnost a jež bohda brzo očistou od zbytků rakušáckého otroctví zjedná mu i plnou, skutečnou svobodu!

Konec romaneta »podzemních Pražanů«...

Bylo a zůstane nepomíjející zásluhou prostého českého člověka z lidu, zmužilého Pexy, že puzen touhou projítí všechny nejtajnější kouty »dna i útroby« Velké Prahy šťastnou náhodou na samém konci své bludné pouti vyšel na povrch země právě neznámou, zapomenutou studní z pod samých základů kaple Husovy a tak přispěl bezděky k odkrytí nejskvělejší památky Prahy »pozemské«!

Leč tak jako skorem všichni slavní objevitelé nejpamátnějších končin světa nedožil se ani on radosti ze svého díla... a nebýti nahodilého sepsání této knihy, jeho nevšední čin i s jeho jménem byly by navždy zapadly v moře zapomenutí!

Což je ostatně veřejnosti... která ve všedním shonu života a éře světodějných převratů rychle zapomíná i mužů jmen nejslavnějších... po osudu nepatrného proletáře i jeho ženy... jichž heroismus se kmitl českým malým obzorem jen jako drobný meteor!

Mihli se spolu tmou podzemní Prahy jako pár bludných světlušek a zhasli beze stop... jako ony...

Krátké bylo jejich štěstí...

Dočkali se jen zrození děcka lásky...

Od jeho kolébky musel on v zápas na Slovensko... a když hned v první seči padl střelen do srdce, a brzo potom umřelo mladé vdově

i sítě děcko... zmátl se jí hořem rozum... Zšílela...!

A bolestný byl pro její přátele pohled na mladou hrdinku, která z lásky k milenci srdnatě snesla kdys i největší hrůzy hlubin pekla pražského... jak teď ztratila všecko, co zbožňovala a co ji poutalo k životu, zmírajíc ve svém šílenství zoufalým hořem, pěla si třesoucím hlasem píseň pohřební:

»Hřbitove, hřbitove, zahrado zelená...« Zhasla jako stín právě v den, kdy oddíl legií přivezl ze Slovenska do Prahy prostou černou rakev s mrtvým tělem jejího muže...

A za tři dny pak pohřbeni spolu ve hrob svého dítěte lásky oba rekové podzemní Prahy, krátce předtím, než listem nalezeným v jejich pozůstalosti dán popud k velkolepému objevu Husovy kaple Betlémské, nejpamátnější historické budovy pro všechny český lid!

Doslov

Podzemní Praha na prahu slavné budoucnosti!

Oba hlavní hrdinové pražského podsvětí již spí dávno věčný sen v Olšanech... někteří živoří snad dosud ještě kdesi v neznámých zdejších podzemních katakombách... nuceni skrývati se v tmách před trestem za své činy...

Ale celá řada tajných chodeb, doupat i skryší pode dlažbou Prahy vzala již za své velkou tehdejší zátopou rozvodněné Vltavy – tak zejména bahnem přervaný dávný »tunel« pode dnem řeky u mostu Palackého... kus letenské štóly...i umělý průkop z Emauz k nábreží...

Na Židovských pecích za Žižkovem zazděn teprv nedávno bývalý vchod v podzemí, aby zamezen byl přístup apachům do tajných nocleháren... a týž osud stihl i »portál« nuselského brlohu »Hotel Díra« v hradbách pod Karlovem...

V Košířích zničen tulákům nadobro útulek pod cihelnami... stejně jako v bránickém »bílém hradě« pod pecí cementáren...

Řady starých stok... tvořících celou síť podzemních průchodů pod naší metropolí, ubývá den po dni hlubokými vykopávkami pro novou kanalisaci...

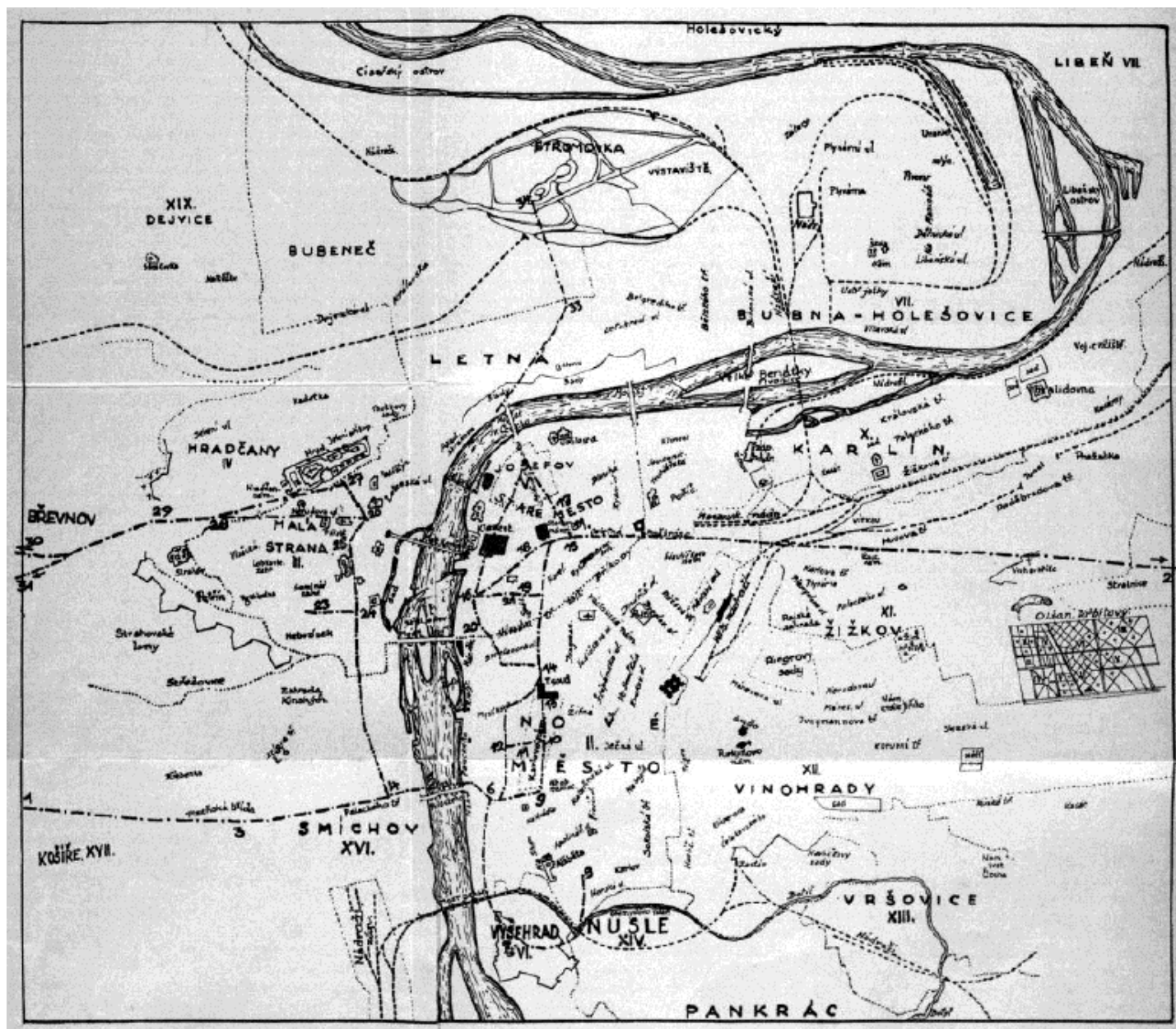
A tak pozvolna mizí černý, hrozný labyrint staré Prahy podzemní týmž tempem, jakým na jejích ssutinách vznikají základy budoucího velkopražského milionového... světového velkoměsta, o jakém se jistě ani kněžně Líbuši v jejích věštbách nezdálo!

Zkázou zbytků dávného pražského podsvětí však Podzemní Praha nezahyne, nýbrž naopak jako fénix... pták ohnivák zastkví se v nové, velkolepější podobě! Bude to skvělý, moderní zázrak a div!

Tak jako moderní, nová Paříž má v svých útrobách obrovské podzemní báječné stavby... několik pater tvořící mohutné plynovody a akvadukty... s celou křížovatkou tunelů pro podzemní tramwaye, stejně vzroste tak záhy pod milionovou Velkou Prahou, nad níž majestátně poletí hejna aeroplánů, její hrůzněkrásná, nádherná Sestra Podzemní, kterou budou křížovati kolosální vodovody i ulice a třídy s přečetnými tratěmi elektrických drah... oživené tisíci pasažérů, konduktérů, policistů, zřízenců... i jiných podzemních Pražanů ne v černých tmách, ale v zářivém jasu tisícerych světél... k novému životu, ruchu a slávě Prahy budoucí!

PRŮVODCE PRAHOU PODZEMNÍ.

Plán podzemní Prahy.

1. Vchod u cihlen za Košíři.
3. Pod hřbitovem v Košířích.
5. Pod řekou vedle mostu Palackého.
7. Pod Vyšehradem.
9. Pod domovem Faustovým.
11. Pod technikou.
13. Pod zem. trestním soudem.
15. Pod sv. Havlem.
17. Pod Týnem.
19. Bartolomějská ulice.
21. Betlémské náměstí.
23. Pod Petřínem.
25. Pod sv. Mikulášem.
27. Pod Hradčany.
29. Pod vojenským žalářem.
31. Pod Hvězdou.
33. U vodárny.
2. Vchod na Židovských pecích za Žižkovem.
4. Vchod pod Vltavou u býv. Kartounky.
6. Pod Emausy.
8. Hotel Díra.
10. Pod Karlovým náměstím.
12. Pod Zderazí.
14. U Trinitářů.
16. Pod Sixtovým domem.
18. Pod Staroměstskou radnicí.
20. Ul. Karoliny Světlé.
22. Pod Paulhofem v Praze-III.
24. Pod Karmelitány.
26. Pod sněmovnou.
28. Pod Černínským palácem.
30. Pod sv. Markétou.
32. Belvederská škola.
34. Rybník v Král. Oboře.

Obsah

Praha Neznámá pode dlažbou Velké Prahy	12
Noční výprava za »velezářcem« k smrti odsouzeným do Prahy podzemní.....	12
»Podzemní Pražané« a jejich primátor.....	14
Lidolovci pod Prahou.....	16
Honba na člověka v katakombách pod Vltavou.....	18
Z mysterií podzemních katakomb pod vyšehradskou skalou a emauzským klášterem... ..	19
»Hotel Díra« v hradbách pod »Karlovem«.....	20
Pod tajemným domem Faustovým a pod Karlovým náměstím.....	21
Pod pražským popravištěm – dvorem justičního paláce	22
Z Prahy nadpozemské do Prahy podzemní.....	24
Zoufalý boj podzemních Pražanek s armádou krys a potkanů	26
Shledání milenců i zasnoubení v kapli na dně Prahy.....	28
Pode hrobem hvězdáře Tychona de Brahe!.....	29
Z Prahy podzemní do Prahy »nadpozemské«	29
I v podzemní Praze lze zblouditi na křižovatkách.....	31
V historické podzemní cele na Hradčanech před válečnou justifikací.....	31
Největší hřbitov Prahy podzemní pod »Karmelitány«.....	32
V žalářích pod Prahou.....	33
Ve vojenském vězení za Hradčany.....	35
Útěk z jisté smrti... v jistou záhubu	36
Podzemní cestou z Pohořelce ku Hvězdě... ..	37
Skrýš zachráněných v starém letenském průkopu... v štolě »Belvederské«.....	38
Za čtyry hodiny z mladíka šedivým kmetem	39
»Primátor« Podzemní Prahy žehná civilnímu sňatku dvojice hrdinů	42
Zhouba se všech stran ve svatební noci!.....	43
Dvacátý osmý říjen 1918... ..	44
Konec živoření v pražském podsvětí.....	46
Výzvědná poslední výprava pod Prahou.....	47
U hrobů pachatelů nevypátraných dosud pražských vražd?	47
Pod klášterním schodištěm z trosek popravniho lešení bělohorských mučenníků.....	49
Pod bývalým »ghettem« a starou »Kolkovnou«!.....	49
Oživené podzemní pražské »předměstí«.....	50
Zásluhou reka »Podzemní Prahy« objevena nej památnější budova českého národa... Husova kaple Betlémská!	51
Konec romaneta »podzemních Pražanů«... ..	53
Doslov	54

Karel Ladislav Kukla

Podzemní Praha

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání

Verze 1.0 z 4. 10. 2013